Dr. ANATOL MĂCRIȘ
Membru al Asociației de Istorie Comparativă a Instituțiilor și Dreptului (AICID)

Scrieri
călătorii, istorii, evocări

Editura AGERPRESS TYPO

DR. ANATOL MĂCRIŞ
Membru al Asociației de Istorie Comparativă a Instituțiilor și Dreptului (AICID)

SCRIERI

călătorii, istorie, evocări

BUCURESTI
2002

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
MĂCRIŞ, ANATOL
Scrietri: călătorii, istorie, evocări /dr. Anatol Măcriş
Bucureşti:Agerpress Typo, 2002
p.116; 14,5/20,5 cm
ISBN 973-8429-02-1
821.135.1 - 992

Editura ***Agerpress Typo***
Consilier ***Nicolae Arsenie***

Coperta ***Ilie Victor***
Tehnoredactare computerizată: ***Bebe Ioanin***

Cuvânt înainte

Prezentul volum este o continuare a volumului "Note de călătorie şi însemnări".

Dacă în "Note de călătorie" se descriu locuri şi fapte din Costa Rica, Zimbabwe, Ungaria, Opatija, Capri, Pompei şi Efes, în acest volum descriem locuri şi fapte din Insulele Mării Egee, din Suedia şi din Camargue (Franţa).

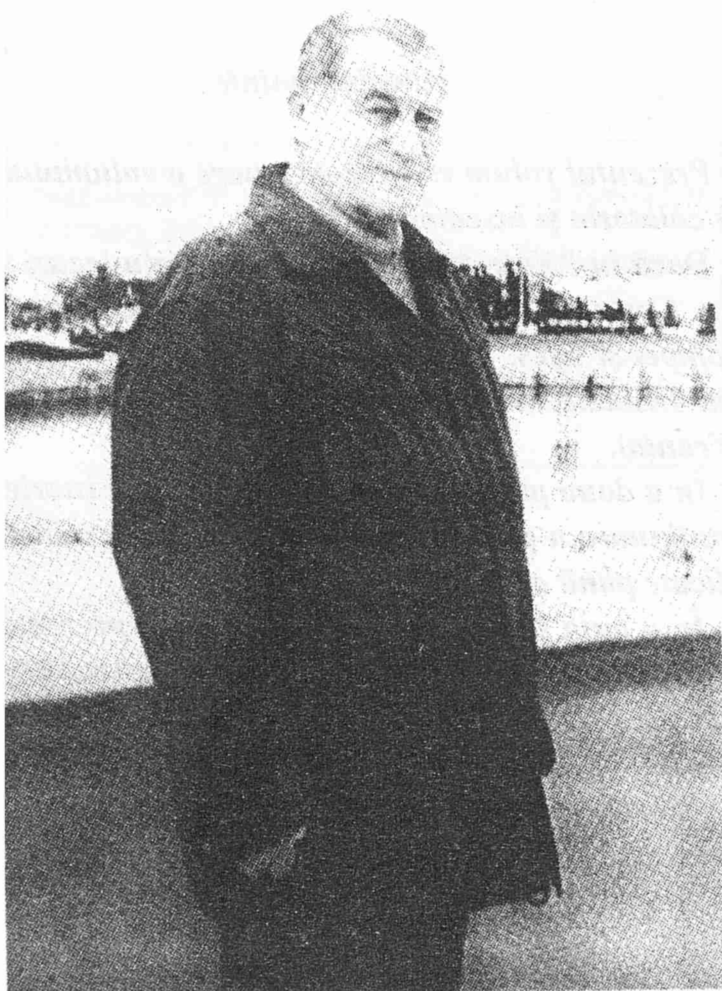
În a doua parte a cărţii, fragmentele de istorie sunt o continuare a preocupărilor de istorie din volumele publicate până acum.

În a treia parte, denumită "Evocări", prezentăm personalităţi născute în sudul Basarabiei, care au trăit sau trăiesc în afara graniţelor Republicii Moldova şi ale CSI.

Istoria prezintă trecutul, călătoriile prezentul, iar evocările şi una şi cealaltă.

Despre viitor, în următoarele scrieri.

Autorul

În Suedia

I. Note de călătorie

I. Croazieră pe Marea Egee

1.1. Croaziera

Înainte de a urca pe vaporul Olympic am stat două zile în Atena la hotelul Royal Olimpic. La Atena am sosit pe calea aerului. Aeroportul Atena este nou şi destul de departe de centrul oraşului. Surpriza neplăcută a fost statul la coadă pentru obţinerea unui taxi. Acestea sosesc destul de des din cursă, însă călătorii care aşteaptă sunt numeroşi.

Cele două zile cât am stat în Atena au fost consacrate vizitării oraşului, un adevărat megapolis, construit din Atena propriu zisă, în jurul colinei Acropole, apoi o centură a Atenei moderne, construită după câştigarea independenţei şi o densă tramă stradală urbanizată între Atena şi oraşele din jurul Atenei, în prezent înglobate în Marea Atena: Pireu, Kalamaki, Glyfada, Kifisia ş.a. Din Gyfada până în Kifisia sunt 35 km.

Atena, având o populaţie de peste patru milioane de locuitori, este dotată cu o reţea de metrou, cu trei linii, care leagă centrul oraşului (pieţele Syntagma, Omonia, Thiseia, Diakou ş.a) cu oraşele periferice înglobate în Marea Atenă.

La poalele colinei Acropole, în partea de nord-est se găseşte cartierul Placa, oraşul vechi de pe timpul dominaţiei turceşti, în prezent zona de predilecţie a turiştilor, cu mici restaurante, grădinițe atrăgătoare, cu o mulţime de prăvălii de suveniruri, artă populară, dar și confecţii, pielărie, galerii de artă. Magazinele mari, de lux și băncile mari se găsesc în zona piețelor Omonia și Syntagma. Din Plaka se poate ajunge uşor pe Acropole cu minicarul. Pe jos, Acropole este accesibil prin latura sa vestică.

Ajungând pe Acropole, impresia este colosală: calci pe alei și scări care au peste două mii de ani vechime. Toate construcţiile de pe Acropole impresionează prin eleganţă, prin grandoare, prin proporțiile lor. Inteligenţa celor ce le-au conceput, simţul artistic al realizatorilor se vede atât în linii mari, cât și în cele mai mici detalii.

Parthenonul nu se poate vizita în interior fiind în reconstrucţie.

La capătul sud-estic al platoului Acropole se află Muzeul Acropolei; acesta găzduiește decoraţii sculpturale ale templelor și sculpturilor votive descoperite pe platoul sacru de către arheologii greci și străini. La punctul estic extrem al platoului se găsește un punct de belvedere de unde se vede panorama celei mai mari părți din Atena. Alte puncte de interes din centrul orașului sunt: Arcul lui Hadrian și Templul lui Zeus Olimpianul, Academia, Universitatea, Piaţa Syntagma și multe altele.

Un interes deosebit îl prezintă cartierul Plaka, pe care l-am parcurs aproape în întregime. Merită vizitat şţi Metroul, o realizare foarte reușită, funcţională, simplă și elegantă, fără zorzoane, dar având ici colo sclupturi și picturi murale din Grecia Antică.

Croaziera.

Luni dimineață plecăm spre Pireu și ne îmbarcăm pe Olympic, un vas pentru cca 1000 de pasageri. Vasul este destul de vechi, însă este bine întreţinut, suficient de elegant și dotat cu piscină, solarii, baruri, cinematograf, bibliotacă, ș.a.

Cabina este spațioasă; după ce ne aranjăm bagajele suntem chemați la instructajul de folosire a colacului de salvare. Personalul de serviciu este numeros din diferite țări, inclusiv din România; întreținerea curățeniei este non stop.

Călătoria pe puntea vasului este foarte plăcută. Masa se poate servi à la carte sau la autoservire, pe puntea vasului. Mâncărurile sunt gustoase, bine preparate și în cantități și sorturi mari. Se servesc mâncăruri europene, în primul rând grecești, dar și turcești, arabe etc.

Pe vas există o tipografie care editează zilnic buletine în limba engleză și franceză cu programul zilei, cu informații despre obiectivele ce urmează a fi vizitate, cu date istorice, statistice, cu menționarea punctelor remarcabile la obiectivele ce urmează a se vizita, etc. De aemenea, programul pe vapor, orele meselor, organizarea coborârii pe uscat, programele muzicale. La unele insule coborârea se face direct pe chei (Cușadasi, Rodos, Creta), la altele vaporul oprește în largul mării și coboârea se efectuează cu șalupe. Transferul se execută rapid, totul fiind bine organizat, numerotat și programat. În cursul după-amiezii ajungem la Mikonos. Debarcarea se face cu șalupa; apoi cu autobuzul se circulă până la o piațetă a orașului, de unde, în labirintul de străzi înguste, se circulă numai pe jos. Îngustimea străzilor este o consecință a faptului că mikonezii, după ce au fost cuceriți de turci, în 1537, au fost organizați de aceștia să lupte împotriva piraților. Pentru a se apăra de pirați, care coborau uneori și pe uscat și atacau casele mikonezilor, aceștia au început să-și construiască noile case cât mai aproape una de alta.

Insula Mikonos se bucură de o faimă internațională, fiind cea mai cosmopolită insulă a Greciei, care atrage un număr mare de vizitatori, o bună parte fiind artiștii și intelectualii. În număr mare turiștii au început să vină din 1950, în scopul vizitării insulei Dolos din imediata vecinătate. Insula Dolos este un sanctuar, locul de naștere a lui Apolo și a surori sale Artemis. Pe insulă s-au deco-

pertat temple şi un cartier rezidenţial complet al Greciei antice. Insula fiind mică şi neavând hoteluri şi restaurante, vizitatorii veneau în Mikos, ajungând astfel să o cunoască şi să o îndrăgească. În plus Mikonos are şi legături aeriene cu Atena şi cu alte puţine insule care au aeroporturi. Insula Mikonos este mică, una dintre cele mai mici din arhipelagul Cicladelor. Are 16 km lungime şi 11 km în lăţime; înălţimea maximă a dealurilor este de peste 400 km; acestea oferă oraşului o poziţie în amfiteatru. Portul Mikonos este bine amenajat şi ocupat de zeci de veliere, iachturi, bărci pescăreşti, de pe care se vede tot oraşul în amfiteatru.

Oraşul Mikonos (se mai numeşte Hera) este străjuit, pe culmile dealului, de morile de vânt care îi oferă nota caracteristică. Casele care se construiesc în prezent respectă arhitectura tradiţională în insulele Ciclade, astfel că şi unele hoteluri noi şi moderne seamănă cu terasele caselor de pescari. Casele sunt ca nişte cuburi albe. Cartierul caselor de pe ţărmul mării, cu balcoanele deasupra ţărmului mării se numeşte Little Venice (Mica Veneţie). Bisericile sunt şi ele blocuri de piatră albă ca o stâncă, cu acoperişurile şi domurile vopsite în albastru.

Flanând pe străzile înguste ale centrului oraşului remarcăm simţul frumosului, pe care îl are poporul grec. Fiecare piatră este pusă cu grijă şi eleganţă; unele pietre sunt văruite probabil spre a marca cărarea sau din dorinţa de a place ochiului. Ici colo câte o piatră mai ridicată în faţa uşilor poate servi ca bancă de odihnă.

Mica piateţă pe traseul spre catedrală şi grupul de biserici Panaghia Paraporteani, este parfumată de multitudinea arborilor înfloriţi. Grădiniţa - restaurant din piaţetă este aranjată cu gust, simplu şi intim.

Insula Mikonos, deşi aridă, este o staţiune balneară în vogă, scăldată într-o lumină orbitoare. Mikonezii se preocupă în mod deosebit de realizarea unor condiţii optime pentru turişti. Câştigurile realizate în cele două luni de vârf al turismului - iulie şi august - reprezintă singura sursă de subzistenţă pentru tot restul anului.

Orașul Mikonos are o mulțime de magazine pitorești cu suveniruri, de artă populară, stofe splendide țesute de mână, magazine de bijuterii. Cluburile de noapte, café-barurile, bistrourile, tavernele sunt frecventate de o lume heteroclită, 24 ore din 24.

Băile în apa mării se pot face pe plaje foarte frecvente sau pe porțiuni pustii ale țărmului mării. Există și două plaje pentru nudiști "Paradis" și "Supraparadis". La 8 km de capitala insulei este satul Ano Mera, a doua localitate a insulei. În apropierea satului se găsește o frumoasă mănăstire Tourliani.

Insula Mikonos are 365 de biserici, majoritatea fiind construite de marinarii care au scăpat dintr-un naufragiu;

Mascota insulei este Pelicanul Petros. În 1950 un grup de pelicani migratori s-au odihnit pe insulă. La plecare, un pelican invalid a fost părăsit pe insulă. El a fost îngrijit de pescarul Vassilis și a rămas pe insulă. Se spune că statuia cu pelicanul, din golf, este chiar pelicanul Petros.

În Mikonos s-au înființat de câțiva ani și homosexualii, care fiind travestiți atrag atenția celor proaspăt sosiți pe insulă, dar sunt neglijați de către localnici și turiștii cu un oarecare sejur pe insulă.

Seara târziu ne îmbarcăm și vaporul ia direcția spre stațiunea maritimă Kușadasi de pe coasta egeeană a Turciei. Dimineața coborârea în Turcia se face fără nici o formalitate. Orașul, provenit dintr-un sat de pescari și dezvoltat rapid datorită turismului, constă din vechiul nucleu, urbanizat și având străzi înguste în pantă și cu o centură de hoteluri moderne și două alonje spre nord și spre sud de-a lungul litoralului de cca 10 km, cu hoteluri somptuoase, de 4-5 stele. Într-o altă călătorie am locuit la complexul hotelier Pine Bay, situat într-un parc de pini pe o faleză destul de abruptă. Complexul constă dintr-un hotel în trepte urmărind panta falezei și un sat din căsuțe. Complexul hotelier este dotat cu toate amenajările moderne. Cu un card pe care îl primești la recepția hotelului, la sosire, poți cheltui oriunde în incinta complexului, inclusiv pe plajă, la

chioșcurile din parc etc. Costurile se transmit la calculatorul hotelului. Este foarte comod, netrebuind să porți banii cu tine, mai ales când ești în costum de baie.

Magazinele din Kușadasi sunt specializate în obiecte de artă turcești, în orfevrerie, bijuterii, scoici, corali și suveniruri din cele mai diverse. Orașul mai are și un bazar ca toate orașele turcești, cu cea mai variată marfă.

De la Kusadasi am plecat spre Patmos, defilând prin fața insulei Samos.

La Patmos, debarcarea se face, tot cu șalupele, vaporul rămânând în larg. Patmos este o insulă de origine vulcanică cu o suprefață de 34 kmp, și are o înălțime maximă de 252 m. Este cea mai nordică insulă a Dodecanezului; mulți o consideră ca cea mai pitorească insulă a Dodecanezului.

În prezent Patmosul are 3000 de locuitori permanenți, așezați în trei orășele: Chora, Skala, care este și portul insulei și Cambos. Aflându-te la mănăstirea Sf. Ioan Evanghelistul (190 m altitudine) poți vedea întreaga insulă ca și insulele vecine Samos și Icaria, în nord și Fourni și Arki în sud. Litoralul insulei este neregulat și întortochiat, are numeroase peninsule și golfuri, ideale pentru plaje și băi în mare.

Pe scurt din istoria insulei: în 1088 Sfântul Cristodulos vine pe insulă și fondează mănăstirea Sf. Ioan Evanghelistul. În sec. al XIII-lea, muncitorii care lucrau la mănăstire s-au instalat în jurul mănăstirii, formând orașul Chora. După căderea Constantinopolului, un număr important de familii avute și importante din Constantinopol s-au refugiat în Patmos, la Chora, construindu-și locuințe frumoase. Cu timpul, în oraș s-au instalat armatorii și căpitanii de nave, putându-și supraveghea navele de pe terasele caselor lor din Chora.

În secolul XIV, Patmos "stat monacal" depinde, mai mult formal, de Ordinul Cavalerilor Ioaniți, care dominau Egeea.

În 1523, turcii ocupă insula și instalează "reprezentanții" lor pentru colectarea tributului, Patmosul rămânând autonom, stat monacal, care se dezvoltă tumultulos, având un mare șantier naval și practicând un comerț intermediar foarte activ. Negustorii patmieni ajung în Balcani, Austria și Rusia.

În 1713, ia ființă Academia Teologică din Patmos care a jucat un rol capital în viața insulei.

În 1821, Patmos odată cu întregul Dodecanez și Insula Samos sunt date turcilor, în schimbul insulei Eubeea. În 1912 ocupația turcească este înlocuită cu cea italiană, iar la 7 martie 1947 insula revine Greciei. În scurt timp Patmosul devine un punct obligatoriu al traseelor turistice.

Orașul port Skala (Patmos) este foarte atractiv cu căsuțele sale albe, cu aspect de arhitectură bizantină, cu multe edificii vechi, bine întreținute.

După un scurt popas în pârculețul din fața portului, ne îmbarcăm în autobuze spre Chora și mănăstirea Sf. Ioan Evanghelistul. Orașul Chora este deosebit de chochet, locuit de oameni avuți, armatori și căpitani de nave. Mănăstirea așezată în centrul orașului, pe vârful colinei, într-o construcție fortificată, medievală, impresionează prin complexitatea construcțiilor interioare, etajată, având zece capele și bibliotecă, muzeu, arhive, precum și toate anexele gospodărești, bucătărie, brutărie, etc.

Pe plan eclesiastic mănăstirea este dependentă direct de Patriarhia ecumenică din Constantinopol. Mănăstirea este un exarhat, iar starețul mănăstirii are rangul de patriarh.

Mănăstirea posedă trei tezaure culturale:

– biblioteca cu manuscrise prețioase, din care 900 manuscrise religioase din secolul VI până la secolul XIX, printre ele un cod de porfir, scris pe un pergament foarte fin pictat cu purpură, iar cuvintele sancrosancte (Dumnezeu Tatăl, Fiul, Hrist) cu litere de aur.

Biblioteca mai conține documente vechi semnate de împărații

bizantini şi de sultanii otomani, care manifestau o bunăvoinţă faţă de această mănăstire; alte documente se referă la situaţia politică şi economică a regiunii în decursul vremii.

Tezaurul conţine:

- relicve (moaşte) ale unor sfinţi;
- icoane din diferite epoci, remarcându-se mica icoană în mozaic a Sf. Nicolae datând din secolul X;
- obicete de cult în aur şi argint decorate bogat;
- vestimente bisericeşti brodate în aur.
- Daruri oferite de familii bogate din Patmos, de *suveranii Principatelor Dunărene*, de împărăteasa Ecaterina cea mare.

În prezent, în jurul mănăstirii, pe scările de acces şi pe mici platforme sunt mici magazine şi tarabe cu obiecte de artă populară, broderii care sunt specialitatea Patmosului, ceramică diferită având pictat semnul creştin al peştilor şi multe alte obiecte.

Ne întoarcem la Skala pe serpentina asfaltată. În apropierea mănăstirii este capela din grotă, în care Sf. Ioan Evanghelistul şi-a scris Apocalipsul. Ceva mai jos e clădirea, etajată pe terenul în pantă, a Seminarului Teologic din Patmos, succesorul vestitei Academii Teologice de odinioară.

Academia a fost fondată în anul 1713. Patmos Makaros Kalogeros a insistat pe lângă domnitorii români Mavrocordat şi Ipsilante să se întoarcă în patria lor şi să pună bazele Academiei. Ei nu s-au întors, dar au contribuit financiar la edificarea şi funcţionarea şcolii. Academia a format numeroase personalităţi. Între anii 1906 şi 1908 a fost transferată în insula Samos, dar peste câţiva ani s-a închis. După revenirea Dodecanezului la Grecia, în 1947, s-a redeschis din nou la Patmos, într-o clădire nouă, cea de astăzi, ca Seminar Teologic pentru tot Dodecanezul.

La Skala sunt numeroase baruri, restaurante, taverne şi elegantul hotel Patmos House.

Locuințele din Patmos cu minuscule curți, cu pomi înfloriți și grădini cu flori tropicale, te bine dispun numai privindu-le.

Ca informare semnalăm la Patmos golful Olahas (Valah) și mănăstirea Sf. Fecioara Cumană. Nu am reușit să aflăm explicația numelui de cumană; dar este sigur că aceștia au ajuns și aici fiind deseori solicitați de bizantini să-i ajute în diferite lupte purtate în Asia Mică. De altfel și mamelucii din Egipt sunt urmașii robilor cumani vânduți de tătari, în porturile Crimeei.

Noaptea, ne întoarcem pe vas și acesta ia direcția insulei Rodos. Aici vom sta o zi. Este mult prea puțin pentru a cunoaște splendorile insulei. Aceasta are o suprafață de 1398 kmp, lungimea fiind de 89 km, iar înălțimea maximă a lanțului muntos care traversează insula în lungimea ei, este de 1600 m. Clima este foarte sănătoasă, iar terenul fertil este cultivat cu bumbac, cereale, tutun și pomi fructiferi. Insula are o populație de 90 mii de locuitori. În secolul V î.e.n. orașele insulei Camines, Lindus, Lalysos făceau parte din Liga din Delos sub controlul Atenei. Orașul Rodos a fost construit în anul 408 î.e.n. de arhitectul grec Hippodamus din Milet. În anul 332 î.e.n. a intrat sub dominația lui Alexandru Machedon. În secolele III și II ale erei noastre Rodosul devine un centru cultural renumit datorită, în special, artelor plastice. În anul 280 î.e.n. s-a ridicat Colosul din Rodos, iar în secolul II î.e.n. s-a realizat faimoasa statuie a lui Laocoon.

Sub imperiul roman, Rodosul se bucura de o mare independență. În anul 395 e.n. revine Imperiul roman de răsărit, numit mai târziu Bizantin. Acesta îl stăpânește până la 1309, când este ocupat de Cavalerii Sf. Ioan de Ierusalim. În 1522, Cavalerii sunt alungați de turci, care îl stăpânesc până în anul 1912, când îl cedează Italiei. În 1947 este atașat Greciei.

Una din curiozitățile orașului Rodos este orașul medieval construit de Cavaleri.

Orașul vechi, al Cavalerilor Ioaniți este înconjurat de un zid

având 2-4 m grosime şi o lungime de 3,4 km. Oraşul vechi este locul preferat al turiştilor. Începem cu vizitarea spitalului, în prezent muzeu, înfiinţat de Cavaleri, unul din primele spitale din Orientul apropiat. Clădirea, pe trei nivele, este o construcţie tipică pentru epoca medievală. În continuare vizităm Palatul Marilor Maeştri, o clădire grandioasă, care adăposteşte sanctuare, mozaicuri şi ceramica de mare valoare artistică. În apropiere sunt Pavilionul Sf. Ioan, Catedrala fortificată, turnul orologiului, ş.a. Vizitarea Palatului lasă o impresie de neuitat. Nu cunoaştem costurile şi nici volumul de muncă depus pentru construirea unui asemenea Palat, dar în mod sigur sunt imense. După vizitarea Palatului coborâm în cartierul Collachium şi de aici în Bourg, oraşul de jos, care cuprinde şi cartierul turcesc. Strada Sokratus este preferata turiştilor cu magazinele sale de blănuri, bijuterii, ceramică decorată cu motive florale roşii şi verzi. Tot în oraşul de jos vizităm fântâna turcească, moscheea sultanului Mustafa, Catedrala Bizantină şi Palatul Arhiepiscopului.

Oraşul modern este situat pe locul oraşului antic. Aici se găsesc Palatul guvernatorului, instituţiile guvernamentale, numeroase hoteluri şi Teatrul Naţional. Locul unde a fost Colosul din Rodos, una din cele şapte minuni ale lumii antice, este marcat printr-o simplă piatră comemorativă. Oraşul nou rezidenţial se întinde spre interiorul insulei. Pe ambele laturi, estică şi vestică ale oraşului sunt plaje minunate cu un nisip fin; marea este calmă pe plajele estice şi zbuciumată de vânturi pe coasta vestică. Rodosul a obţinut în 1993 pentru cele 27 de plaje Steaua Mării de Aur pentru curăţenie, infrastructuri şi amenajări. Rodosul este un loc ideal pentru vacanţă, flanând pe străzile oraşului vechi sau visând pe plajă.

La întoarcerea pe vapor, un grup folcloric ne-a prezentat dansuri specifice insulei Rodos.

Din păcate, sejurul de o zi a fost foarte scurt şi plecăm cu dorinţa de a reveni.

Statuia căprioarei așezată pe o coloană înaltă pe digul din port, ne urmărește mult timp după plecarea vaporului din rada portului Rodos. Plecăm cu nostalgia unui loc ideal pentru refacerea psihicului.

Noaptea navigăm spre Creta, cea mai mare insulă a Greciei având o suprafață de 8259 kmp și o populație de 600 mii de locuitori, comparabil cu un județ mare din țara noastră. Creta separa Marea Egee de Marea Libiei, marcând frontiera dintre Europa și Africa. Centrul insulei este străbătut de un lanț muntos cu vârfuri de 2100 - 2500 m. Clima este dulce, sudul insulei fiind agreabil pentru vacanță în tot timpul anului. Orașele principale sunt porturile de pe litoralul nordic Heraclion (orașul reședință), Caneea, Retimon și Agios Nikolaos, iar pe litoralul sudic Ierapetra.

În sejurul de o zi, am vizitat orașul de reședință și situl arheologic al Cnososului. În Heraclion se vizitează zidul medieval, Catedrala Sf. Mina, Muzeul arheologic, mormântul lui Kazantzakis și piața alimentară. Catedrala Sf. Mina posedă unul din cele mai mari candelabre din lumea ortodoxă. Mormântul lui Kazantzakis este de o simplicitate emoționantă. Piața alimentară este de un pitoresc deosebit, având expuse îmbietor fructe exotice (pentru noi), fructe de mare, struguri, legume, melci, raci, languste vii, brânzeturi renumite, așa că nu știi la ce să te uiți mai întâi, plus reclamele negustorilor, veseli și amabili.

Picturile și ceramica din Creta sunt la limita superioară a măestriei, demonstrând o îndelungată experiență și bineânțeles talentul artistic al poporului grec.

La 6 km de Heraclion, am vizitat ruinele impunătoare ale palatelor din Cnosos într-un peisaj de măslini și chiparoși. Cnosos - capitala regatului minoic - era și stăpâna supremă a mării. Ruinele Cnososului au fost decopertate în anul 1900 de către arheologul englez Evans. Palatul regal cu mai multe etaje cu o suprafață de 22000 mp era în centrul orașului, care mai cuprindea locuințele

demnitarilor şi ale preoţilor. Arhitectura palatului este complexă, camerele şi scările grandioase, băile dotate cu un sistem ingenios de drenaje, picturile murale executate de mâini de maeştri, vasele elegante, totul suscită admiraţia vizitatorului de astăzi. Sala tronului conţine fresce cu motive florale şi cu basorelieful minotaurului alături de tron; o altă frescă reprezintă pe Prinţul cu crini, în altă încăpere- o frescă restaurată reprezintă cele "trei parizience".

Tot oraşul este înconjurat de un zid; în interiorul oraşului este şi un cimintir antic.

Ne întoarcem la Heraclion şi continuăm vizitarea oraşului. Numeroase hoteluri, magazine, taverne, oameni fără griji stând la o ceaşcă de cafea şi discutând despre orice, te fac să crezi că aici este o vacanţă perpetuă. Gluma preferată a grecilor: "Suntem singurii care posedăm arta de a bea o cafea timp de 4 ore".

Regretăm că nu avem timpul necesar să pătrundem în interiorul muntos al insulei cu munţi abrupţi, cu chei, cu mănăstiri şi sate cocoţate în munte, cu "mitata" adăposturi de păstori construite din piatra nelegată cu ciment.

Părăsim Creta cu acelaş regret ca şi Rodosul şi cu promisiunea de-a reveni. Dar cine ştie cum, când? Ne îndreptăm spre vaporul ancorat la cheiul portului. Trecem pe lângă bastioane veneţiene, astăzi pustii, martori ai unei istorii frământate.

Navigăm în cursul nopţii spre Santorini, cea mai sudică insulă a Cicladelor rezultată în urma unei erupţii vulcanice foarte puternice din anul 1625 î.e.n. Lava a permis salvarea unui crâmpei al civilizaţiei antice cicladice, aceasta fiind în strânsă legătură cu civilizaţia minoică a Cretei. Excavaţiile au început în anul 1930 şi au descoperit aşezări urbane cu fresce şi obiecte de artă asemănătoare celei de la Cnosos.

Insula a fost locuită de dorieni, fenicieni, egipteni, romani, bizantini şi de venetieni până în anul 1537 când a fost cucerită de turci. În prezent insula cu o suprafaţă de 96 kmp este locuită de

11380 locuitori cu orașele Fira (reședința) Oia, Vatonas și Acrotiri. Capitala nu are port în dreptul ei; acesta este la 7 km mai la sud.

Platoul insulei are 18 km lungime, 6 km lățime și 500 m înălțime. Are și aeroport, insula fiind legată aerian cu acele insule din Arhipelag care au aeroporturi și cu Atena și Salonic. Capitala Fira este așezată la marginea platoului și pe abruptul falezei.

La Fira se ajunge sau din portul Atinios și apoi 7 km cu autobuzul sau de pe plaja Fira unde se ajunge cu șalupa, vaporul rămânând în larg; de pe plaja Fira se ajunge în oraș pe o alee cu 700 de trepte pe jos, dificil sau cu măgărușul. O altă modalitate, pe care am folosit-o, este funicularul, care îți dă însă emoții mari.

Orașul este pitoresc cu străzi înguste, suprapuse, cu terase aproape aeriene, cu clădiri ingenioase care folosesc la maximum terenul, cu aspect lunar.

O parte din turiști au plecat cu autobuzul la Akrotiri, la 9,9 km de Fira pentru a vizita orașul antic decopertat, marcând o civilizație asemănătoare celei din Cnosos.

Am preferat să rămân în Fira pentru a vizita acea parte care este construită pe faleza abruptă, casele fiind adevărate cuiburi de rândunici. Această parte a orașului are numeroase cafe-baruri, mici restaurante, toate având o priveliște halucinantă spre mare și spre insula vecină ruptă, în timpul erupției, din insula mare.

Am vizitat catedrala catolică în cartierul catolic și catedrala ortodoxă din cartierul ortodox. La limita acestor cartiere este muzeul arheologic din Fira. În muzeu, se găsește ceramica din Akrotiri (antică), cu desene de păsări în special rândunici. Alte modele amintesc de ceramica de la Cucuteni, apoi ceramica cu desene geometrice și vase cu desene animaliere, zmei și lei.

Hotelul din Fira este modern, casele au arhitectura caracteristică Cicladelor, având însă și influențe venețiene mai accentuate decât în alte insule ale Cicladelor.

La Akrotiri, s-a decopertat un palat și câteva case ale orașului

antic. Sălile palatului şi unele case aveau fresce asemănătoare celor minoice. Aproape toate frescele au fost transportate la Muzeul arheologic din Atena. La fel şi obiectele din ceramică, o parte au fost transportate la Atena şi altele, mai puţine, la Muzeul din Fira.

Un sejur de o săptămână în Santorini ar fi un prilej de odihnă mintală, de desfătare sufletească, o evadare din cotidianul stresant.

Pe drumul de întoarcere de la Santorini la Pireu, am reflectat asupra calităţilor poporului grec. Dacă grecii pe care i-am cunoscut în ţară, au dat impresia unor materialişti, preocupaţi numai de profit şi afaceri financiare, grecii din Grecia, în special cei din insule, pe care i-am cunoscut pe perioada croazierei, precum şi cei de pe vaporul Olympia dau dovada unor preocupări privind frumosul. În cele mai mici amănunte şi în cele mai simple amenajări, o cărare, o bancă de piatră, ca să nu mai vorbim de case este prezent un bun gust deosebit, nu atât prin migala muncii depuse, cât prin ştiinţa sau intuiţia unor compoziţii şi unor culori care plac ochiului.

Folosirea avantajelor unui teren frământat au condus la realizarea unor locuinţe simple, practice, bine proporţionate spaţial şi, în final, elegante.

Sosiţi în Pireu ne-am cazat la acelaş hotel şi am folosit ziua ce o aveam până la plecarea avionului, vizitând câteva obiective şi flanând prin străzile din Plaka. A doua zi de dimineaţă plecăm la Aeroportul Venizelos, construit recent şi fiind în curs de finisare. Ajungând în Bucureşti am intrat în tumultul metropolei. Pentru mulţi români Bucureştiul este unic, este o sinteză occident-orient, pe care nici o altă capitală - Istambul, Atena, Sofia, Belgrad, Varşovia, Kiev ş.a. nu o are.

Oraşul este după caracterul locuitorilor săi şi invers; aceştia au în spiritul lor dublă cultură şi filozofie a vieţii.

1.2. Relații între Țările Române și insulele Arhipelagului grecesc

În insula Cos locuiau traci, iar Hipocrate, părintele medicinei a fost elevul tracului Herodicos.

În 1285 Andronic II Paleologul strămută aromâni în Creta, Eubeea, Corfu, Cefalonia.

În 1462 când Vlad Țepeș îi bătea pe turci, clopotele din Insula Rhodos erau trase zile întregi pentru a anunța victoria. Era după fatidicul an 1453.

În anul 1556 Petre Cercel este exilat în insula Rhodos.

Între 1570-1620 principii români din din ramura Mihneștilor care au domnit alternativ la București și Iași, Petre Șchiopul și fratele său Alexandru al II-lea Mircea erau căsătoriți cu fiicele unor familii din Arhipelag, din Rodos și Chios.

Un ascendent din ce în ce mai mare îl capătă, mai ales în Moldova, grecii și italienii din insule:

- Dregătoria de mare vameș: Const Cenmact, Gran Battista Amorasi și Sima Varsi.
- Boieri ai lui Petre Șchiopul: Bartolomeo Bruti, postelnic 1580-1591, Cristofor Bruti, paharnic, 1590, Bernardino Borosi, tălmaci, 1587.
- În București și Iași erau colonii ale negustorilor din Chios. Tot din Chios erau: Filipo Fregaso și familiile genoveze Salversso și Adorno, înrudite cu domnul Țării Românești, Alexandru II Mircea.
- În anii 1624-1625, Radu Mihnea era înconjurat de Bernardo Borosi, mare postelnic (1613-1618), Benedetto Bruti, paharnic și Bartolomeo Multi, stolnic.
- Despot Vodă, despot de Samos și marchiz de Paros, conte palatin al Imperiului lui Carul Quintul, a fost domn al Moldovei între anii 1561 și 1563.
- Iancu Sasul, fiu legitim a lui Petre Rareș, făcut cu o săsoaică,

a fost Domn al Moldovei între anii 1579 și 1582. Era căsătorit cu Maria, o grecoaică din Arhipelag; a avut doi băieți și patru fete cu nume de rezonanță dinastică: Alexandru, Bogdan, Elena, Chiajna, Voica și Despina.

- La curtea lui Ieremia Movilă erau Paleologi din ramura Rodas, Emanoil cu fiii săi Dumitrachi și Pavel. Din această familie era și Maria, soția lui Iancu Sasu.
- În anul 1610, postelnicul Cantacuzino îl aduce la Târgoviște pe Pantaleone Ligaridis, născut în insula Chios, absolvent al Colegiului Iezuit Sf. Atanase din Roma, ca profesor pentru copiii săi. Pantaleone Ligaridis a fost și profesor la Schola graeca e latina, între anii 1640-1652.
- În anul 1615, Gaspar Grațiani, român maurovlah (morlac) originar din Gradciane de pe coasta Dalmației este numit duce de Naxos și Paros, devine apoi Domn al Moldovei (1619 - 1620).
- Tatăl cronicarului Ion Neculce, vistiernicul Neculce este din insula Chios, căsătorit cu Catrina fiica lui Iordache Cantacuzino. Fratelui lui Ion Neculce i se spunea Hiotul (din Chios).
- În anul 1693, Nicola de Porta, originar din insula Chios a fost numit secretar, pentru corespondențe în limba franceză, al lui Constantin Duca, Domn al Moldovei.
- În anul 1771 se naște la Mitilene în Lesbos, Mihail N. Paleologu, medelnicer pe timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti. Mihail N. Paleologu este un strămoș al lui Alexandru Paleologu.
- Între anii 1800-1820 Mavrocordații subvenționează școala părintească din Chios. Școala a avut rang de Academie, la fel cu Academiile din Țara Românească și Moldova. Au mai subvenționat-o Alex. Moruzi, C. Ipsilanti, I. Caragea, Scarlat Calimachi.
- Între anii 1713-1778 N. Mavrocordat subvenționează și Aca-

demia din insula Patmos; au mai subvenționat-o Mihai Racoviță, Al. Ipsilanti, Mihai Suțu, Al. Moruzi, C. Hangerliu, C. Ipsilanti, Ioan Caragea, Al. Suțu, C. Moruzi.

- Gavriil Bădulescu Bodorni, mitropolit al Moldovei și apoi, după 1812, al Basarabiei, după absolvirea studiilor de la Academia Teologică din Kiev (1771-1773) își desăvârșește studiile la Școlile superioare grecești de teologie de pe insulele Chios și Patmos (1773-1779).
- În 1818 Nicolae Mavrogheni subvenționează școli în Naxos, Paros, Ikeria și Mikonos.
- În anul 1822, Mando Mavrogheni, nepoata domnitorului Dimitrie Mavrogheni, devine eroina luptei pentru independența Greciei.
- Soția lui Mihai Sturdza, Domn al Moldovei era fiica lui Ștefanaki Vogoride, bey de Samos.
- Între anii 1853 și 1856, Ion Ghica este numit bey de Samos, cu titlul de prinț. Tot în 1853 Heliade și Cristian Tell s-au întors din Chios, unde fuseseră exilați.
- La Academia Domnească din București au funcționat profesori eruditi, născuți în Arhipelag: Neofit din Mitilene, Veniamin de Lesbos și Marcu Porphilopoulos din Creta.
- În 1910, Ion Caradja, vărul lui Constantin Caradja, este în serviciul diplomatic elen, consul la Mitilene.

2. În Suedia şi un pic în Laponia

Am ajuns la Stockholm cu avionul, prin Copenhaga. Un taxi m-a transportat la un hotel de gen pavilionar, situat în zona verde a orașului, la cc 5 km de centrul orașului.

Hotelul era foarte bine amenajat și dotat cu tot confortul. În acest hotel am luat contactul, pentru prima oară, cu bufetul suedez. Mi se părea ciudat că poți consuma oricât și orice de pe masa cu

mâncăruri, preţul fiind unic şi destul de modic. Deşi trecuseră câteva decenii de la sfârşitul războiului din 1940-1945, mai eram obsedat de cartelele de alimente, îmbrăcăminte şi încălţăminte etc.

Avem la dispoziţie două zile până la întâlnirea cu partenerul suedez din Eskillstuna, un oraş din Suedia de mijloc, aşezat pe malul golfului Mälaren Salsjön. Am flanat prin Stockholm, studiind, în special, circulaţia pe nodul rutier trietajat din centrul oraşului; acest nod leagă City-ul din Stockholm cu insula Ridderholmen, unde este situat Palatul Regal şi un mare cartier rezidenţial. Un alt nod rutier similar leagă această insulă de Sonderhamen, o insulă mare, deasemenea cartier rezidenţial. Circulaţia pe aceste noduri rutiere este complicată, dar am ajuns să o cunosc şi să fiu întrebat şi să-i îndrumez pe cei care nu erau călători cotidieni. Am remarcat că maşinile, în Stockholm circulau ocupate complet. Mi s-a explicat că, pentru a micşora aglomeraţia de maşini şi ambuteiajele, locuitorii Stockholmului sunt obligaţi (o hotărâre a cetăţenilor oraşului) să circule cu maşina complet ocupată. Pentru aceasta se formează grupuri de 4 locuitori, vecini de apartament sau de bloc şi folosesc cu rândul maşina unuia din ei. Se procedează la fel la întoarcerea de la serviciu. În restul zilei, dacă se găseşte un amator este luat cu amabilitate. Am profitat de acest sistem.

Suedezii sunt foarte ospitalieri. Primul gest al unui suedez, când face cunoştinţă cu cineva, este să-l invite acasă. Aşa am ajuns în casa unui inginer, pe care îl cunoscusem intr-o conversaţie cu un grup de trei persoane cunoscute. M-a invitat acasă; locuia într-un cartier rezidenţial, situat într-o pădure, în centura exterioară a oraşului. Faţă de apartamentele de bloc din ţara noastră, apartamentele suedeze au unele specificităţi, astfel: suprafaţa apartamentului este mult mai mare, frigiderul şi congelatorul erau comune pentru tot blocul şi situate la subsolul blocului. Fiecare apartament are nişe frigorifice şi de congelator, racordate la instalaţiile corespunzătoare din subsolul blocului. Pentru aspirarea covoarelor exis-

tă la subsol o cameră de aspirat. Covorul, făcut sul, se transportă cu ajutorul unui lift special, îngust, dar înalt, la subsol. Aici covorul se întinde pe o masă specială, camera se închide ermetic și se pune în funcțiune aspiratorul, care desprăfuește covorul perfect.

În fiecare bloc, există, la parter, o cameră pentru copiii care rămân singuri când părinții lor pleacă la serviciu. Camera este spațioasă, mobilată corespunzător, are baie, WC, bucătărie și este păzită zilnic, prin rotație, de una din locatarele care nu se duc la serviciu. Pentru remedierea defecțiunilor curente la instalațiile apartamentelor chemi pompierii care se prezintă imediat. Deasemenea persoanele mai în vârstă cheamă pompierii pentru a muta mobila, pentru a duce un bagaj mai greu. Ideea este că pompierii sunt plătiți de locuitori și stau la dispoziția acestora, când nu sunt ocupați cu incendiile sau cu inundațiile.

În ziua a doua am vizitat Muzeul Satului, Skansa; se spune că este primul muzeu al Satului din Europa; cuprinde locuințe din toate zonele țării inclusiv din Laponia. Există, în clădire adecvată, și-un Muzeu etnografic; una din săli conține costume și artizanat din România, făcute cadou de Regina Maria.

În continuare am vizitat corabia vikingă, scoasă destul de recent la suprafața apei și amenajată ca pe vremea vikingilor.

În ziua următoare, am plecat la Eskilstuna, un oraș situat la 110 km de Stockholm spre vest, așezat pe malul sudic al golfului Mälaren, acelaș pe malurile căruia, la vărsarea în mare, este așezat Stockholmul. Eskilstuna este un oraș industrial. Aici am participat la o specializare cu participarea mai multor reprezentanți ai țărilor care folosesc utilajele de construcții ale firmei Bolinder-Munktell. Toți participanții am fost cazați la un hotel Sneden, foarte central, foart elegant și bine dotat. Vecinul meu de cameră, un inginer iordanian care mă vizita des, după cca o săptămână de la sosirea noastră la hotel, nu se simțea bine cu sănătatea. L-am dus la spitalul orașului, unde i s-au făcut în flux toate consultațiile și

examenele de laborator. Rezultatul a fost şocant: inaniţie. L-am întrebat ce s-a întâmplat şi mi-a mărturisit că nu a mâncat nimic toată săptămâna la restaurantul hotelului pentru că se găteşte carne de porc şi chiar dacă nu este carne de porc, vasele folosite în bucătăria restaurantului au fost folosite, în genera şi pentru mâncăruri cu carne de porc. Vestea a produs emoţie la conducerea hotelului, care ne-au chemat să asistăm la organizarea unei bucătării speciale, unde toate vasele erau cumpărate atunci, iar bucătarul şi ajutorul său nu se ocupau decât de masa iordanianului. În decurs de o săptămână, iordanianul a consumat cantităţi apreciabile de orez şi şi-a revenit.

Fabrica de maşini pentru lucrări de construcţii, unde făceam specializarea era de tip pavilionar şi întinsă pe o suprafaţă mare. Deplasările de la un pavilion la altul se făceau cu trotinete electrice pe care le găseai la intrarea fiecărui pavilion. Calculul necesarului se făcuse pe baza teoriei firelor de aşteptare; în cazul în care, când ai ieşit din pavilion, se putea să nu existe o trotinetă, ea apărea în cel mai scurt timp, dar asemenea cazuri erau extrem de rare.

Întreaga activitate a fabricii era informatizată şi conducerea avea pe ecran toate informaţiile de care avea nevoie.

Inginerii de la Bolinder-Munktell erau foarte ospitalieri şi amabili. Într-o zi unul din ei m-a invitat, în weekend, la cabana lui din afara oraşului. Acolo era vecin cu unul din subalternii săi din fabrică. Acesta, în timpul serviciului, era politicos şi cooperant. Însă, acolo, la cabană, deşi ne-am salutat nu dădea nici un semn de sociabilitate. A răspuns la salutul şefului sau şi cu asta s-a terminat orice contact. Şeful mi-a explicat că respectivul este un reprezentat al marii nobilimi suedeze. Era într-o situaţie financiară care îl obliga să facă serviciu, având şi pregătire politehnică. În afara serviciului însă nu avea nici un contact cu cei care nu erau nobili. I-am reţinut numele: Kuylenstierna, ceea ce înseamnă în suedeză "Steaua cea rece".

Un alt inginer m-a invitat acasă; soţia sa, profesoară de franceză, dorea să vorbească cu cineva în franceză, vorbitori sau cunoscători de franceză fiind puţini în Suedia.

În ziua următoare, inginerul fiind ocupat cu un grup de străini, soţia sa s-a oferit să-mi prezinte regiunea. Am vizitat unul din cele mai vechi castele. În curtea castelului erau pietre cu inscripţii runice. A propos de rune şi la noi în ţară, la complexul de bisericut rupestre de la Basarabi, sunt cca 60 graffiti cu rune. În privinţa provenienţei acestor rune sunt mai multe ipoteze: turcice (tip Orhon), protobulgare sau nordice. Istoricul P. Diaconu scrie “sunt mai apropiate de realitatea istorică opiniile celor care admit că scrierea runică de la Basarabi aparţine unor comunităţi de populaţie nordică sau că ea constituie o scriere criptică proprie vieţii monahale din regiunile pontice şi danubiene ale vremii". Se pare, deci, că vikingii au fost şi pe la noi. După 100 de ani i-am vizitat şi eu la ei acasă.

În continuare, am vizitat Universitatea din Uppsala, unde îşi făcuseră studiile ambii soţi. M-a frapat numărul mare de studenţi străini din ţările Africii, Asiei şi, probabil, din alte ţări ale lumii. Doamna ştia că la Universitatea din Uppsala există o şcoală de romanistică şi românistică de reputaţie, condusă de profesor A. Lundquist.

În altă zi, unul din inginerii fabricii mi-a spus că a organizat o deplasare la Bofors, la vestita fabrică de tunuri. Aici, inginerul şef mi-a propus să mergem în secţiila de producţie. Am mers pe mai multe culoare, apoi cu liftul, alte culoare şi am ajuns. Fabrica produce oţel inoxidabil de cea mai bună calitate. În fabrică lucrau şi străini, printre care şi italieni, cu care am încercat să schimb câteva cuvinte; mi-au făcut semn că nu au voie să discute cu vizitatorii. La întoarcere, inginerul şef s-a rătăcit în labirintul de culoare. I-am spus să mă lase să aleg traseul şi în cel mai scurt timp am ajuns în biroul său. Mi-a spus că, în mod sigur am făcut cursuri de spi-

onaj, mai ales că eram de dincolo de cortina de fier. Explicaţia mea că am un simţ al orientării dezvoltat nu l-a convins.

Când am plecat din ţară am auzit multe poveşti despre libertatea sexuală în Suedia. În realitate, comportamentul sub aspectual moral al suedezilor este monitorizat de pastorii şi preoţii parohiilor. La Eskilstuna, în fiecare joi p.m., parcul central al oraşului era la dispoziţia tinerilor; intrările în parc erau păzite de poliţie pentru a nu permite accesul adulţilor. Se oferea posibilitatea tinerilor să-şi manifeste sentimentele fără a fi deranjaţi. Nu am văzut, în Suedia, cazuri ca acelea din Paris şi alte oraşe, când în metrou, în staţie sau pe stradă, tinerii se sărutau îndelung, blocând trecerile şi ignorându-i complet pe cei din jur.

În program aveam şi vizitarea secţiei din oraşul Skelleftea a firmei Bolinder-Munktell, oraş situat la cca 800 km nord de Stockholm. Am călătorit noaptea cu vagonul de dormit; de câteori priveam pe geam priveliştea era aceeaşi-o nesfârşită pădure nordică. Dimineaţa, am ajuns la Skelleftea. Surpriza mea a fost faptul că la gară în afara reprezentantului firmei mai erau câteva personalităţi locale, de pildă directorul Băncii din Skelleftea, o persoană importantă în oraşele din provincie. M-a lămurit reprezentantul firmei: în Suedia se vorbeşte curent germana de persoanele mai în vârstă şi engleza de către cei tineri. În schimb, limba franceză era mult mai puţin cunoscută şi cei care o cunoşteau erau trataţi cu respect. Faptul că fuseseră în Franţa şi cunoşteau franceza le dădea recunoaşterea de intelectual, fără nici o rezervă.

Directorul Băncii, aflând de la reprezentantul firmei că vorbesc franceza, a ţinut să mă cunoască şi m-a invitat, în toată perioada şederii mele la Skelleftea, în diferite cercuri din oraş, în care se găsea câte cineva cunoscător al francezei.

Oraşul Skelleftea reşedinţa de district, avea un City cu 4-5 blocuri de 15-20 de etaje, iar restul oraşului erau case individuale. Am fost la o familie cu un asemenea cottage. În curte aveau un

brad superb, împodobit cu ghirlande. Mi s-a explicat că în nordul Suediei se plantează un brad în curte și devine bradul de Crăciun al familiei; de fiecare dată i se reânnoiește podoaba de Crăciun. Familia avea un băiat, elev în cursul superior la liceu și femeie de serviciu. Cu toții, deci, părinții, băiatul și femeia de serviciu aveau autoturism personal, fiecare cu treburile și preocupările sale. Elevii de vârstă mai mică erau adunați de la casele lor cu autobuzele școlii, duși la școală, unde făceau și temele pentru ziua următoare, astfel că după ce erau aduși acasă tot de autobuzele școlii, erau liberi, ocupându-se fiecare cu ceea ce îl interesa.

Cercul polar fiind la câțiva zeci de kilometri, patronul m-a invitat să facem o vizită în Laponia. Am plecat cu un Volvo elegant, dotat cu televizor și bar, pe un drum asfaltat și degajat de zăpadă. Aceasta însă era pe laturile drumului cu pereți de 2-3 metri. Din loc în loc, erau săpate trepte în zăpadă pentru accesul la vreo fermă sau moteluri. Se circula deci ca într-un tunel de zăpadă. Toate drumurile din nordul Suediei sunt asfaltate și, iarna arată ca niște tuneluri. Aceste șosele aveau o singură bandă de circulație și, din loc în loc, erau halte de întâlnire, ca la unele tramvaie din Bucureștiul de până la al doilea război mondial.

În perioada celui de-al doilea război mondial, nordul Suediei a cunoscut un boom deosebit; necesarul de lemn al țărilor beligerante era solicitat Suediei neutre.

În această conjuctură, în partea de nord a Suediei s-a dezvoltat o puternică activitate de exploatare și industrializare a lemnului; deasemenea s-au înființat noi industrii adiacente: mobilă (cunoscutul stil suedez), alimentară, mecanică, transporturi și infrastructură - construcția de drumuri asfaltate, telefonice ș.a. S-au dezvoltat orașele Skelleftea, Lulea și regiunea minieră Kiruna.

În călătoria noastră spre nord am ajuns într-un punct locuit de câteva familii de laponi. În magazinul de artizanat am cumpărat o cutie făcută din coajă de copac, având o formă plată ca ploștile

româneşti, având două compartimente, la cele două capete: un compartiment era destinat păstrării prafului de puşcă, celălalt era destinat păstrării sării, ambele elemente strict necesare unui lapon. Am mai cumpărat două bibelouri reprezentând foci, executate din piele de focă.

La restaurant erau mâncăruri suedeza şi lapone.

Aerul şi întinderea albă până în zare îmi dădeau un sentiment de libertate şi de înfrăţire cu natura. Poate dacă nu era autoturismul Volvo alături nu m-aş fi simţit atât de liber şi lipsit de griji în această pustietate. Am făcut cale întoarsă. Drumul înainte ducea spre Kiruna. La întoarcere am mai fost invitat la diverse personalităţi din Skelleftea; eram chestionat asupra României, ştiau prea puţin despre ţara noastă, dar nu confundau Bucureştiul cu Budapesta, cum o făceau oamenii mai puţini instruiţi. Un interlocutor, auzind că sunt din România, a spus fără să stea pe gânduri, că Teheranul este capitala României.

Le-am povestit de popasul regelui Carol al XII -lea la Tighina. Ştiau episodul şi mi-au spus că în decursul timpului au avut confruntări cu ruşii, ultima soldându-se cu ocuparea Finlandei, în anul 1809.

În Suedia am învăţat ce este punctualitatea. Suedezii consideră că primul lucru esenţial în relaţiile cu prietenii sau cu interlocutorii de afaceri este punctualitatea. La suedezi, punctualitatea înseamnă să fi prezent la ora absolut exactă, fără nici un minut mai devreme sau mai târziu. Stai la o anumită distanţă şi la ora fixată ambele părţi îşi strâng mâinile. Nu se admite să spui că ai venit mai devreme şi ai aşteptat. Cu asemenea exerciţii de punctualitate am făcut furori în Germania, unde se admite o marjă de 1-2 minute. I-am rugat pe nemţi să respecte regula suedeză şi s-au conformat ba chiar au adoptat-o. Mi-am amintit de un prospect turistic al Greciei în care se spune că este de bon ton să întârzii, la întâlniri, şi dacă eşti o persoană mai importantă întârzierea trebuie să fie

chiar sfertul de oră. Obiceiurile corespund temperamentelor, iar românii, se adaptează situațiilor întâlnite.

De la Skelleftea am plecat cu acelaș tren de noapte la Stockholm. Am avut impresia că am ajuns într-un loc cunoscut, foarte familiar. Mai aveam o zi până la plecarea avionului spre Copenhaga- București. Mi-am propus să fac o vizită la Ambasada României. Aceasta se găsește într-un cartier foarte aerat, pe insula Lidingo. Neavâd posibilitatea de a mă deplasa cu vaporașul, m-am mulțumit să vizitez agenția comercială a României, situată în centru.

Ca de fiecare dată sosirea în București îmi produce o mare bucurie, intru în automatismele cotidiene, ne mai fiind necesară o permanentă stare de veghe. Pe scurt acasă e mai bine ca oriunde.

3. O zi în Camargue

Fiind de câteva zile la Grenoble, la o firmă care colabora cu românii la construcția unor agregate hidroenergetice, m-am împrietenit cu un inginer francez, refugiat din Algeria. Într-un week-end inginerul francez m-a invitat să vizităm una din cele mai sălbatice microregiuni din Franța, este vorba de Camargue, din Delta Ronului.

Am plecat din Grenoble spre Valence pe magistrala Lyon-Marseille. La Montelimar ne-am oprit să mâncăm nugat, care se vinde pe tarabele din fața caselor; Montélimar-ul este orașul cu nugat așa cum pe drumul Sofia-Veliko Târnovo este un orășel cu susan. Am trecut prin Orange, ne-am oprit la Avignon, unde am vizitat castelul papal, am vizionat vestitul “pont d'Avignon“ și am continuat drumul spre sud. La un motel am luat masa, cu specialități locale, respectiv friptură de rață în sos de vin de Madeira, udată cu “Rosé de Provence“, totul deosebit de plăcut. Din Avignon, prin Arles se intră în Camargue, adică în Delta Ronului. Camargue are 95.000 ha, din

care insula dintre braţele deltei Ronului are 75.000 ha; din această suprafaţă lacul Vaccarés are 30.000 ha. Restul sunt lagune, mlaştini şi orezării. În partea mai înaltă a Deltei se întinde "pustiul uman" o pustă cu crescătorii de tauri pentru corride şi crescătorii de cai de curse. Tot aici există probabil unicul loc din Europa, unde mai sunt cai ce trăiesc în sălbăticie. O bună parte din Camargue este parc natural în jurul unei rezervaţii naturale botanice şi zoologice.

Din Arles, am ajuns în comuna pescărească de pe malul Mediteranei şi în plină Deltă, Saintes-Maries de la Mer. Numele de Sfintele Mării ale Mării îmi amintesc de insula Mikonos din Arhipelagul Cicladelor, unde cele peste 365 de biserici, pe o insulă de 18x8 kmp, sunt construite de marinarii, care au scăpat din diferite naufragii şi fiecare a zidit câte o biserică. Cred că şi aici fiecare marinar şi pescar se roagă Mariei sale, iar comuna este Sfânta tuturor Mariilor.

În comună, am gustat specialitatea Camargue-lui, brânza de oi "Tartare de Camargue", apoi ne-am deplasat pe malul mării, unde pe stâncile şi pe stabilopozii de beton aşezaţi ca protecţie împotriva valurilor, copii şi destui adulţi se hrăneau cu "frutti di mare" - diferite soiuri de creveţi, care se înghit vii. După o uşoară ezitare ne-am lansat în acest gen de alimentaţie şi trebuie să recunosc că, erau foarte buni.

Am făcut plaje, am hoinărit pe plaja pustie, m-am simţit la capătul lumii - "au bout du monde". La sfârşit o baie în Mediterană, cu precauţie, căci fundul apei este cu piatre ascuţite.

La întoarcere în sat, un Rosé de Provence a fost mai mult decât binevenit.

În lagunele legate de mare, pe porţiuni amenajate special, se extrage sare marină, o sare fină care conţine toate bogăţiile apei marine. În Basarabia, pe malul lacului Burnaz, se găseau şi probabil se găsesc şi astăzi, asemenea instalaţii de extragerea sării din apa mării.

La întoarcere, în acelaş restaurant de lângă Avignon, am făcut un mic popas.

Un grup de vânători, care fuseseră în Camargue, îşi narau succesele. Tolbele fiind în portbagajele maşinilor lor nu ne-am putut da seama cât de reale sunt aceste succese. Camargue-ul este frumos. Şi Delta noastră - porţiunea de pe malul mării şi insula Sahalin, s-ar putea amenaja, dacă nu mai mult, cel puţin pentru turism: căi de acces, era în proiect o şosea de la Sfântul Gheorghe la Sulina şi alte amenajări ar face accesibilă această lume mirifică la frontiera uscatului cu apa, aflate în continuă confruntare.

II. Fragmente de istorie

Motto:
Reprezentări rupestre de pumnale, halebarde şi topoare se găsesc la Valcomonica,
Valtellina, Alto Adige şi pe văile Alpilor italieni.
Aceste reprezentări paralele se găsesc în Crimeea, Ucraina şi România.
Marija Giumbutas

1. Vestigii rupestre în România

Vestigiile rupestre din România aparţin atât epocilor preistorice, cât şi epocii evului mediu timpuriu.

Vom urmării aceste vestigii oarecum grupate pe zone geografice.

Zona Buzău este bogată în vestigii istorice, rupestre;

În zona Bozioru (la Nucu) şi Aluniş (com. Colţi) s-a conservat un complex de relicve rupestre, cel mai mare din ţară.

“La Agaton, Fundătura, Piatra, Aluniş, Peştera lui Ioasaf şi

Dionisie Torcătorul, călătorul cunoştea lumea "de demult", istoria încremenită într-un peisaj de legendă". (Buzăul, monografie, Buc.1980, pag. 188).

Complexul de bisericuţe şi chilii rupestre de la Nucu şi Aluniş au fost studiate de Alexandru Odobescu, însoţit de pictorul elveţian Henri Trenck, care a întocmit releveele schiturilor.

Au mai fost cercetate de Bazil Iorgulescu şi expuse în Dicţionarul geografiei, statistic, economic şi istoric al judeţului Buzău, Bucureşti, 1892.

O cercetare contemporană cu explicaţii ample şi pertinente asupra datării acestor monumente a făcut-o Pavel Chihaia (Un complex necunoscut de sihăstrii din munţii Buzăului din vremea lui Neagoe Basarab, SCIA, seria Artă plastică, t. 20, 1973) şi (Date noi despre bisericuţele rupestre din munţii Buzăului, Glasul bisericii, XXXIII, 1974, nr. 5-6).

Complexul este alcătuit din (harta nr. 1):

- bisericuţa Fundătura, din apropierea cătunului Nucu (în prezent dezafectată);
- bisericuţa Peştera lui Ioasaf, situată nu departe de Valea Bordeiului, cale de jumătate de ceas de la Nucu (în prezent părăsită);
- schitul lui Agaton, aşezat pe o înălţime din culmea Crucii Spătarului, cel mai ruinat dar şi cel mai interesant dintre schiturile rupestre din zonă; este situat în apropierea Comunei Colţi;

  Monumentul conţine, în afara unor pomelnice scrise în chirilică şi desene cu striuri şi lănci din neolitic;
- bisericuţa Alunişul, pe culmea Martirei, alături de culmea Crucea Spătarului, în apropierea comunei Colţi;
- Peştera îngăurită, aşezată pe un pisc în faţa schitului Agaton;
- chilia Fundul Peşterii situată la 1,5 km. nord-vest de Satul

Nucu pe drumul ce vine de la băile Fişici, prezintă numeroase grafittie în formă de lance sau arbori ai vieţii;
- peştera lui Dionisie, în apropierea cătunului Nucu, înainte de a ajunge la bisericuţa Peştera lui Ioasaf;
- alte schituri şi chilii rupestre necercetate: Breaza, Vispeşti, Bega şi cripte (Vârful Comorutei, Ruginoasa, Păltenoaia, Mlăjet, Vârful lui Dragomir, Cireşul Negru, Lupoaica).

În privinţa vechimii acestor vestigii rupestre, Pavel Chihaia, consideră (De la Negru Vodă la Neagoe Basarab, Buc. 1976, pag. 246):

"Organizarea monastică pe care o dovedesc aceste bisericuţe rupestre, însoţite de două, trei chilii (Alunişul, Agaton, Peştera lui Ioasaf) indică o epocă anterioară organizării cenobitice pe care o introduce în Ţara Românească Nicodim, anterioară deci celei de a doua jumătăţi a secolului al XIV-lea".

În urma cercetărilor întreprinse, Pavel Chihaia consideră că Agatonul şi Peştera îngăurită aparţin unei epoci, iar Peştera lui Ioasaf şi Fundătura altei epoci.

Acestea din urmă ar aparţine "post quem" celei de a doua jumătăţi a secolului al XIII-lea şi "ante quem" a doua jumătate a secolului al XV-lea.

Studiind hramurile acestor biserici şi comparându-le cu acelea de la Corbii de Piatră, Nămăeşti şi Cetăţeni, Pavel Chihaia ajunge la concluzia că etapa medievală a schiturilor de piatră Alunişu-Nucu începe în intervalul iradierii isihaste de la Kelifarevo (1346-1371), deşi este posibil ca funcţia de cult să fie mult mai veche.

La proscomidia şi pe peretele nordic al altarului schitului Agaton se găsesc grafitate pomelnice din epoca Neagoe Basarab (în chirilice). Schitul Agaton este în ruine, iar aceste inscripţii nu sunt conservate şi sunt în pericol de dispariţie.

Alexandru Odobescu a mai observat în călătoria sa "pe un deal spre amiazi a satului Şuharău că se găseşte o piatră cu patru

muchii, în mărimea unei mese, pe care se disting abia litere slavone, care formau o inscripţie. Aceasta se vede a fi fost un altar de biserică. Acolo era şi o cruce, tot de piatră" (Note de călătorie, Buc. 1981, pag. 159)

Biserici rupestre se mai găsesc în zona Muscel, Argeş la Nămăeşti, în funcţiune şi astăzi ca biserică a mănăstirii de maici Nămăeşti-Muscel, apoi la Cetăţeni, Corbii de Piatră.

– La Cetăţeni, "s-a descoperit o biserică voievodală, construită pe la 1250, iar la poalele "Cetăţuii lui Negru Vodă din apropiere, s-a descoperit o biserică anterioară anului 1250 cu aproape o jumătate de secol, dovezi ale organizării superioare în voievodate..." (L. Chiţescu, Cetăţeni, M.I., XVI, 1982, 9, pag. 26-28)

Tot despre Cetăţeni, Ion Popescu-Argeşel (Valea Dâmboviţei, Buc., 1986, pag. 138-139): "vechea aşezare de la Cetăţeni este atestată şi de diploma Cavalerilor Ioaniţi din 1247. În partea de sus a interfluviului dintre văile lui Coman şi Chiliilor se află Cetăţuia lui Negru Vodă atribuită de tradiţie secolelor XIII-XIV, însă datată de specialişti ca fiind mai nouă (secolul al XV-lea sau cel mai târziu prima jumătate a secolului XVI-lea).

De mici dimensuni lăcaşul este săpat în gresii şi prezintă resturi de pictură murală: pe o stâncă învecinată apare imaginea unui călăreţ în relief negativ".

– Corbii de Piatră se află pe malul stâng al râului Doamnei, în satul Jgheaburi, din comuna Corbi.

Biserica rupestră Corbii de Piatră conţine cel mai vechi ansamblu de pictură din Ţara Românească.

Se compune dntr-un naos dreptunghiular, bolta în arc frânt şi dintr-un altar ce prezintă două abside în formă de potcoavă. Monumentul a fost pictat între sfâşitul secolului al XIII-lea şi mijlocul secolului al XIV-lea, deci înaintea realizării picturii Bisericii domneşti de la Curtea de Argeş. Fragmente din această pictură se mai păstrează în absidă şi pe jumătatea de sud a bolţii naosului". (Teodor Mavrodin, ş.a. Argeş, monografie, Buc., 1978, pag.69)

– Complexul de bisericuţe rupestre de la Basarabi constă din patru bisericuţe (B1-B4) dreptunghiulare, prevăzute cu o absidă semicirculară. Bisericuţa B4 este cea mai importantă atât ca dimensiuni, cât şi prin reprezentările şi inscripţiile de pe perete. Bisericuţele comunicau între ele printr-o galerie. Planul şi formele de arhitectură ale bisericuţelor indică pe de o parte, influenţă bizantină, pe de alta supravieţuirea unor elemente caracteristice artei greco-romane şi paleo-creştine.

"Unele figuri de sfinţi oranţi poartă costume bizantine, iar o serie întreagă de cruci dovedesc acelaş izvor de inspiraţie..."

O categorie aparte de reprezentări o constituie numărul mare de figuri de cai şi călăreţi.

O atenţie specială merită grafitele, dintre care cele mai numeroase (circa 60) sunt caractere runice.

Grafitele cu caractere chirilice, în limba slavă veche sunt în număr de vreo 20, majoritatea pe pereţii bisericuţei B4.

Un singur grafit este scris cu caractere glagolitice, şi altul în limba greacă".

(I. Barnea, Monumente rupestre de la Murfatlat, M.I, II, 1986, nr.5, pag. 38-43).

În pivniţa runelor, sunt mai aproape de realitate istorică opiniile celor care admit că scrierea runică de la Basarabi aparţine unor comunităţi de populaţie nordică sau că ea constituie o scriere criptică proprie vieţii monahale din regiunile pontice şi danubiene ale vremii...

... La Basarabi, alături de populaţia română din secolul X au trăit şi populaţii de alt neam (geto-varegi, slavo-bulgari sau greci) fapt firesc dacă ţinem seama de poziţia topografică a Dobrogei, situată la gurile celui mai important fluviu al Europei".

(P. Diaconu, Monumentele rupestre de la Basarabi, M.I, XVI, 1980, nr. 14-16)

– Peştera Gura Chindiei, situată cam la 3 km. în aval de Gaura

cu Muscă, din strâmtura Pescari-Alibeg, la est de Moldova veche, la circa 80 metri altitudine față de Dunăre, a fost declarată în anul 1973 rezervație arheologică. Arheologul V. Boroneanț, a identificat picturi rupestre ce sunt în curs de descifrare. Este vorba de un monument de artă rupestră unic în țara noastră.

"Pe pereți se aflâ motive picturale în culoare roșie: păsări și motive florale, semne și simboluri singurale sau grupate, însemnări cu caractere chirilice și latine, etc. O parte din aceste motive (printre care păsările) sunt atribuite sfârșitului epipaleoliticului (aproximativ 14.000 ani) și începutul neoliticului. Altele (de exemplu motivele solare) aparțin epocii metalelor, probabil populațiilor protodacice și dacice. Interesante sunt semnele grupate care par a reprezenta o scriere din aceeași epocă, dar care își păstrează încă enigma. În fine, sunt și motive din epoca prefeudală și feudală timpurie (de pildă crucea bizantină și poligonul stelat) (L. Botoșăneanu, St. Negrea, Drumețind prin Munții Banatului, Buc., 1976, pag.170).

În aceeași zonă "în cadrul câmpului de pietre de la Dragoselo (pe valea Berzească) s-a identificat un menhir cu simbolul bizantin al crucii" (A. Colla, Fl. Olteanu, Posibil depozit arheologic în arealul Berzasca-Elișora, Noi Tracii, 163, 1988, pag. 18).

– La Armeniș, la intrarea în cheile Armenișului, trepte săpate în piatră duc la Piatra Scrisă cu o inscripție slavonă veche pe peretele unei adâncituri în stâncă; adâncitura pare a fi rest al unei cavități naturale mai mari, care a adăpostit un schit.

Întorcându-ne la bisericuțele rupestre din Buzău, chilia de la Fundul Peșterii reprezintă un monument unic pentru arta rupestră preistorică din țara noastră. Peștera este adâncă de 6 m, lată de 1,65 m - și înaltă de 2,90 m. Ea a fost studiată de V. Boroneanț, P. Tonciulescu, Silvia Păun și V. Rudan. (Ansamblu rupestru de acum 3500 ani, Contemporanul, 1988):

"Pe pereţii peşterii sunt incizate figuri. Multe sunt redate printr-o incizie adâncă şi sigură, altele sunt zgâriate superficial sau mai adânci, dar făcute mai stângaci.

De asemenea, mai conţin cuvinte izolate sau mici texte cu caractere chirlice sau greceşti.

Realizările de ordin artistic din stratul vechi reprezintă arme din bronz simple şi înmănuşate. Între ele recunoaştem vârfuri de lance, vârfuri de suliţă şi de săgeată şi săbii scurte sau pumnale dispuse pe pereţii de nord şi sud.

Aceste elemente de artă sunt similare cu acelea din Italia (Valcomonica) şi din Spania (Galicia).

Astfel, ele se situează în jurul anului 1400 î.e.n. răstimp în care în zonă înflorea cultura Monteoru.

Sunt redate înmănuşat sau simplu peste 85 de arme, realizate în mai multe perioade, de către mai mulţi autori".

Şi Marija Gimbutas (Civilizaţia şi cultură, Buc., 1989, pag. 181) scrie: "Reprezentări rupestre de pumnale, halebarde şi topoare se găsesc la Valcomonica, Valtellina, Alto Agide şi pe văile Alpilor italieni. Aceste reprezentări au paralele în Crimeea, Ucraina şi România ..." .

Alte elemente de artă rupestră întâlnim la Gura Chindiei (vezi mai sus), la Elişora, Gura Haitii, Câmpani (Bihor), Limanu (Dobrogea), Cuciulat (Sălaj), defileul Sohodului, defileul Olteţului, peştera Oilor şi peştera Muierilor (jud. Gorj).

– "La Elişora (pe Dunăre, la sud de Berzasca) există un câmp de pietre tombale. În prim plan un asemenea menhir conţine simboluri criptice, constând din hieroglife dreptunghiuri, semnul egal şi un crin.

Petroglifa transmite o scriere hieratică cu funcţie magică. În partea stângă menhirul este cioplit şi conţine o scriere ce poate fi certificată ca atare" .

(A. Collă, Fl. Olteanu, Posibil depozit arheologic în arealul Berzasca -Elişora, Noi Tracii, 163, 1988, pag. 29).

– La Gura Haitii, sat situat în partea cea mai sudică a Depresiunii Dornelor, în caldera Călimanului, în Valea Paltin, există un “megalit cu gravuri destul de apropiate de reprezentările antropomorfe și zoomorfe pe Piciorul Hârlei și din grupul Celor Doisprezece Apostoli. Menhirul are dimensiunile: înălțimea 135 cm, lățimea 92 cm și greutatea de peste 1,5 tone.

Pe latura principală a megalitului gravurile constau în cercuri cu punct, cercuri cu raze redate “în turbină“, cercuri concentrice, cercuri cu semicercuri în interior.

Totalitatea gravurilor de pe latura principală a megalitului sunt subordonate, prin modul în care au fost efectuate, cultului soarelui. (T. Naum, E. Butnaru, Munții Căliman, Buc., 1989, pag.29)

– În “peștera cu incizii“ din apropierea satului Fânațe, comuna Câmpani, în apropierea Beiușului, sunt redate două siluete umane, realizate în manieră lineară.

– În județul Constanța, în localitatea Casian, situată pe valea râului Casimcea, într-o vâlcea carstică, izolată și greu de bănuit se află vestigiile arheologice de la “Pietrele scrise“. Pe stâncile ce formează un amfiteatru natural pot fi văzute “inscripții cu litere grecești, din secolul al III e.n., a căror studiere indică existența în acele timpuri îndepărtate, a unui sanctuar închinat zeului Sirian Cassios. Aici se adunau adoratorii acestei divinități (un grup de orientali romanizați, sosiți în Dobrogea odată cu armatele romane) pentru a aduce jertfe și a oficia serviciul divin“ (A. Rădulescu ș.a., Constanța, Buc., 1980, pag. 133).

– În peștera Limanu, studiată de arheologul V. Boroneanț, (Labirintul subteran de la Limanu, M.I., XIII, nr. 5, pag. 11-12) “pe pereții și pe tavanele unor galerii se află o serie de desene, simboluri, semne de orientare, însemnări în genul răboajelor sau caractere chirilice. Reprezentările sunt opera mai multor generații - începând cu secolul I, î.e.n. până spre sec. X-XI ale erei noastre.

Desenele reprezintă figuri de oameni, de animale şi de păsări...

Un interes deosebit prezintă figurile de călăreţi, caii văzuţi în profil sunt redaţi în galop, iar călăreţii au chipurile privite din faţă...

Este o manieră specifică artei tracice din epoca fierului.

Celelalte desene - simbolurile religioase creştine, literele sau cuvintele în caractere chirilice - aparţin perioadei romano-bizantine şi celei ulterioare (sec. X-XI e.n.)"

– Peştera Ciuculat, în judeţul Sălaj, într-o fostă carieră de exploatare a calcarului a fost studiată de Marin Cârciumaru şi descrisă în lucrarea "Mărturii ale artei rupestre preistorice în România" (Buc., 1987). Galeria cu picturi nu este de dimensiuni mari, având 3,70 m. lungime şi 2,50 cm. lăţime. Ca picturi deosbite este de remarcat un cal şi o pasăre. Calul este pictat monocrom, are 24,5 m lungime şi este în stil naturalist.

Se pare că din acest punct de vedere este singura din România.

– În peşterile Pârcălabu şi Muierilor din nordul comunei Baia de Fier, pe malul Galbenului ca şi pe pereţii defileului Olteţului, la Palovragi, se disting figuri umane şi animaliere.

– Gravurile şi desenele din defileul Sohodol precum şi cele din peştera Oilor, lângă Vaideeni, pe râul Suşiţa prezintă asemănări cu acelea din Valcolmonica.

Aceste relicve ale artei rupestre din Oltenia au fost studiate încă din deceniul al treilea al secolului nostru de arheologul Nicolaescu-Plopşor, un precursor în acest domeniu.

În Basarabia, în grupul de paşteri - locuinţe sau chilii - situate în stânca Răutului, la Butuceni existau două schituri rupestre: Butuceni şi Bosie: primul este construit înainte de formarea statului

Moldovei. Pe pereții stâncilor de la Orheiul vechi sunt semne incizate pe perete, nedescifrate până în prezent.

Arta rupestră din țara noastră, atât cea preistorică, cât și aceea din epoca evului mediu timpuriu, reprezintă valori unice care trebuiesc conservate, folosind tehnicile contemporane.

2. OPINII PRIVIND AREALUL ROMÂNIEI EXTRA-CARPATIC ÎN SEC. IX - XIII.

Lărgind interpretarea despre ramura sudică a slavilor răsăriteni - tiverții și ulicii - despre prezența cărora la Nistru, Dunăre și Marea Neagră vorbește Cronica lui Nestor (Povești vremennyh let), unii autori consideră că aceste triburi au ocupat, în sec. IX-XII, tot teritoriul Moldovei dintre Carpați și Nistru. (Istoria Moldavii, I, Chișinău, 1951, în l. rusă, pag. 50), iar teritoriul dintre Nistru și Prut făcea parte din cnezatul kievian (idem, pag. 57).

Cercetări recente (V. Spinei, Realități etnice și politice în Moldova meridională în sec. X-XIII, Iași 1987, pag. 58 și urm.), stabilesc prezența tiverților în interfluviul dintre Răut și Nistru, iar a ulicilor între Bug și Nistru. Prima încercare a cnezatului kievian de a-i încorpora pe tiverți și ulici a avut loc în anul 885. Ulterior, în campaniile din 907 și 944, purtate de cnejii kievieni împotriva Bizanțului, sunt menționați și tiverții în rândurile armatei kieviene. Ulicii nu au participat la expedițiile kieviene, nerecunoscând suzeranitatea acestora. De altfel, după înfrângerea suferită de ei din partea statului kievian, în anul 940, ulicii s-au retras în nordul regiunii dintre Nistru și Bugul inferior.

Prezența populației autohtone romanizate (deci a românilor) în toată Moldova este consemnată de autorii amintiți (Istoria Moldavii, I). La expedițiile kieviene au participat și români, fiind antrenați de armatele kieviene ce se îndreptau spre Bizanț. În documentele de încheierea păcii sunt desemnați și conducători ai acestei populații

având nume cu rezonanțe romanice (Lidul, Raul, Adul, Gomol) (Istoria Moldavii, I, pag. 56).

În ceea ce privește apartenența tiverților și a populației autohtone din zonă de statul kievian, cercetătorul V. Spinei consideră că "cu statutul politic al tiverților în sec. al X-lea se poate aprecia că un control deplin al Rusiei kieviene era nerealizabil, dat fiind că între hotarele lor se interpuneau ulicii, care nu se recunoșteau supușii cnejilor Kievului".

Când sălașurile și fortificațiile tiverților din interfluviul Răut-Nistru au fost violent distruse de pecenegi, în sec. X și XI, nu se consemnează în nici o cronică ajutor primit din partea Rusiei kieviene.

Dacă în sec. VI-IX triburile slave care s-au statornicit pe teritoriul Daciei, s-au asimilat cu populația daco-romană, constituindu-se astfel poporul român, triburile sudice ale slavilor răsăriteni, au migrat spre nord în sec. IX-XII, atât din cauza cnezatului kievian, cât mai ales a invaziilor popoarelor asiatice (uzii, pecenegii, cumanii, ș.a.). Ulicii și tiverții s-au retras la izvoarele Nistrului și ale Bugului inferior, iar croații în Carpații vestici (Păduroși). (Istoria Moldavii, I, pag. 86-87).

După anul 1100 cnezatul halician- volynian se desprinde de knezatul kievian. Nici unul din aceste knezate nu rezistă atacului tătarilor și în prima jumătate a sec. al XIII-lea ajung sub dominația mongolă. Kievul este cucerit de tătari la 19 nov. 1240, iar cnezatul Halici- Volynia își continuă existența sub suzeranitatea Hoardei de Aur.

În privința dependenței Moldovei, în sec. al XIII-lea, de cnezatul Halici, s-au făcut referiri la diploma din 1134, emisă la Bârlad, de Ivan Rostislavici.

Cercetări mai vechi și recente arată falsul acestei teorii (V. Spinei, Moldova în sec. XI -XVI, Buc., 1982, pag. 62-63). Bârladul este amintit în vechea cronică rusă la 1174 că se află în afara țării rusești: "tu, David, du-te la Bârlad, căci în țară rusească nu-ți îngă-

dui să stai (Polnoe Sobranie ruskihletopisei, t II, Sankt- Petersburg, 1843). Ivanco părăsind Haliciul fuge spre sud, în Bârlad înseamnă că, în anii 1144-1145, Haliciul nu se întinsese în această regiune. Nu avea sens ca Ivanco să fugă într-o regiune controlată de adversarii săi (C. C. Giurescu, Târguri sau orașe și cetăți moldovene în sec. X-XIII, Buc., Ed. Encicl. 1997).

Existența legăturilor comerciale între acest cnezat și târgurile din Moldova, precum și tranzitarea mărfurilor spre Galați este reală și menționată în mai multe documente.

Bârladul făcea parte din zona dominației cumane, aici fiind concentrarea maximă a puterii cumane. Hidronimele ca Bahlui, Covurlui, Suhurlui ca și toponimicul Vaslui, atestă acest fapt (A. Măcriș, segmente și fragmente de istorie, Buc, 2000, pag. 27).

O relatare a cronicarului bizantin, referitoare la anul 1201, în care se precizează că atunci când cumanii, care dominau în Moldova și Țara Românească, la cererea lui Ioniță Calovian, au trecut la sud de Dunăre, îndreptându-se spre Constantinopol, în ajutorul Imperiului Bizantin a intervenit armata cneazului Roman al Haliciului, care în grabă a strâns o mare armată și a pornit împotriva cumanilor (romăno- cumani) și năvălind *în țara lor* au pustiit-o și au prădat-o.

În perioada 1200-1238 regatele Ungariei și Poloniei au subjugat Haliciul. Abia în 1238 cneazul Daniel al Volâniei își subordonează cnezatul Haliciului. În anul 1240 toate cnezatele rusești au trecut sub stăpânire mongolă.

Dacă triburile sudice ale slavilor răsăriteni s-au retras, spre nord în sec. IX- XIII și mai ales după invazia tătarilor (1241), populația autohtonă a existat pe teritoriul Daciei, în toată această perioadă fără a se deplasa în nici o parte.

În această perioadă românii din Transilvania se opun înaintării ungurilor din Polonia spre răsărit, iar românii din Moldova și Țara Românească se găseau sub suzeranitatea pecenegilor, apoi a

cumanilor, coexistând pe acelaş teritoriu, primii ca păstori în regiunile de dealuri și agricultori în regiunile de câmpie, iar popoarele turànice ca păstori în regiunile de stepă.

În anul 1084 românii au trecut Dunărea să-i ajute pe bulgari, în lupta acestora împotriva împăratului Alexios Comnenul (Istoria României, de Daniil Philippide, Leipzig, 1816, după Dan A. Lăzărescu, Imaginea României prin călători, vol. II, pag. 252, 264).

În anul 1185 Petru și Asan se retrag la nord de Dunăre, de unde se întorc, cu trupe de cumani și români, în sudul Dunării, învingându-l pe împăratul Bizanțului, Isaac Anghelos.

În concluzie:

– în sec. IX-X triburile sudice ale slavilor de răsărit au ocupat interfluviul Răut- Nistru, dar în sec. XI-XII s-au retras în Nord, la izvoarele Nistrului și ale Bugului inferior și în Carpații Păduroși;

– românii (populația daco- romană împreună cu slavii asimilați în sec. VI- IX) nu au părăsit niciodată teritoriul Daciei. Românii au fost antrenați în expedițiile cnejilor kievieni împotriva Bizanțului, fiind menționate nume românești de conducători în tratatele încheiate între cnezatul kievian și Imperiul bizantin;

– în sec. IX-XIII românii au stat sub suzeranitatea popoarelor turanice (pecenegi, cumani);

– Moldova nu a aparținut cnezatului haliciano-volynian, cu care a avut însă intense legături comerciale;

– Țara Românească nu a aparținut țaratului bulgar, fiind în această perioadă, sub suzeranitatea pecenegilor și a cumanilor. Se poate vorbi de o strânsă colaborare a țaratului bulgar cu populația valaho- cumană din Țara Românească;

– după anul 1241, cumanii din Moldova și Țara Românească au fost antrenați de tătari spre Peninsula balcanică și mai ales spre Ungaria, iar o parte au fost antrenate în stepele nord-pontice. Ultimii vorbitori ai limbii cumane s-au înregistrat în Ungaria și în Crimeea.

Moldova și Țara Românească, după anul 1241, devin vasalii tătarilor până la înființarea primelor voievodate românești.

3. ETNONIMUL "VOLOHI" ÎN CRONICA LUI NESTOR

Istoricul ungur M. Gyoni, referindu-se la volohii din Cronica lui Nestor, declară că aceștia sunt franci, când este vorba de Panonia.

M. Gyoni citează din Cronica lui Nestor, că volohii i-au atacat pe slavi, iar la sosirea ungurilor în Panonia au fost alungați de aceștia.

Dar izvoarele istorice, susține M. Gyoni, nu semnalează nici un atac al românilor împotriva slavilor, în schimb semnalează sosirea, în capitala imperiului carolingian, a francilor în Panonia, în anii corespunzători sosirii ungurilor în Panonia (895- 896).

În consecință, volohii din Cronica lui Nestor sunt franci ai imperiului carolingian, care i-au atacat pe slavii din Panonia și au fost alungați de unguri.

Evenimentul pătrunderii ungurilor în Panonia este consemnat astfel în Cronica lui Nestor:

"În anul 6406 (898), (ungurii) venind din răsărit și trecând munți înalți au început să se războiască cu valahii și slovenii, care locuiau acolo. Au stat mai înainte slovenii, iar valahii au luat pământul slovenilor, dar ungurii i-au alungat pe volohi și au ocupat acel pământ".

Identificarea volohilor din Cronica lui Nestor cu francii s-a mai făcut de R. Rösler. A. D. Xenopol (Istoria românilor din Dacia Traiană, vol. I, 1985) combate cu mai multe argumente această opinie.

Unul din argumente este că "Nestor știa foarte bine la cine se referă când vorbește de volohi și nu înțelege prin aceștia "nici pe

franci, nici pe romani, nici pe spanioli, nici pe veneţieni (italieni nu erau pe atunci).

· Când enumeră popoarele Europei la capitolul al II- lea (1) al cronicii sale el spune: <de rasă jafetică sunt: waregii, suedezii, normanii, goţii, ruşii, englezii, spaniolii (galiţani), valahii (volohi), romanii, germanii (nemtzi), korliazii, veneţienii, francii (friagovi)>.

Nestor, cunoscând celelalte popoare, care s-ar fi putut numi valahi şi numindu-le cu nume speciale, termenul de volohi rămâne numai pentru români, pe care mai ales slavonii i-au însemnat cu acest nume, deoarece cu dânşii au venit ei mai cu deosebire în atingere, pe când cu celelalte popoare romanice erau despărţiţi prin rasa germană".

A. D. Xenopol mai prezintă şi alte argumente pertinente, astfel încât teoria lui M. Gyoni nu este justificată.

Valahii sunt români, pe care ungurii i-au alungat din Panonia, spre nordul şi sudul Panoniei, dar mai ales spre Transilvania care era deasemenea locuită de valahi şi slavi.

Ocuparea Transilvaniei de către unguri s-a făcut într-o perioadă lungă (sec. X-XIII), având în vedere numărul mare al românilor din Transilvania, organizarea lor în cnezate şi ducate, rezistenţa opusă şi, este de luat în seamă, relieful Transilvaniei, străin modului de viaţă ungar.

4. Chilia şi/sau Licostomo?

Răspunsurile la acestă întrebare diferă de la autor la autor.

N. Iorga nu pune la îndoială identitatea celor două localităţi, folosind ambele denumiri.

Astfel, în articolul "Veneţia în Marea Neagră, numeşte Chilia, Licostomo:

"1484, 16 septembrie.

Senatul (Veneţiei) către secretarul său la Constantinopol, Gio-

vanni Dario, care informase la 5 şi 6 august despre cucerirea cetăţilor Licostomo şi Moncastro de către sultan".

(Studii asupra evului mediu românesc, pag. 205)

A. D. Xenopol este de asemenea ferm în considerarea localităţilor Chiliei şi Licostomo ca fiind identice. În Istoria Românilor din Dacia Traiană, vol. II, 1986, găsim:

"Chilia şi Cetatea Albă, purtau nume greceşti: Licostomo şi Aprocastron, moştenite de la vechile colonii eline de pe ţărmurile Mării Negre" (pag. 209).

"Mai multe documente din anul 1360 şi următorii conţin raportarea unor neânţelegeri dintre veneţieni şi genovezi de la comerţul de grâne din Chilia, spunând unul din ele că Genovezii care stau în portul Licostomo (Chilia) şi în alte părţi unde sunt schele pentru grâu pe Marea Neagră opresc pe veneţieni a cumpăra acest product" (pag. 205)

Eugen Glück în "Imaginea litoralului românesc pe harta lui Iehuda ben Zara, Pontica XVII":

"Lincostomo grefată pe malul sudic al braţului Chilia pare să indice o aşezare mai importantă în interiorul uscatului.

În ceea ce priveşte identitatea, există aproape un consens între cercetători, de a identifica Lincostomo cu Chilia Veche".

A. Rădulescu ş.a. în "Constanţa, Ghid 1980", identifică Lincostomo cu Chilia:

"Bizantinii continuă şi după sec. VII să controleze oraşele maritime, astfel nu s-ar putea explica întemeierea noului oraş Licostomo (Chilia) în Deltă, unde în sec. IX se afla sediul guvernatorului bizantin al Dobrogei".

Nicolae Koslinski şi Cristian Crăciunoiu în articolul "Nave româneşti în vremea lui Ştefan cel Mare (Magazin istoric, anul XXI, sept. 1987) " sunt fermi în afirmaţia lor:

"Pentru înlesnirea actvităţii negustoreşti, nu departe de vărsarea Dunării în mare şi la limanul Nistrului, neguţătorii genovezi -

în concurenţă cu veneţienii pentru întâietatea comercială - întemeiaseră două centre de schimb (emporii comerciale) care, cu timpul, deveniseră cetăţi:

Lycostomion sau Licostomo (pe braţul Chilia) şi Maurokastro sau Moncastro (la limanul Nistrului).

Cunoscute sub numele tradiţionale româneşti de Chilia şi Cetatea-Albă, cele două cetăţi aveau să devină principalele porţi comerciale ale Moldovei şi Ţării Româneşti în veacul XV."

C. C.Giurescu este prudent şi nu îşi exprimă punctul de vedere. Astfel, în "Istoria românilor, vol. I, 1974" la pag. 228 aminteşte de Chilia, fără să amintească de Licostomo: "Îşi continuă de asemenea existenţa în sec. XIII porturile fluviale şi anume Sulina, Chilia, Tulcea, Vicina, Măcinul, Hârşova, Cernavodă şi Dârstorul.

Chilia, veche cetate bizantină, era situată pe un grind mai ridicat al Deltei, în insula Chiliei.

De la o vreme, pentru produsele cu volum mare, cum erau grânele, s-au ridicat magazii pe ţărmul stâng al braţului Chilia, precum şi adăposturi pentru paznici, hanuri şi cârciumi pentru cărăuşii care aduceau grânele şi pieile de vită: e punctul de plecare al Chiliei Noi, pe ţărmul moldovean, unde Ştefan cel Mare, va ridica apoi, într-un timp extrem de scurt, cu opt sute de zidari şi şaptesprezece mii de ajutoare, o cetate nouă, utilizând şi materiale de construcţii ale acelei vechi din Deltă".

Despre Licostomo scrie, la pag. 136:

"Tot aşa s-a întâmplat cu numele de origine greacă a localităţii Lycostomo (Gura Lupului) de pe braţul Chilia, nume care a fost tradus în slavă prin Vâlcov (a lupului)".

Însă Vâlcov este pe malul stâng al braţului Chilia, în faţa actualei localităţi Periprava, ceea ce ne conduce la ideea situării Licostomei, în dreptul Peripravei.

A. Rădulescu și I. Bitoleanu în "Istoria românilor dintre Dunăre și Marea Neagră, Dobrogea, 1979", susțin ferm că Licostomo și Chilia sunt diferite:

"Formele asupririi tătare se fac simțite între Dunărea de Jos și Mare, unde orașele comerciale ca Vicina, Licostomo, Chilia etc., vor stagna o vreme...." (pag. 175).

"Pe lângă afirmarea centrelor comerciale de la Chilia, Licostomo, Vicina, înregistrăm o circulație monetară intensă ...." (pag. 178).

"În cadrul campaniei otomane din anul 1484 când, după ce turcii trec Dunărea pe la Isaceea - Oblucița, având alături pe Vlad Călugărul al Munteniei - Chilia este asediată la 5 iulie... Cetatea este cucerită, împreună cu Licostomo, Chilia Veche și cu întregul ținut înconjurător" (pag. 185).

La fel P. Coteț, I. Popovici și G. Simion în "Tulcea - Ghid" 1975, scriu:

"La gurile Dunării și în amonte apar orașe cu o organizare economică și politică medievală cum sunt: Licostomo, Chilia, Vicina etc. ...

Numele de Chilia îl datorăm împăratului bizantin Constantin Porfirogenetul. În sec. XIII - XIV, Chilia ajunge o colonie genoveză de prim ordin, cu activitățile piscicole însemnate, mai ales, în ceea ce privește pescuitul morunului ...

Ultimele studii istorice stabilesc la Periprava locul cetății genoveze Licostomo".

E. Panaghianț în "Delta Dunării, 1982" scrie:

"Primul izvor istoric în care este menționată Chilia, aparține împăratului bizantin Constantin Porfirogenetul (945- 959).

În primele decenii ale secolului al XIV- lea până aproape de Chilia se întindea hotarul spre est al Țării Românești ...

Alți călători care scriu despre Chilia sunt sirianul Paul de Alep, italianul Nicolo Barsi, francezul Jean Baptiste Tavernier.

De la aceşti martori oculari, aflăm că "de la Chilia până la mare sunt circa 6 mile", în timp ce astăzi în linie dreaptă sunt 40 km.

· Trecutul localităţii Periprava se leagă de prezenţa în aceste locuri a unei cetăţi genoveze. În apropierea acestui loc se afla pe atunci gura de vărsare în Marea Neagră a braţului Chilia.

Săpături arheologice efectuate în partea de sud a lacului Nebunu, au scos la iveală dovezi materiale ale unei aşezări din perioada bizantină (sec. XIII-XIV)".

A. Rădulescu în "Ovidiu la Pontul Euxin, 1981, pag. 144, este mai puţin categoric ca în lucrarea sa citată mai sus:

"Lincostomion, oraş medieval în Delta Dunării - Chilia zilelor noastre - de o mare importanţă economică în sec. XIII-XIV, dată după care dispare, după toate probabilităţile din pricina înnisipărilor produse de aluviunile vărsate de Dunăre în mare. Chilia contemporană se pare că nu respectă întocmai locul vechiului Licostomion".

P. Diaconu şi S. Baraschi în "Păcuiul lui Soare, II", pag. 152, se pronunţă ferm pentru diferenţierea acestor localităţi:

" ... : ele (monedele) ar fi fost emise în perioadă unei activităţi economice încă înfloritoare, sub administraţie genoveză, la Vicina, Chilia sau Licostomo".

Se pare că părerea lui Şerban Papacostea exprimată în nota [1] la articolul "Lucruri noi despre Chilia şi Cetatea Albă" din volumul "N. Iorga, Studiu asupra evului mediu românesc, 1984" exprimă punctul de vedere cel mai just şi anume:

"Afirmaţia provine din ideea eronată a identităţii dintre Chilia şi Licostomo. Cercetările ulterioare au revenit la viziunea originară a două aşezări diferite, chiar dacă foarte apropiate teritorial şi legate între ele funcţional".

Radu Şt. Ciobanu diferenţiază localităţile "Licostomo, identificat cu o fostă insulă, azi înnisipată, situată în faţa actualului sat Peri-

prava" și pe baza unor calcule de probabilitate stabilește populația Chiliei, în sec..XIII-XIV, la 15.000 oameni și a Licostomei la 1.000 oameni. (Situația demografică în Deltă, Muzeul Național, 1983).

Ținând seama și de faptul că, în documentele genoveze și venețiene, apar ambele nume, se poate stabili aproape cu certitudine că au existat două localități: una la vărsarea brațului Chilia în mare - Licostomo - în dreptul localității actuale Periprava, vis á vis de Vâlcov și alta - Chilia - mai în interiorul teritoriului, la mică distanță, construită pe un teren mai propice, grindul Chilia. Deasemenea se poate presupune o anumită dependență între cele două localități, Chilia dezvoltându-se în sec. XV și din punct de vedere al apărării, ambele localități fiind importante centre comerciale.

5. Momente din istoria medievală a județului Buzău.

În timpul domniei lui Radu cel Mare (1495-1508), prin reorganizarea bisericii, Buzăul devine sediul celei de a doua episcopii a Țării Românești, devenind unul din centrele politice importante ale Țării Românești.

În anii de după moartea lui Neagoe Basarab, boierii buzoieni sunt puternic angajați în luptele pentru tron, în rivalitate cu puternicii boieri craiovești. Buzoienii își susțin proprii candidați ca în cazul lui Dragomir (Vlad) Călugărul.

"În timpul domniei lui Radu de la Afumați (1522-1529) principiul teritorial acționează destul de puternic în lupta dintre craiovești și boierii munteni, în special Buzoienii, cea mai puternică și influentă grupare boierească din Muntenia.

Craioveștii cer sprijinul lui Mehmez Beg, beglerbegul Nicopolei, care izbutește să-l facă prizonier pe Dragomir (Vlad) Călugărul, pe care, trecându-l peste Dunăre, îl decapitează. Armata lui se răzbu-

nă pe susţinătorii lui Dragomir Călugărul şi în special pe Buzoieni, cărora le pradă averile, le ucid femeile şi copii" (P. D. Popescu, Basarabii, Buc 1989, pag. 112).

Buzoienii îl susţin apoi pe Vlad Vintilă (1532-1535), buzoian după o mărturie contemporană, deţinător de pământuri şi numeroase sate în părţile Buzăului, unde a înălţat ctitoria sa mănăstirea Menedic (Vintilă - Vodă), iar în anul 1532 a construit şi o cetate ale cărei ruini se văd şi astăzi.

Un alt domnitor susţinut de Buzoieni a fost Mihnea Turcitul, fiul lui Alexandru al II-lea. Mihnea Turcitu a domnitîn două rânduri: 1577- 1583 şi 1585- 1591, între cele două domnii ale sale, situându-se domnia lui Petru Cercel. Este interesant de observat agravarea situaţiei birnicilor în perioada acestor domnii, fiecare domn adăugând un nou bir, astfel:

– Alexandru al II- lea introduce birul "oaia seacă";

– Mircea Turcitul, în prima domnie, introduce "găleata";

– Petru Cercel, introduce "gostina de oi";

– Mihnea Turcitul, în a doua domnie, introduce "năpasta".

Denumirea ultimului bir este elocventă.

Mihnea Turcitul s-a căsătorit cu Neaga, fiica clucerului din Cislău, în anul 1582. În jurul doamnei Neaga s-au ţesut unele din legendele judeţului Buzău.

Doamna Neaga a avut trei fii: Radu (născut la 1584), Alexandru cel Tânăr (decedat în 1589) şi Vlad (amintit în documente în 1591) şi o fată Erina.

În anul 1584, Doamna Neaga a plecat în exil cu Mihnea Turcitu şi s-au întors în 1585.

"Dintr-un document din septembrie 1587 se arată că Mihnea Vodă are doi fii numiţi Radu: unul al doamnei Neaga şi altul al Vişei, sora comisului Bratu, o rudă a doamnei Neaga.

În februarie, 1595 Mihnea Vodă pierzând a doua oară domnia pleacă la Constantinopol cu Doamna Neaga, cu Vișa și cu copiii.

Dar în anul 1595, Vișa cu băiatul Radu este la Veneția, unde Radu capătă educație aleasă. Este viitorul domn Radu Mihnea.

Doamna Neaga posedă o moșe la Aninoasa ca moștenire, căci soția lui Vintilă Vodă era Rada, sora lui Vlaicu Clucerul, tatăl Doamnei Neaga. La Aninoasa Vintilă Vodă construise un schit de lemn. Doamna Neaga a refăcut biserica din piatră: Aninoasa este la 6 km. de Cislău, fiindd un cătun al acestuia ca și Buda, unde se găsesc ruinile palatului Doamnei Neaga.

Între anii 1591 și 1600 se pare că Doamna Neaga a fost în țară. În anul 1600, o găsim la muntele Athos, unde dăruiește o cruce din lemn de chiparos ferecată cu argint și împodobită cu pietre scumpe mitropolitului Teofan, viitor patriarh al Ierusalimului.

În testamentul din 12 septembrie 1614, Doamna Neaga dăruiește mănăstirii Aninoasa toate moșiile sale inclusiv Cislăul" (I.C. Filitti, Neamul Doamnei Neaga și mănăstirea Aninoasa, București, 1929).

În anul 1622 Doamna Neaga nu mai trăia.

Crucea dăruită mitropolitului Teofan poartă data 7188 și numele donatoarei, „țarițaVlașkoi zemli" (Doamna Țării Românești - a Valahiei) (A. Pippidi, Tradiția politică bizantină în țările române, în secolele XVI-XVIII, București, 1983, pag. 26)

Constantin Brâncoveanu, ferindu-se de oastea imperialilor habsburgi, care intraseră în Țara Românească se retrage la Ruși din județul Saac cu întreaga sa curte (4000-5000 oameni), iar de aici se îndreaptă spre Buzău „de unde a trimis pe doamna , însoțită de jupânesele boierilor la mănăstirea Bradu din județul Saac, adevărata cetate zidită de Radu Mihalcea Cândescu, mare comis, la 1632, ale cărei ziduri și turnuri ruinate și astăzi" (C. Rezachievici, Constantin Brâncoveanu, București, 1989, pag. 72)

În timpul campaniei din Ardeal, Constantin Brâncoveanu, trimite o seamă de oşteni să dărâme, din ordinul turcilor, cetatea de pe Vârful lui Crai (Buzău) care supraveghea drumul Telejanului pe la Tabla Buţii - Pasul Tătarului. Constantin Brâncoveanu a înălţat între 1690 şi 1696 împreună cu unchiul său, marele spătar Mihai Cantacuzino, mănăstirea din Râmnicul Sărat "cu cetatea împrejur". Menirea acestuia era fără echivoc declarată de Radu Greceanu: "fiind şi în loc cu acela ce iaste în calea oştilor, şi mai mult - tătarilor, drept aceia, măria sa pus-au nevoinţă dimpreună cu unchiul măriei sale ce s-au pus mai sus, de o au făcută cu tărie, a multora scăpare şi apărare să fie".
(C. Rezachievici, Constantin Brâncoveanu, Buc. 1989, pag. 143).

6. Hotarele raialelor Ţării Româneşti.

Raialele reprezentau porţiuni ale teritoriului Ţării Româneşti, care erau administrate direct de Imperiul otoman. Ele reprezentau deci un teritoriu străin. Când era urmărit cineva din Ţara Românească pentru neplata birului sau pentru o altă cauză şi respectivul ins era plecat într-una din raiale se spunea că este în ţară străină.

1. Raiaua Brăila a fost luată de turci în anul 1540. După anul 1544 s-a făcut prima stabilire a hotarului raialei, dar acesta nu este respectat de către turci. Domnitorii români Alexandru al II-lea (1568-1577), Mihnea Turcitul (1577-1583, 1585-1591) şi mai târziu Antonie Vodă din Popeşti (1669- 1672) cer cu insistenţă la Poartă stabilirea hotarului raialei Brăila.

În timpul domniei lui Antonie Vodă din Popoeşti se stabileşte hotarul de către spătarul Constantin Cantacuzino din partea română şi de către turcii mărgineni însoţiţi de cadii împuterniciţi din Brăila.

În anul 1695 Constantin Brâncoveanu trimite din nou jalbă la turci. Se notează într-un hrisov (Ilie Corfus, Hotarul Brăilei la 1695, Buc 1964): "Văleatul 1695, februarie 2: Hotarul Brăilei cu Țara Românească să se dea pe unde este, de s-au hotărât și s-au pus pivele și morile, fiind Mihai Cantacuzino vel spătar și Costandin Cațichi vel clucer, din partea Măriei sale Ioan Constantin Basarab voevod și cu un capugiu de la puternica împărăție și cu doi cadii unul din Giurgiu și altul din Dârstor și cu nazârul și cu toți agii și turcii Brăilei".

Hotarul începe la Siret, trece pe lângă satele Vădeni, Baldovinești și Nazârul, care rămân la raia, apoi se îndreaptă spre vest, lăsând satul Romanu în raias, iar Gemenele în Țara Românească; de aici se îndreaptă spre est până la Tudor Vladimirescu, care rămâne în raia, apoi hotarul se îndreaptă spre sud, lăsând în raia satele Siliștraru, Morotești (lângă care se află Movila Vămii), Orman (Valea Cânepii), Viziru, de unde se îndreaptă spre est până la brațul Dunărea Veche, în dreptul comunei dobrogene Pecineagu.

2. Raiaua Giurgiu - Dominația otomană asupra Țării Române se intensifică spre mijlocul secolului al XVI- lea. În anul 1544 acest fapt a căpătat pentru Giurgiu o semnificație aparte, odată cu transformarea sa, a cetății și a unui întins teritoriu rural alăturat în (caza) (raia). Printr-un act samavolnic Imperiul otoman smulge din trupul Țării Românești, trecându-le sub jurisdicție turcească, un oraș, o cetate și un teritoriu rural important.

În articolul "O hartă a raialei Giurgiu mai puțin cunoscută" publicat în volumul "Ilfov - File de istorie" (Buc. 1975, pag. 257-259), Maria Grigoruță dă detalii despre raiaua Giugiu extrase din studiul hărții.

Astfel se consemnează hotarul raialei, care pornește din colțul vestic al iezerului Magherului, trece pe lângă Măgura Țiganului și urcă în nord până la podul de peste pârâul Cosovei. Spre est hotarul este dat de Valea Cosovei, Pârâul sec, colțul nordic al iezerului Olacului până la grindul lui Văsneni. Satele românești din

apropierea hotarului raialei sunt: Cacaleţi, Putineiu, Hodivoaia, Stăneşti (Bălănoaia), Frăteşti şi Gostinu în nord, Găojani, Paraipanu-Siliştea Veche şi Paraipanu-Siliştea Nouă - în sud-vest.

În interiorul raialei în afara oraşului Giurgiu mai existau câteva sate şi ciflicuri. Astfel începând cu Colţul de sud-vest existau: ciflicul lui Ali Bei, Nazârului, Bostanului, Merteş, Scânteia, ce se află plasate pe malul de nord al iezerului Magheru. Urcând spre nord pe malul vechi al Bacului sunt menţionate satul *Malu*, ciflicul Ciohodarului, Botăsaniului, Ibrahim bei, Dudaş, Mârzian, Niazalul, Tânganului, Sali, Nafărului, Baltag, Bălănoaia *satul Turbatul*, ciflicul lui Iacup, Budur Ilaran, Emin Ali Aga, Ciadârluţei. În interiul raialei apare un singur ciflic, al Ciugului.

"În partea nordică a satului Vedea se află Drumul Untului, pe unde treceau turcii din cazaua Giurgiu, cu untul strâns din judeţ" (N.Ilinca, D. Căpăţână, Giurgiu, Buc. 1968).

3. Raiaua Turnu, spre sfârşitul domniei lui Mircea cel Mare (1417) cetatea Turnu intră sub stăpânire turcească.

"Voievozii români Dan al II-lea în 1427, Vlad Dracul în 1445, Vlad Ţepeş în 1462, Radu de la Afumaţi în 1521, au încercat fără succes să recunoască cetatea.

Sub domnia lui Radu Paisie, turcii înăresc din nou cetatea şi împreună cu teritoriul din jur o declară raia" (Ilie Oprica, ş.a. Turnu Măgurele, Buc. 1986).

În anul 1546 sub domnia lui Mircea Ciobanul s-a făcut delimitarea teritoriului raialei.

Dionisie Fotino consemnează următoarea delimitare a raialei Turnu:

"... de la marginea, despărţind împrejurimea Culei de cetatea de pământ, de la Troian pe uscat trece pe aproape de movila ce este pe marginea Troianului; de acolo merge la alte două movile, tot pe marginea Troianului, de unde merge la drumul numit al Banului, drept în sus pe apa numită Hârlău şi se întinde printre vii până la biserica ce era pe un sat desfiinţat al Ţării Româneşti.

Hotarul urma pe măgura între viile Ciupercenilor, din care jumătate rămâneau la Cule și jumătate la Țara Românească. Se întindea la măgura Drumul Vierilor pânţ la altă măgură și iarăși până la gura Rusciucului și la măgura de la Gunoiul Dușman, tot pe drumul Banului, întins la marginea moșiei lui Pehlivan Oglu, spre Cule, care rămânea în țară, până la apa Hârlăului, până la moara Bedicului. De pe apa Hârlăului spre Dunăre, până la moara Pașei, ce era la satul Piscul și tot pe apa Hârlăului, până unde se varsă în Olt, din jos de Ramanați, până la Gârla care se desparte de Olt sub numele de Oltișor și se varsă în Dunăre, iar din jos la Islaz își face Dunărea hotar".

Ilie Oprica, Marin Dumitrescu și Ion Grigorescu (Turnu Măgurele, buc. 1986) reconstituie hotarele raialei ținând seama de localitățile actuale: "hotarul pornea de la Dunăre, urca de-a lungul Troianului, până la sud de Segarcea Deal. De aici se îndrepta spre răsărit de-a lungul Drumului Banului, până la izvorul pârâului Gârla, coborând apoi aproximativ perpendicular pe Dunăre, pe la est de Ciupercani, atingând malurile fluviului". În harta nr. 2 figurează cele trei raiale.

Turcii nu încetau să smulgă teritorii românești din jurul raialelor Brăila, Giurgiu și Turnu.

Actul adițional al convenției de la Akkerman (25 sept. 1926) se stipula obligația turcilor de restituirea teritoriilor recent smulse de la stăpânii lor și înglobate în raialele Brăila, Giurgiu și Turnu.

După pacea de la Adrianopol (1828), toate raialele s-au restituit Țării Românești, frontiera stabilindu-se pe talvegul Dunării.

7. Migrările românești în Podolia și în teritoriul de peste Nistru.

Elementul românesc a început să migreze în sudul Poloniei încă din veacul al XIII- lea. Voievozii din Maramureș, Sas și îndeo-

sebi fii săi Balc şi Drag, stăpâneau moşii întinse, pe care aşezaseră români refugiaţi de sub stăpânirea ungurească.

. Maramureşenii au înfiinţat în sudul Poloniei între anii 1378 şi 1572, peste 300 de sate, iar moldovenii circa 100. Satele se conduceau după "dreptul românesc" (jus valachicum) adus din locurile de baştină. "Emigranţii români au extirpat păduri seculare, ducând din ele pe plute lemnele trainice indispensabile pentru clătirea caselor şi întărirea castelelor, apoi creând pe locurile defrişate păşuni bogate pentru oi şi vite. Construind mori, pive indispensabile transformării materiilor prime necesare vieţii de toate zilele: alimente sau îmbrăcăminte. Prin munca şi priceperea lor se înjgheba o nouă viaţă de cultură superioară pe locuri încărcate cu păduri îmbătrânite şi fără o ţipenie de om. Aceste elemente româneşti înfiltrându-se între ele alte neamuri începând cu veacul al XVI-lea, au început să se difuzeze până ce au dispărut complet, în masa slavă". (St. Meteş, Emigrări româneşti din Transilvania în secolele XIII- XX, Buc. 1971, pag. 41).

De altfel, domnitorii Moldovei au adus mase de slavi chiar în cuprinsul hotarelor Moldovei.

"O sută de mii de robi au căzut în mâinile moldovenilor. Ştefan cel Mare i-a aşezat în judeţele dinspre miazănoapte din care pricină - arată letopiseţul lui Grigore Ureche şi Simion Dascălul - şi până astăzi trăieşte limba rusească în Moldova" (C. C. Giurescu, Istoria românilor, II, pag. 175). Este vorba de judeţele din nordul Bucovinei şi de Hotin.

"Bogdan Vodă, robilor ce-i adusese din ţară leşească, le-au împărţit hotarele în ţara sa" (C. C. Giurescu, Istoria românilor, II, pag. 263).

Începând cu secolul al XVI- lea începe colonizarea moldovenească a teritoriului de peste Nistru. Acest teritoriu, pustiit de tătari, a început să fie populat în secolul al XVI- lea de diferite naţionalităţi.

"În anul 1574 Ioan Vodă îi dăruieşte lui Ieremia Portărescu un loc pentru paţru mori de ceia parte a Nistrului, pe pârâu, la gura Iahurlucului, unde se varsă în Nistru.

Iahurlucul a fost graniţa între Polonia şi Ucraina hanului". (A. Sava, Documente privitoare la români de peste hotare (1574-1829), Buc. 1983).

În anul 1580, din cauza birurilor grele impuse în Moldova de Iancu Sasul, foarte mulţi moldoveni au trecut peste Nistru, aşezându-se acolo. Moldovenii părăseau în masă satele lor şi treceau peste Nistru. "Într-un hrisov din anul 1680 Constantin Cantemir dăruieşte unor boieri credincioşi lui satele Gorodiştea şi Mărcăuţi din judeţul Hotin ai căror locuitori, au fugit peste Nistru. În secolul al XVI-lea peste Nistru existau târgurile moldoveneşti Raşcov, Râbniţa, Duboşari şi satele Camenca, Chetrosu, Pisculung, Pererâta, Taşlâc, Mălăeşti.

Un hrisov din anul 1662 arată că satele mănăstirii Căpriana s-au golit prin fuga locuitorilor peste Nistru. (Istoria Moldavii, Chişinău, 1951).

"Noua Moldovă" este numele dat teritoriului aşezat pe malul stâng al Nistrului, la est de Soroca şi unde au fost colonizaţi după anul 1670 moldoveni, organizaţi în slobozii; această regiune a fost răscumpărată de coloniştii moldoveni de la tătari. În anul 1793 ea a trecut la imperiul rus. Armatele ruseşti nu părăsesc în 1792 Moldova fără a transporta dincolo de Nistru câteva mii de moldoveni. (N. Iorga, Locul românilor în istoria universală, Bucureşti 1985, pag. 357)

La 11 februarie 1681 s-a încheiat pacea între ruşi şi turci la Razim. Gheorghe Duca a fost numit hatmanul Ucrainei, pentru care capătă confirmare şi de la ruşi şi de la turci. Gheorghe Duca restabileşte ordinea în Ucraina şi începe să populseze ţinutul cu populaţie căzăcească şi moldovenească.

"În anul 1617, la 7 august, când se hotărnicea satul Mascăuţi

s-a constata că “alte neamuri ce au fost după străbunii lor s-au înstrăinat, toţi den tătari, precum şi dresăle, rămânând numai cu uricul, fiind la un văr al jăluitorilor, la Gligoraş, fiul lui Isac Albul, la satul Balceniţa pe care amu s-au adus de acolo de peste Nistru“. (A. Sava, *Documente privitoare la românii de peste Nistru* (1574 - 1829), Buc. 1938).

În anul 1714, la 14 mai, Nicolae Voevod îi porunceşte lui Teodoraşcu, pârcălabul Orheiului, să cerceteze pricina dintre mănăstirea Golia şi Gavril Pârţul pentru o parte din moşia Oxintia, unde cade Iahurlucul în Nistru“. (A. Sava, *Documente privitoare la românii de peste Nistru* (1574- 1892), Buc. 1938).

În cele ce urmează redăm istoria unei familii de moldoveni transnistrieni.

La 30 decembrie 1836, la Olgopol în Podolia, are loc un proces între petiţionarii Lupşa şi moşierul Sovard Starojinski. Redăm, în traducere decretul imperial referitor la acest litigiu:

“Decretul Măriei Sale Împăratul întregii Rusii dat de Senatul Guberniei Podolia, Secţia judecătorească civilă.

Conform Decretului Măriei Sale Împăratul, Senatul gubernial a audiat:

1. Extrasul din recursul moşierului Sovard Starojinski împotriva hotărârii procesului civil, Secţia Podoliei, care sloboade de sub stăpânirea lui pe oamenii Lupaş;
2. Originalul cererii de apel a lui Starojinski împotriva hotărârii secţiei;
3. Extrase din lege

S-a decretat:

După strângerea împrejurărilor acestui proces hotărârile judecătoriei judeţului Olgopol şi ale Secţiei civile a Podoliei şi cererea de apel introdusă de către moşierul Sovard Starojinski, Senatul Gubernial constată:

– că în anul 1826, februarie, ziua 6, căutătorii de libertate de

sub stăpânirea moşierului Starojinski, anume Lupşa, prin petiţie înaintată Procurorului Gubernial al Podoliei au lămurit că bunicul lor Lupşa a descins din Moldova, unde era "mazâl" şi că ei, petiţionarii, pe nedrept sunt însuşiţi de către moşierul Starojinski ca robi, au cerut să fie ocrotiţi, în care sens să se dea dispoziţie şi pentru dovedirea originii lor au prezentat:

1. Hrisovul din 28 februarie, anul 1507 (anul - religios 7015) al Domnitorului Moldovei Bogdan Voevod, dat mazâlului Ion Lupşa asupra proprietăţii (în anexă);
2. Certificatul emis la 25 septembrie 1802 de către Departamentul Afacerilor externe al Moldovei, precum că ei sunt originari din pământul Moldovei;
3. Certificatul Secţiei de Stat a Podoliei că ei după revizia din 1792 sunt consideraţi ca nobili cu toate drepturile rezervate.

Împotriva lor, ca dovezi, moşierul Starojinski arată că ei sunt robi de pe moşia Stredenaia şi drept dovezi a prezentat inventarul din anul 1704 şi până în 1828, cu adaosele la textele reviziei din anii 1800, 1811 şi 1816.

Instanţa judecătorească a judeţului Olgopol, după verificarea probelor din proces şi cercetările făcute, recunoaşte pe petiţionarii Lupşa drept robi ai moşierului şi i-a lăsat sub stăpânirea lui Starojinski.

Împotriva acestei hotărâri Secţia Civilă a Podoliei prin Decizia din 28 aprilie 1832 a hotărât că inventarele şi revizia în virtutatea Decretului din 31 mai 1748, nu au puterea de a întocmi acte de proprietate asupra oamenilor liberi, pentru aceasta în virtutea Decretului din anul 1815, septembrie 21, şi a art. 12 a Statului de împărţire din Litovsk, recunoaşte pe Lupşa ca oameni liberi şi le conferă dreptul de a-şi alege felul de viaţă pe care îl hotărăsc.

Secţia civilă a Podoliei şi senatul găsind după datele procesului cererea dreaptă şi conformă cu legile găseşte de cuviinţă să

aprobe, iar apelul introdus de Starojinski să rămână fără valoare, care hotărâre a fost comunicată părţilor.

Hotărârea fiind şi Ordin al Senatului prin instanţa judiciară, Secţia Civilă a Podoliei şi odată cu înapoierea Dosarului să se dea Decret şi ordin autorităţilor respective pentru a încasa de la apelantul Starojinski suma de bani ce reprezintă costul a 118 coale de hârtie, utilizată de Senat în acest proces.

Procesul arătat prin aceasta se restituie astăzi la decembrie 1836.

Originalul fiind semnat de:

în funcţie de secretar superior (s s) Andrei Solodnicov.

Au întărit în funcţia de secretar (s s) Soştakov

Nr. 3987, 30 decembrie 1836.

S-a certificat conformitatea cu originalul şi s-a eliberat o copie lui Vasile a lui Ioan Lupşa, cu nr. 4309 din 14 iulie 1857.

Anexă:

Cu mila lui Dumnezeu, noi Bogdan Voevod, Domn al Moldovei, văzând slujba credincioasă a slujitorului nostru Ion Lupşa cu neamul lui, cu acest hrisov al nostru, cu deosebită milă a Noastră, am dat şi am întărit lor, de la noi o parte de pământ moldovenesc, aşezat lângă pârâul Segola ce se numeşte Petroasa, partea de jos, atâta cât ar putea să trăiască bine un sat şi li se dă atât lor, cât şi copiilor lor, nepoţilor, strănepoţilor şi urmaşilor, la tot neamul lor şi nu se va putea schimba acest lucru de nimeni, în veci.

Cele scrise mai sus se întăresc cu pecetea noastră Domnească. Noi, Bogdan Voevod şi se întăreşte şi de boierii noştri:

Şceful, Toader, Neagoe pârcălab, Eremia şi Dragoş, pârcălabi de la Neamţ, Ulandre Arbore, de la Suceava, Ulii visternic, Usac visternic, Movilă, fruntaşul ceremoniei, Petrică, şi a tuturor boierilor noştri moldoveni, mari şi mici şi cine va fi domn al Moldovei din nea-

mul nostru vor întări, iar pentru o mai mare întăritură despre toate cele scrise mai sus am poruncit credinciosului nostru boer Tăutu Logofătul să scrie şi, pe acest hrisov, să pună pecetea noastră.

Făcut la Huşi, în anii 1507, luna februarie, ziua 28". (Copiile actelor sunt în posesia familiei Lupşa; un descendent al familiei Lupşa (ing. Agnes Lupşa - căsătorită cu Păsculescu) este în România).

"La mişcarea ucrainiană împotriva ruşilor din anii 1700 luau parte şi moldovenii transnistrieni, mulţi ofiţeri cazaci care se trăgeau din aceşti moldoveni.

De altfel, în acea perioadă moldovenii se găseau şi în tabăra poloneză (regimente întregi), cât şi în armata lui Carol al XII- lea şi aceea a lui Petru cel Mare al Rusie". (V. Papacostea, *Curs de istoria românilor, sfârşitul secolului al XVII- lea, începutul secolului al XVIII- lea*, 1983).

În secolul al XVIII- lea mulţi sârbi, valahi şi moldoveni fugind de turci s-au colonizat în Ucraina, după războiul din 1739, în special după acela din 1774, când foarte mulţi moldoveni au trecut în Transnistria, dar şi dincolo de Bug şi chiar dincolo de Nipru. La sfârşitul secolului al XVIII- lea teritoriul Oceakov, cucerit de ruşi (1792) conţinea cinci oraşe: Oceakov, Hadjibei (viitoarea Odessa), Ovidiopol, Duboşari şi Balta şi circa 150 de sate locuite în majoritate de moldoveni. Colonizarea acestui ţinut de moldoveni continua în mod rapid. La mijlocul secolului al XIX-lea existau 192 de sate moldoveneşti în Transnistria (*Istoria Moldavii*, Chişinău, 1951, pag. 301).

O serie de sate în jurul Tiraspolului (Speia, Teia, Tomozeia) au fost înfiinţate de cazacii de origină moldovenească.

"În anii 1721-1752, 32.000 de sârbi şi români emigrează în Rusia unde li se atribuie un teritoriu bogat, numit "Serbia nouă", între Kiev şi Odşat, pe care se înfiinţează 40 de sate dându-li-se numele celor din care plecaseră: Pecica, Nadlac, Soimoş, Şemlac, Cuvin, Pauliş etc.

În vara anului 1765 trei moldoveni cer Epitropiei Străinilor din Petersburg să le dea voie să se aşeze în locurile pustiite şi slobozi dintre Pcersk şi Kiev <locuitorii băştinaşi ce vin din arătatele principate> (Valahia, Moldova şi Transilvania)". (Şt. Meteş, *Emigrări româneşti din Transilvania în sec. XIII-XX*, Buc. 1971, pag. 84).

În tot cursul veacului al XIX -lea s-au strecurat în Basarabia şi Rusia sudică, până în Crimeea şi Caucaz, oieri din jurul Sibiului şi Braşovului.

"În Transnistria în a doua categorie - în ordinea importanţei (după moldoveni) - vin coloniştii ardeleni, majoritatea oieri de prin regiunea Sibiului (mărgineni) sau Săcelele Braşovului (mocani).

Atraşi de nesfârşitul stepelor pontice dintre Nistru şi Nipru şi de ierburile sărate ale Crimeii, şiruri nesfârşite de oi, îndrumate de ciobanii lor, se îndreptau spre acel Eldorado pastoral, care a fost ledisanul tătăresc. O întreagă toponimie veghează la păstrarea amintirii despre originea lor, despre drumurile parcurse de ei şi despre îndeletnicirile lor: Stâna, Braşoveanca, Ciobanca, Târla, Săliştea, Odaia, Nădlac, Tălmaciu (ultimele 4 sate dincolo de Bug) (N. N. Popp, *Buletinul geografic*, LX, 1914, pag. 45- 90).

Până în anul 1792 mitropolitul Proilavei (Brăilei) avea sub autoritatea sa şi satele moldoveneşti de peste Nistru. El se chema mitropolit al Proilavei, al Renilor, al Hotinului şi al tuturor marginilor Dunării şi ale Nistrului şi al întrgii Ucraine a Hanului.

La cei plecaţi de voie, din timpurile vechi trebuie să adăugăm şi pe cei aduşi de-a-sila de ruşi în secolul al XVIII-lea cu ocazia războaielor. Cronicarul Neculce spune "că oamenii erau duşi cu vitele lor... La purcesul lui Minih (1793) trimis-au de au robit mulţi oameni din ţinutul Hotinului şi de pe marginea Cernăuţilor şi i-a tre-

cut cu femei, cu copii la Mosc și-i împărțea pe oameni ca pe dobitoace: unii.luau bărbații, alții femeile, alții copiii. Bogate și multe lacrimi erau, cât se auzeau glasurile la cer (S. Mehedinți, V. Mihăilescu, România, 1935, pag. 207).

Simion Mehedinți sintetizează astfel acest proces de colonizare: "În legătură cu hotarul de răsărit al Moldovei s-a petrecut un fapt semnificativ: o expansiune etnică de mari proporții. După ce i-au respins pe Tătari spre răsărit, românii au trecut și pe malul celălalt al râului Nistru, mai ales că refluxul tătarilor lăsase stepa aproape goală pe mari întinderi (secolele XIII și XIV).

Astfel, pe nesimțite s-a născut o Moldovă nouă dincolo de Nistru, cu sate din ce în ce mai numeroase, așezate îndeosebi pe lângă râuri și în zona dintre stepă și pădure.

După scăderea puterii tătarilor stepa devenise mărul de ceartă între turci, ca patroni ai hanului tătarilor și poloni, cărora li s-a adăogat în curând și concurența moscovită.

Totodată, în sprijinul ofensivei pașnice a moldovenilor mai venea încă ceva: păstoria, cu o pendulare a turmelor de o amplitudine necunoscută aiurea în Europa. Din Carpați, turmele coborau până la Marea Neagră în Dobrogea, până în Crimeea și chiar mai departe de Marea Azovului spre Caucaz, Caspica și stepele transcaspiene.

Astfel s-a creat peste Nistru o "marcă" moldoveană. Ea a căpătat un fel de consacrare istorică "Republica moldovenească" dintre Nistru și Bug (1924) cu capitala la Balta". (Fruntaria României spre răsărit, RFR, nr. 8-9, 1941, pag. 259-261).

"Românii au depășit Nistrul și Bugul. Insule lingvistice mai mici și mai mari găsim și dincolo de Nipru; o suburbie a Odessei se numește "Moldovanca", iar în Crimeea există un grup de 25 de sate, ale căror locuitori sunt români din Transilvania.

Numărul românilor de dincolo de Nistru, după istoricii și etnografii ucrainieni era în 1919 de 435.240 locuitori. Se aproximează (N. Smochină) că în 1940 numărul românilor de peste Nistru era de

783.000 locuitori fără a socoti românii din Crimeea, Turchestan şi Siberia". (S. Puşcariu, Basarabia, Revista fundaţiilor regale, Anul VIII, aug. - sept., 1941, nr. 8-9, pag. 701-702).

8. SECUIZAREA ROMÂNILOR ÎN IMPERIUL AUSTRO-UNGAR.

Originea secuilor nu este încă clarificată. Sunt mai multe opinii în această chestiune, dar un lucru este sigur şi anume că nu sunt unguri, ci o populaţie maghiarizată. Cu ocazia serbării mileniului maghiar în 1896 unii secui nu au vrut să-l sărbătorească sub cuvânt că nu-i priveşte pe ei, care sunt sosiţi cu secole înaintea ungurilor. Se poate considera însă că un fapt cert că maghiarizarea secuilor a avut loc înainte de aducerea lor în Ardeal (1). Secuii au pătruns înaintea ungurilor în Transilvania, întâi în Bihor, unde s-au ciocnit cu Menumorut, apoi pe Târnave şi abia la începutul sec. XIII în regiunile de graniţă unde sunt şi astăzi (2). În Bihor, au trăit alături de români, de la care au învăţat scrierea (probabil chirilică), cum ne relatează cronica lui Simon de Keza. Au cunoscut la început o organizare pe triburi şi neamuri, iar ulterior o organizare teritorială, pe scaune (mijlocul sec. al XIV-lea) - (3).

Se consideră, aproape în unanimitate, că făcând parte din secuimee fostele judeţe Trei Scaune, Ciuc şi Odorheiu, precum şi o parte a judeţului Mureş (jumătatea sudică), sediile scaunelor fiind la Sf. Gheorghe, Miercurea Ciuc, Odorhei, iar la Tg. Mureş cel mai vechi scaun "străvechiul scaun de Mureş" (1).

În statistica din 1930 pentru aceste judeţe procentul de români este:

jud. Ciuc	14,4 %
jud. Odorhei	4,7 %
jud. Trei Scaune	15,8 %
jud. Mureş	45,9 %

Secuii, la sosirea lor în aceste judeţe s-au aşezat în satele româneşti deja existente sau alături de satele româneşti. Aşa se explică faptul că în scaunele secuieşti nu erau sate curat româneşti, pe când în scaunele săseşti satele româneşti sunt distincte.

Dovadă că românii existau şi trăiau, mai ales în munţi, înainte de sosirea secuilor, o constituie faptul că religia românească este cu atât mai compactă cu cât ne apropiem de munţi, iar acolo unde nu se mai vorbeşte româneşte toată terminologia păstorească este românească. Atât secuii, cât şi românii secuizaţi au păstrat cuvinte româneşti privitoare la păstorit (1).

Secuizarea românilor se vede din următoarele cifre din statisticile maghiare din 1869 şi 1910 pentru judeţele Odorheiu, Ciuc şi Trei Scaune:

Populaţia	*1869*	*1910*	*Procentul de creştere*
Total din care:	338633	416690	+ 25%
Unguri	210610	372875	+ 77%
Români	128033	43835	- 66%

Deci în 40 de ani ungurii au sporit cu 77%, iar românii au scăzut cu 66%, deşi este cunoscută prolificitatea românilor. Creşterea ar fi trebuit să fie cel puţin egală.

Tot din statisticile maghiare în 1760 din numărul comunelor considerate că aparţin secuimii şi anume 447, în 372 comune erau şi români.

În 1839 lexiconul lui Lenk von Trenenfeld dă 252 comune în care se vorbea româneşte, iar în 130 erau majoritatea româneşti.

În 1860 Orban Balasz dă majorităţii româneşti numai în 45 comune, faţă de 130, câţi erau cu 21 ani mai înainte, iar statistica din 1910 numai în 39 comune.

Maghiarizarea sistematică a început de la 1830 şi în special după 1848.

În 1902 s-a convocat un congres la Tuşnad, în care s-a stabilit programul de secuizare. S-a înfiinţat, în acest scop, la Tg. Mureş "Comisariatul special al Secuimii", cu puteri discreţionare.

Dacă în privinţa limbii secuizarea a mers mai uşor, constrânşi fiind de anumite privilegii şi drepturi elementare, pe care le obţineau românii prin secuizare în privinţa religiei lucrurile stau altfel. Astfel în statistica din 1910, în care erau înregistraţi în 3 judeţe secuieşti 43835 români, de religie românească erau 60569. Astfel în comuna Mufalău, în 1910, se dau 6 români, dar 918 ortodocşi (1).

Învăţătorul român din Zăbala, astăzi o comună mixtă românomaghiară, mi-a declarat că în com. Poian, din jud. Covasna, unde se vorbeşte numai ungureşte, costumele, melodiile, datinile la nunţi, înmormântări, naşteri sunt pur româneşti.

Există un document din 1912 al românilor secuizaţi din com. Crăciuneşti pe Niraj (jud. Mureş): "Ne doare sufletul că nu ne vorbim limba scumpă a Maicii noastre Biserici, dar pentru aceea a ne ruga lui Dumnezeu vrem şi ştim româneşte, aceasta o susţinem până la moarte, întărind-o în subscrierea noastră, care urmează. Ioan Simon, cantor, Szöcs Katalin, Olah Maria, Kis Iuliana, Kiraly Roza etc. - Blaj, 15 noiembrie 1912".

Unele treceri s-au făcut de bunăvoie. Astfel un caz tipic s-a petrecut în com. Vlahiţa, românească, după cum arată numele şi unde astăzi sunt puţini români. Înainte de primul război mondial, preotul român al parohiei Boeriu, a adunat pe credincioşii săi şi le-a spus că fiind bătrân şi bolnav nu mai poate sluji şi îi lasă în grija colegului său catolic, care şi-a luat cu dragă inimă această însărcinare; din provizorie aceasta a devenit definitivă, locuitorii români luând limba secuiască şi religia catolică (4).

Cele mai multe treceri forţate erau la naştere şi se operau în registrele de stare civilă, fără ştirea părinţilor, astfel la 15 octombrie 1906, Anton Bughia din comuna Lueta, s-a căsătorit cu Terezia Demeter, amândoi greco-catolici. La 1911, la naşterea copilului, în actul de naştere al copilului toţi trei sunt trecuţi romano-catolici (1).

Lipsa totală a şcolilor româneşti (27 şcoli primare, faţă de 430 ungureşti, şi nici o şcoală secundară faţă de 29 ungureşti) a condus la secuizarea prin şcoală a românilor.

În 1918 şi în special după 1944, această situaţie s-a corectat.

Administraţia maghiară, trecea numele românilor în traducere maghiară. Astfel în com. Veşlobeni, deşi toţi locuitorii comunei sunt români, 60% au nume maghiare sau maghiarizate. În 1938, bătrânul Virag din Lăzărenii Ciucului, care nu ştia româneşte i-a declarat prof. S. Opreanu că până la 1910 se numea Florea.

Mijloacele economice, adresându-se intereselor materiale ale unei populaţii sărace şi hărţuite de nevoile zilnice ale traiului, au facilitat secuizarea românilor, (acordarea de vite de prăsilă, angajare în întreprinderi industriale, funcţionari inferiori, etc).

Datinile românilor secuizaţi sunt româneşti.

În Vicleim, se păstrează nume de păstori româneşti (Nicolae, Tudor, Stoica) precum şi fraze întregi româneşti ca: "Szkuvale, mai Nyikulai, szkuvale kirtelen, no mai dormat keletlen = Şcoală, măi Niculae, şcoală repede, nu mai dormi zadarnic".

– Hayde la Bithlehem, Barbule, cse e departe? Nu departe, numai ajicse. Kit zile patz merem? Do zile şi zsumatate. No binye, no binye".

Este un fapt dovedit că în secuime exista şi există un număr mare de români secuizaţi. Aşa se explică şi concluziile lui D. Martinaş asupra originii ciangăilor din Moldova (5): la trecerea în Moldova o parte erau secui, o parte erau români secuizaţi într-o măsură mai mică sau mai mare, o parte români, care vorbesc o limbă veche de acum două secole, din estul Transilvaniei, dar toţi sunt de religie catolică, fapt ce a constituit mult timp un impediment în stabilirea corectă a originii lor, precum şi a politicii religioase (efectuarea slujbelor religioase în limba maghiară sau română).

Meritul lui D. Martinaş este de a fi lămurit definitiv problemele legate de ceangăi. În prezent, în ceea ce priveşte secuii sau românii secuizaţi, conform legilor democratice din ţara noastră, la recen-

săminte fiecare declară naţionalitatea căreia îi aparţine, fără nici o constrângere (secuii se declară unguri, armeni, evrei, ţigani din Transilvania, de asemenea uneori se recenzează ca fiind români).

Fiecare naţionalitate poate folosi limba, folclorul, cultura naţională, şcoli în limba maternă şi se bucură de toate drepturile cetăţeneşti.

BIBLIOGRAFIE

1. Ionescu S. Nicolae *Problema secuiască în legătură cu românii secuizaţi*, în Anuarul Ateneului român pe 1938, Bucureşti, 1939.
2. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. I, 1985.
3. Giurescu. C. C. Istoria românilor, vol I, 1974, Bucureşti Giurescu Dinu
4. Mărtinaş Dumitru *Originea ceangăilor din Moldova*, 1985.

9. Oraşe şi târguri din Ţara Românească şi Moldova dispărute sau transformate în sate.

În Ţara Românească.

1. Cornăţelul era un oraş comercial înfloritor pe drumul Braşov - Silistra - Istambul. A decăzut odată cu dezvoltarea oraşului Călăraşi. Astăzi, pe vatra Cornăţelului este aşezat satul Mănăstirea, pe râul Mostiştea (judeţul Călăraşi).

2. Soci, oraş- târg înfloritor în secolul XV; Aşezat în faţa oraşului moldovenesc Focşani; a dispărut, la sfârşitul secolului XV, ca urmare a războaielor lui Ştefan cel Mare cu Ţara Românească. Nu s-a găsit locul exact (urme de ziduri, fundaţii etc.)

3. Oraşul de Floci, aşezat pe malul stâng al Dunării, la vărsarea Ialomiţei în Dunăre. Important centru vamal pentru lâna trans-

portată peste Dunăre. În prezent se mai văd ruinele unei biserici, în apropierea satului Giurgeni.

4. Săcueni, reşedinţa judeţului cu acelaşi nume. Numele îi vine de la populaţia secuiască existentă în acel târg. Astăzi, pe locul Săcuenilor, este comuna Star-Chiojd, judeţul Buzău.

5. Gherghiţa, târg important în secolul XV, punct de vamă pentru negustorii din Braşov. Astăzi este o comună în judeţul Prahova.

6. Târgşor punct de vamă din Braşov spre Giurgiu. Astăzi comună în judeţul Prahova.

7. Mavrodin, târg reşedinţa judeţului Teleorman, până în secolul XIX. A decăzut după reluarea de la turci a raielei Turnu Măgurele. Astăzi, Mavrodin este un sat la nord-vest de oraşul Alexandria.

8. Dobăceştii de Jaleş, reşedinţa judeţului Jaleş. Astăzi este comuna Runcu din judeţul Gorj.

9. Cerneti, reşedinţa judeţului Mehedinţi, până la înfiinţarea oraşului Turnu Severin. Astăzi comună în apropierea municipiului Drobeta-Turnu Severin. Cula lui Tudor Vladimirescu.

În Moldova.

1. Cotnari, oraş mai vechi decât statul Moldova. Locuit şi de saşi în secolul XV. Curte domnească. Despot Vodă întemeiază, în 1526, un Colegiu latin sub conducerea episcopului protestant Ioan Sommer din Bistriţa. Astăzi este o comună în judeţul Iaşi. Clădirea Colegiului, în stare renovabilă, se găseşte în curtea bisericii catolice din Cotnari.

2. Ştefăneşti, oraş până în anul 1689. Astăzi comună în judeţul Botoşani.

3. Baia-Civitas Moldaviae, oraş din anul 1200, înainte de năvălirea tătarilor. Capitala lui Dragoş Vodă. Decade la începutul secolului XIX. Astăzi este sat în judeţul Suceava.

4. Fălciu, reşedinţă de ţinut, existent la întemeierea statului Moldova; mai vechi decât Huşi. În timpul lui Dimitrie Cantemir era Oppidum (oraş). Astăzi- comună în judeţul Vaslui.

5. Şcheia- oraş la nord de Roman, pe Siret, amintit documentar în 1468, fiind locuit de bulgari, veniţi de la sudul Dunării (schei). Astăzi nu mai există urme.

6. Târgul Broaştei, pe Jijia, astăzi dispărut, nu sunt urme.

7. Mogoşeşti, târg în harta lui Reichendorf (1530) şi în altele până la 1584. Astăzi, în judeţul Iaşi, sunt mai multe sate Mogoşeşti şi mai este unul în judeţul Vaslui. Nu se ştie care este pe locul vechiului târg, amplasările pe hărţile sec. XVI, fiind aproximative.

8. Târgul Trotuş şi-a schimbat vatra în anul 1646. Astăzi este comună în judeţul Bacău.

9. Târgul Putnei apare în documente, ca punct de vamă, din 1460. În 1559, nu mai este târg. Pe vatra Târgului Putnei, astăzi este aşezat satul Boloteşti pe Putna. Este posibil ca târgul Putnei să fi fost, în XIII- XIV, sediul prinţului cuman din sudul Moldovei.

10. Piscul, târg pe valea Siretului, unde se făcea primul conac pentru carele de mărfuri şi călători ce veneau de la Galaţi spre Suceava. Astăzi este dispărut.

11. Puţeni, târg important, conac pentru mărfuri şi călători pe drumul Galaţi- Bârlad şi pe drumul Piscu-Bârlad. Astăzi este comuna Valea Mărului, judeţul Galaţi.

12. Olteni, oraş reşedinţă de ţinut apare documentar în 1435 până în 1589; astăzi este satul Murgoci (Lungoci) în judeţul Galaţi, aproape de vărsarea Bârladului în Siret.

13. Horincea - reşedinţa judeţului cu acelaşi nume; astăzi nu se ştie unde a fost situat. Cercetând localităţile de pe valea râului Horincea, am găsit că o parte a comunei Cavadineşti din judeţul Galaţi se numeşte Horincea.

14-15. Cetăţile Hmelov şi Ţeţina, din Ţara Sepeniţului, în nordul Moldovei (Bucovina), au fost reşedinţe de ocoale, la nord-vest

de Cernăuți, cca 15-20 km. După 1456 nu se mai amintește de Hmelov, iar după 1481 nici de Țețina. Astăzi sunt dispărute.

În Moldova dintre Prut și Nistru (Basarabia).

1. Cruglic - oraș în ținutul Hotin, la sud de orașul Hotin. Astăzi un sat în raionul Hotin al regiunii Cernăuți.

2. Tărăsăuți - târg important pe malul stâng al Prutului în dreptul orașului Hotin. În secolul XVII nu mai figurează pe lista târgurilor. După 1630 a devenit un sat.

3. Șerbanca - oraș pe malul stâng al Prutului, mai sus de Ștefănești, amintit în documente în anul 1518; astăzi dispărut. Nu sunt urme.

4. Târgul Lăpușna, menționat ca târg și reședință de ținut în 1489. În secolul XVIII, Târgul Lăpușna devine sat. Astăzi este o comună în județul Lăpușna (reședința județului în orașul Hâncești).

5. Ciobărciu, târg în secolul XV, sediu de pârcălăbie după ocuparea, de către turci, a orașului Cetatea Albă. Locuit de moldoveni și coloniști unguri, care aveau biserica lor catolică. Astăzi este o comună în județul Tighina, a cărei reședință este la Căușani.

6. Târgul Sărății, sediul cazalei Codrului. Astăzi comuna Hănăseni, din județul Cahul.

7. Tintul - oraș la gura Ialpugului, refăcut de Ștefan cel Mare. Tintul a fost reședința de ocol Ieremia Movilă, în a doua sa domnie, dăruiește lui Cărăiman, vel ceașnic, mai multe sate, între care Țăpeni pe Ialpuh, în Ținutul Tigheciului, care a fost sat al nostru drept domnesc și ascultător de ocolul nostru de la Tiutul (Tintul). A fost dărâmat de turci; în 1596 nu mai exista. Astăzi este comuna Tobac, în raionul Bolgrad.

8. Greceni, târg- sediul căpitanului care supraveghează tătarii din Bugeac. Astăzi este sat în județul Cahul.

În perioadă mai recentă, o serie de oraşe la recensămintele din 1948 şi 1977 au devenit comune rurale: Vama, Mihăileni, Ştefăneşti, Fălciu, Cudalbi, Răcari, Filipeştii Târg, Pleniţa, Ostrov, Ion Corvin. Au apărut, în aceeaşi perioadă, o serie de oraşe noi.

10. Românii şi vecinii din est de-a lungul timpului.

Cine şi-ar fi închipuit, în epoca lui Ştefan cel Mare, că Marele cnezat al Moscovei, care se afla sub jugul Hordei de Aur, va deveni Imperiul de mai târziu?

Marele cnezat al Moscovei, care se va transforma în Imperiul Rus, apoi Sovietic, avea în anul 1462 suprafaţa Moldovei şi era condus de cnezatul Ivan al III- lea. Aceasta, datorită alianţei cu Mengli Ghirai al Crimeii şi Ştefan cel Mare al Moldovei, a reuşit să se emancipeze de sub dominaţia Hoardei de Aur şi să încorporeze la Marele cnezat al Moscovei teritorii întinse fără a da vreo luptă. După mărturia baronului Herbestein (în "Rerúm moscovitárum commentarii Sigismundi liberi baronis Herberstein). Ştefan cel Mare s-a exprimat că "în timp ce cuscrul său îşi măreşte teritoriul ţării, stând acasă şi dormind, el, deşi luptă zi de zi, de abia îşi poate apăra hotarele ţării". (Al. Boldur, Istoria lui Ştefan cel Mare. pag. 67, nota 6: "Magnus ille Stephanus Moldaviae Palatinus, crebo in conviviis ejus mentione faciens, dicerit: illum domi sidendo et dormindo imperium suum augere, se vero pugnando quootidie vix limite defender posse").

În această perioadă, spaţiul nord pontic, dincolo de Nistru până la Nipru era aproape pustiu, populaţia sa fiind compusă în special din români. N. Iorga scrie: "Noua Moldovă era numele teritoriului aşezat pe malul stâng al Nistrului la est de Soroca, unde au fost colonizaţi, după 1670, moldoveni, organizaţi în slobozii; această regiune a fost răscumpărată de coloniştii moldoveni de la tătari" (Locul românilor în istoria universală, Buc. 1985).

Ruşii, însă înaintau vertiginos, în secolele XVI, XVII şi XVIII, spre Marea Neagră şi Dunăre.

În anul 1774, apoi în 1792, întrega regiune nord pontică este ocupată de ruşi. Teritoriul ocupat de ruşi avea cinci oraşe: Oceakov, Hadji- Bei (viitoarea Odessa), Ovidiopol, Dubăsari şi Balta şi cca 150 sate locuite în marea lor majoritate de români, iar la mijlocul secolului XIX-lea erau 192 sate de români, locul secund după moldoveni fiind ocupat de mărgineni şi mocani, care numai în Crimeea au fondat 25 de sate (S. Puşcaşu, Basarabia, Revista Fundaţiei Regale, nr. 8- 9, 1941, pag. 701- 702).

Simion Mehedinţi: "Pe nesimţite s-a născut o nouă Moldovă dincolo de Nistru, cu sate din ce în ce mai numeroase, aşezate îndeosebi pe lângă râuri şi în zona dintre stepă şi pădure (Fruntariile României spre răsărit, Rev. Fundaţiei Regale, nr. 8-9, 1941).

Sintagma "a treia Romă" se datorează Călugărului Filotei din Pskov, care într-o scrisoare adresată ţarului Vasile al III- lea, în anul 1511, scria: "Două Rome au căzut, dar a treia - Moscova - a rămas şi a patra nu va fi niciodată".

Ecaterina a II-a se gândeşte la restaurarea Imperiului Bizantin. Ruşii ating Nistrul în anul 1792. Ţarii de la Moscova "a treia Romă" visau instalarea la Constantinopol, în fruntea acestui imperiu fiind desemnat nepotul împărătesei, Constantin. La iniţiativa agenţilor împărătesei Ecaterina a II-a o partidă pro-rusă s-a format şi la Iaşi şi Bucureşti. Propaganda rusă tindea să determine populaţia Moldovei şi a Ţării Româneşti să emigreze în Rusia, să colonizeze regiunile nord- pontice recent cucerite.

Toate luptele imperiului rus cu imperiul otoman, în sec. XVIII-XIX s-a desfăşurat pe teritoriul Moldovei şi al Ţării Româneşti.

Mareşalul rus Münich a intrat în Iaşi, la 3 septembrie 1739, fiind primit ca un eliberator de către boierii rusofili. În octombrie 1739, după încheierea păcii, Münich cu regret, trebuie să părăsească Moldova. El sperase să fie numit guvernatorul Moldovei.

În septembrie 1769, ruşii au ocupat Hotinul fără lupte, iar la 7 octombrie locotenentul Elmpt şi-a făcut intrarea în Iaşi.

. Având în frunte pe Potemkin, în anul 1771, Ecaterina a II-a se gândea la realizarea unirii Principatelor române chiar sub un rege, având-l în vedere pe Stanislas August Poniatowski.

În anul 1789, austriecii, care ocupaseră Moldova, i-au chemat pe ruşi în ajutor. Din noiembrie 1789, întreaga Moldovă şi Ţara Românească, în afară de Giurgiu, erau sub ocupaţie austriaco-rusă. Austriecii şi ruşii părăsesc Ţara Românească la 24 iulie 1792, la încheierea păcii de la Şistov şi Moldova în decembrie 1792, după încheie păcii de la Iaşi.

În tratatul de pace de la Iaşi, era stipulat dreptul Rusiei de a avea reprezentant de drept internaţional pe lângă Poarta şi drept de protecţie a populaţiilor ortodoxe din Imperiul Otoman.

Prin hatişeriful din 1802 Poarta se angaja să fixeze pe domnii Principatelor române pentru şapte ani şi să nu-i mazilească înainte de expirarea acestui termen. Dar în 1806, Poarta i-a mazilit pe cei doi domni ai Ţării Româneşti şi Moldovei, respectiv pe Ipsilante şi Moruzi, fără a-l informa pe ţar. La 15 noiembrie 1806, Poarta revine şi îi restabileşte pe cei doi domnitori, dar Rusia folosind pretextul încălcării hatişerifului din 1802, trece Nistrul şi la 13 decembrie 1806 ocupă Bucureştiul. La 24 august 1807, la Slobozia, lângă Giurgiu s-a încheiat un armistiţiu între ruşi şi turci, care prevedea evacuarea de către ruşi a celor două principate române (Mustafa Mehmed, Doc. turceşti privind istoria României, III, p. 138, Buc. 1986). Ruşii totuşi reiau în anul 1810 ofensiva împotriva Imperiului otoman. La 29 mai 1812, se semnează la Bucureşti tratatul de pace între Imperiul otoman şi cel Rus. Hotarul se stabileşte pe Prut, Dunăre şi braţul Chilia. Imperiul otoman a cedat ceea ce nu-i aparţinea.Rusia a ştiut din totdeauna că Basarabia este pământ românesc:

– În tratatul de alianţă dintre Petru cel Mare şi Dimitrie Cante-

mir (Lutzk, 1711), Rusia se angaja, citām: Pământurile Principatului Moldovei, după vechea hotărnicie moldovenească asupra cărora va avea drept de stăpânire sunt cele cuprinse între râul Nistru, Camenița, Bender, cu tot ținutul Bugeagului, Dunăre, granițele Valahiei și ale Transilvaniei și marginile Poloniei, după delimitările făcute cu aceste țări".

Ediția în latină, scrisă de mâna lui Dimitrie Cantemir și având semnăturile lui Petru cel Mare și a contelui Golovkin, există la biblioteca "Saltykov-Şcedrin": Principatus Moldaviae ditiones secundum Veterum Moldaviae determinationem Iuri Principis suberunt, quae circumscribitur Istro fluvio, Camenico, Bender, toto Bugiakiensi tractu, Danubio, Valachiae et Transilvaniae limitibus et Poloniae confinijs, secundum factam cum illis limitationem.

– Generalul A. Kuropatkin, autor al unor lucrări din domeniul științei militare, afirma în "Problemele armatei ruse" (Petersburg, 1910) că "Rusia a atins frontierele sale naturale în 1792, atunci când ajunsese la malul stâng al Nistrului".

Intelectuali ruși despre Basarabia:

A. F. Veltman: "Nacertanie drevnei istorii Bessarabii", Moscova, 1828": "Istoria Basarabiei nu mai necesită studii speciale: ea este legată de istoria Moldovei și a Țării Românești și de soarta voievozilor lor".

A. N. Egunov: "Les mémoirres du comité de statistique de Bassarabie", Chișinău, 1868: "Jusque'à son annexion à l' Empipe russe en 1812, la Bassarabie était soumise au même régime de gouvernemente que la Moldavie dont elle faisait partie intégrante. Par suite, ni l'istorie, ni les documentss historique sur la Bassarabie ne peuvent ses passer de parler de la Moldavie. En Bessarabie il n'existe pas domaine qui n' ait des documents émanant du Divan de Moldavie".

La 21 iunie 1853, fără nici o declarație de război armatele țariste trec Prutul și ocupă Moldova și Muntenia, alungând pe domnii români Barbu Știrbei și Grigore Al. Ghica.

Prin Conferința de la Viena (15 martie - 4 iunie 1855) și tratatul de Pace de la Paris (30 martie 1856) protectoratul rusesc este abolit și înlocuit cu protectoratul colectiv al marilor Puteri, protectoratul rusesc.

Prin tratatul de la Paris din 30 martie 1856 s-a redat Moldovei Sudul Basarabiei.

Între anii 1868 - 1870 tânărul locotenent Lev Tolstoi, care vizita des Statul "Major Rus din București", nota "poporul român este foarte blând și are o soartă tristă".

La 4 aprilie 1877, se semnează, la București, Convenția româno-rusă prin care se permite trecerea armatelor rusești pe teritoriul României spre Balcani; guvernul rus se obliga să mențină și să respecte integritatea teritorială a României. Convenția s-a încheiat de pe poziții de egalitate între statele suverane. Pentru prima dată trupele rusești intrau pe teritoriul României pe baza unei convenții încheiate cu statul român.

Dar, la Congresul de pace de la Berlin (iunie 1878) Rusia a obținut din nou cele trei județe din sudul Basarabiei. Chiar și marii comandanți și diplomați ai Rusiei, care realizau atitudinea lipsită de loialitate a Rusiei față de convenția de la București din 4 aprilie 1877, nu renunțau la această pretenție "pentru a nu-l deranja pe țar". Granița urma din nou talvegul Prutului, al Dunării, al brațului Chilia și al gurii acestuia Stari - Stambul (art. 45).

Constantin Leontiev, scriitor și filosof rus, care a trăit în a doua jumătate a secolului trecut, considera că va lua naștere o confederație ortodoxă-greco-slavă, în frunte cu Imperiul rus. Leontiev cunoștea bine Balcanii, fiindcă a fost mulți ani secretar la Consulatele rusești din Adrianopol, Tulcea, Ianina, Salonic. "Rusia, scria Leontiev, știe că în afara cehilor, bulgarilor și altor slavi, care ar urma să facă parte din acest megastat confederativ, mai sunt românii, maghiarii și grecii; primele două popoare neslave, fiind prin forța lucrurilor insule în marea slavă, vor fi nevoite să-i împărtășească

soarta. Leontiev considera că Imperiul rus trebuie să-și mute capitala de la Sankt- Petersburg la Kiev, iar Constantinopolul, care este centrul natural al tuturor popoarelor slave, trebuie să aparțină Imperiului rus, dar să nu fie capitală administrativă, ci centru spiritual al confederației greco-slave. (V. I. Grosul, Bizantinismul lui C. Leontiev, in Revue des études sud-est européenes, tom XXXIV, 1996, nr. 265-273, București). La 2 decembrie 1917, Sfatul Țării proclamă Basarabia "Republică Moldovenească Democratică Federativă Basarabia", iar la 24 ianuarie 1918 proclamă independența "Republicii Moldovenești a Basarabiei"; la 27 martie 1918 Sfatul Țării votează Unirea cu România. Ca urmare a pactului secret Molotov- Ribbentrop în anul 1940 sovieticii au ocupat prin ultimatum Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța. Destrămarea URSS și înființarea CSI în decembrie 1991, a modificat vecinătatea României în est și nord-est. Au apărut două state independente, Moldova și Ucraina, ambele făcând parte din CSI. Ucraina a preluat toate teritoriile ocupate de URSS. Există în Ucraina și politicieni liberali. Astfel fruntașii politicieni liberali din Odessa declarau, în decembrie 1991: "Bucovina de nord și Basarabia de sud sunt teritorii românești și suntem pentru discuții cu România în privința teritoriilor încorporate Ucrainei ca urmare a pactului Molotov-Ribbentrop".

Cu Moldova, al doilea stat de limba română pe scena politică a Europei, problema se pune cu totul altfel: Este necesară voința politică a ambelor state pentru a se uni. În prezent relațiile românilor cu rușii sunt foarte bune. Nu sunt probleme care să constituie nuclee de neînțelegere.

O constantă a istoriei Rusiei a fost considerarea tuturor vecinilor ca inamici potențiali. Rusia este stăpânită de frica de încercuire; de aici dorința de a organiza un cordon de-a lungul frontierei. Românii își dau seama de valoarea relațiilor bune cu o țară de dimensiunea puterea Rusiei și depun eforturi să-i înțelegi pe ruși și

politica lor. Din cauza dimensiunilor geografice şi a complexităţilor ei politice, economice şi culturale, Rusia dezechilibrează orice organizaţie din care face parte. Din acest motiv trebuie, în relaţiile internaţionale, să se ţină seama neapărat de Rusia.

Sufletul rusesc este complicat, situat între programatism şi fatalism. Dostoievski scrie în jurnalul său: "Destinul Rusiei este indiscutabil, paneuropean şi indiscutabil panmondial. Rusul este un om al Universului. Rusia trebuie să fie a treia Romă. Rusia nu uită că este şi o ţară asiatică, nu numai europeană. Un anumit sentiment asiatic trebuie căutat şi în psihologia colectivă rusă. El se degajă dintr-un anumit fel de a percepe spaţiul. Pentru rus un spaţiu este un fel de infinit de cucerit.

Există o pătură din rândul intelectualilor, care încearcă să dirijeze poporul rus spre preocupări legate de perfecţionarea vieţii interne a ruşilor spre asigurarea unui nivel moral şi material superior. Aceştia consideră că ruşii trebuie să se ocupe de ei înşişi. Aceşti gânditori se împart în două grupe, după modul în care văd ridicarea Rusiei.

Una din variante este prezentată de Alexandru Soljeniţin în "Chestiunea rusă la sfârşitul secolului XX" (Editura Anastasia, 1995) : "Eforturile noastre trebuie orientate spre interior, spre o dezvoltare internă, pe baza de muncă liberă, făcută cu tragere de inimă... Trebuie să ne intre în cap: Transcaucazia să-şi urmeze drumul său, Moldova aşişderea, Ţările Batice deasemenea, iar Asia Centrală cu atât mai mult".

Aceşti gânditori consideră că ruşii s-au preocupat prea mult de civilizarea altora şi şi-au sacrificat timpul, banii, preocupările pentru popoarele periferice ale Imperiului rus, în detrimentul interiorului Rusiei, care a rămas în urmă.

Încă în 1814, Ducele de Richelien, prefect al oraşului construit de el- Odessa, scria: "Mă simt mai bine printre emigranţii din regiunea Noii Rusii (nemţi, greci, moldoveni, evrei, tătari) decât

printre funcționarii ruși. Visez să creez o nouă Americă, în care să se adune oamenii dezrădăcinați și ambițioși din toate țările. (Neal Ascherson, Marea Neagră, Ed. Univers, 1999, pag. 146-147). Rușii vor aprecia calitățile noastre și în special, neagresivitatea față de țările vecine, așa cum am procedat în timpul războiului civil din Rusia (1918-1920) sau la desmembrarea Cehoslovaciei sau a Iugoslaviei.

Trebuie subliniată vocația de pace a poporului român. Trebuie să devenim o țară a cărei neutralitate să fie necesară tuturor. Avem o poziție geostrategică deosebită în Europa. Căile de comunicare din Occident spre Orient și Transcaucazia, din Rusia spre Balcani, din Turcia spre Occident și Europa Centrală trec prin România.

Este necesar să ne facem cunoscuți în lume nu numai pe linia culturală ci și prin activitatea politică, arătând părțile pozitive ale vieții noastre politice, nu numai deficiențele.

La tratativele de pace, după cel de-al doilea război mondial, România nu a fost considerată țară beligerantă, deși era al patrulea stat care a dus război cu Germania și al treilea ca putee militară. Italia, cu o contribuție sensibil inferioară, a fost considerată țară beligerantă. Problemele majore ale României se pot rezolva numai printr-o politică inteligentă, conformă cu dorințele generale ale politicii europene, precum și cu evoluțiile politice ale vecinilor.

Schimbarea mentalului politic, schimbarea dreptului internațional, care evoluează spre dreptul natural al popoarelor vor conduce în viitor la schimbări imprevizibile, vor conduce la unirea tuturor românilor în cadrul unei Europe unificate cu frontiere spiritualizate.

Iată ce spune Viaceslav Samașkin, corespondent timp de mulți ani, în România, al publicației "Moskovskie Novosti": România nu are motive să se teamă de Moscova. În istorie, România a fost hărțuită secole de-a rândul, încercându-se chiar eliminarea ei pentru totdeauna. Când va intra ea în Uniunea Europeană, România

nu va intra fragmentată pe regiuni, cum doresc unii, ci ca un întreg, ca Stat Naţional (AS, anul XI, nr. 495, 17-24 dec. 2001).

Noi, românii, trebuie să aspirăm la marile idealuri ale omenirii (libertate, egalitate, justiţie, cultură) pentru a fi trataţi cu simpatie şi a fi susţinuţi de statele Europei şi ale lumii.

11. Un bastion latin la răsărit

Popoarele latine, constituite statal, se întind pe suprafaţa globului de la Anzii Cordilieri şi Golful Hudson la vest, până la fluviul Nistru, la est. Bastionul estic îl constituie Basarabia. În prezent, acest ţinut românesc, mirific şi care a fascinat şi a atras atâţia migratori, este ciuntit în nord şi în sud, îndepărtat de la Dunăre şi de la Marea Neagră şi constituie Republica Moldova.

Cu toate măsurile sistematice de desnaţionalizare şi rusificare, cu toate transferurile de populaţii efectuate de Imperiul ţarist şi de cel sovietic, în Republica Moldova trăiesc, astăzi, peste trei milioane de români, reprezentând 2/3 din populaţia republicii.

Populaţia românească din Basarabia ar fi fost mult mai numeroasă, dar:

– în 1812, la ocuparea Basarabiei de către Imperiul ţarist, câteva zeci de mii de români au trecut în dreapta Prutului;

– în perioada 1880-1914, se apreciază, au trecut peste un milion de români în dreapta Prutului ca urmare a intensificării măsurilor de rusificare şi de desnaţionalizare în urma războiului din 1877, când ruşii şi-au dat seama că ocuparea României nu este posibilă datorită opiniei politice europene.

– în războiul ruso-japonez din anul 1905 numeroşii luptători din Basarabia au fost demobilizaţi pe loc, în ţinutul Vladivostokului şi au rămas acolo neputând achita cheltuielile de întoarcere (cca 14.000).

– în perioada 1906-1914, 60.000 de români din Basarabia au

fost mutați din ordinul primului ministru țarist Stolâpin în Caucaz, Asia Centrală și Siberia;

– în anul 1940 la ocuparea Basarabiei de către URSS, 150000 de români au părăsit Basarabia;

– în anul 1941, sovieticii au depărtat 200000 de basarabeni în Siberia;

– în anul 1944, au plecat din Basarabia în România și în alte țări cca. 700000 de basarabeni. Sovieticii au readus forțat în Basarabia, dar de cele mai multe ori direct în Siberia, cca 40000 de basarabeni;

– după 1944, sovieticii au deportat cca un milion de români basarabeni în Siberia, Kazahstan, Nordul îndepărtat și Extremul Orient, astăzi existând colonii de români în peninsula Cola, la Novyi port și Dudinca, la Oceanul Înghețat de Nord, la Omsk, în Karaganda, în Uzbekistan, în jurul lacului Baikal, în ținutul Primorie, la Vladivostok. Ziarul brazilian "Dario Nordeste" din Fortaleza publică articolul "Latenital oriental" din extremul Orient asiatic subliniind că românii din Vladivostok sunt cea mai estică insulă latină, comparându-i cu Timonul de est și Makao.

Așa dar, s-au deplasat din Basarabia cca 3,2 milioane de români. Considerând o creștere demografică zero, populația Basarabiei ar fi fost cu 3,2 milioane mai mare. Existența în prezent a peste 3 milioane de români, în Basarabia, după toate vicisitudinile arătate este aproape un miracol și arată vigoarea acestui neam.

12. Personalități poliglote din istoria și cultura românească.

– **Neagoe Basarab**, în timpul călătoriilor sale și-a perfecționat cunoștințele în domeniul limbilor străine de acasă: slavona, latina, osmana. Nu este exclus să fi căpătat și noțiuni de limbă germană și maghiară. (R. Șt. Ciobanu, Neagoe Basarab, Buc, 1986, pag. 61).

– **Iacob Heraclide Despot** (1561-1563) cunoştea limbile greacă, latina, italiana, spaniola, franceza.

– **Petru Cercel** (1583-1585) vorbea mai multe limbi (greaca, turca, italiana, franceza), a făcut versuri în limba italiană, a ajuns la regele Franței Henric al III-lea, care, câştigat de farmecul solicitantului, dăduse ordin ambasadorului său din Istambul să-i sprijine candidatura. (C. C. Giurescu, Istoria românilor, II, pag. 252).

Un aspect al culturii lui Petru Cercel îl constituie cunoaşterea a aproximativ 12 limbi străine: franceza, germana, italiana, maghiara, greaca, polona, turca, alte limbi orientale. (P. D. Popescu, Basarabii, Buc., 1989, p. 178).

– **Petre Cazacu** (1592), un bărbat frumos, înalt, vânjos, cu părul negru ştia multe limbi. (C. C. Giurescu, Istoria românilor, II, p. 314).

– **Radu Mihnea** (1685), românul levantizat, vorbitor de greacă, turcă şi italiană (R. Theodorescu, Civilizația românilor între medieval şi modern, Buc., 1987, I, p. 111).

Radu Mihnea "au fost un om foarte înțelept şi învățat (ştiind) greceşte, latineşte, frânceşte" (Radu Popescu, Istoriile); a învățat la Constantinopol "carte şi limba arăbească" (Matei al Mirelor). Înainte de a fi domn a studiat la Veneţia (N. Iorga, Contribuţii la istoria Munteniei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, AARMSI, S.IIț. XVIII, 1869, p. 105-106).

– **Mihnea al III- lea**; pe planul culturii se apropie de Neagoe Basarab şi mai ales de Petru Cercel. A fost erudit, cunoscător al limbilor orientale (turca, araba, persana), greaca cât şi al limbii latineşti. Paul din Alep adăuga că: "el vorbea cu solii poloni şi maghiari în limba lor, fără ajutorul unui tâlmaci". (P. D. Popescu, Basarabii, Buc., 1989, p. 220).

– **Udriste Nasturel** (1596-1639) cunoştea limbile latina, greaca şi slavona. Aceleşi limbi le cunoştea şi sora sa Elina, soția lui Matei Basarab.

– **Grigore Ureche** (1590-1647) cunoştea limbile latina, greaca, slavona şi polona.

– **Mitropolitul Simion Ştefan** (1655) cunoştea limbile latina, greaca, ebraica, maghiara şi olandeza.

– **Mihai Halici** (1643-1712) cunoştea limbile latina, greaca, ebraica, maghiara şi olandeza.

– **Mitropolitul Dosoftei** (1624-1693) cunoştea limbile greaca, latina, slavona.

– **Mitropolitul Antim Ivireanul** (1660-1716) cunoştea limbile turca, greaca, araba şi slavona.

– **Stolnicul Constantin Cantacuzino**, remarcabil elenist şi latinist, cunoştea slavona, şi dintre limbile moderne, italiana, franceza, germana şi poate turca. Soţia sa, Safta Buhuş, cunoştea latina, greaca, slavona. (M. Berza, Pentru o istorie a culturii româneşti, Buc., 1985, p. 119).

– **Constantin Duca** (1693-1695, 1700-1703) a fost unul dintre domnitorii cei mai cultivaţi. (M. Berza, Pentru o istorie a culturii româneşti, Buc., 1985, p. 115).

– **Nicolae Milescu** cunoştea limbile slavona, elina, latina, greaca nouă şi rusa. Arnold de Pomponne se exprima: "un om venit din părţile vecine cu ţara tătarilor, şi totuşi aşa de instruit în cunoaşterea limbilor". Era traducător pentru Imperiul Rus din limbile duşmanilor turci şi tătari.

– **Dimitrie Cantemir** (1673-1723) cunoştea 11 limbi şi avea o vastă şi multilaterală cultură: "Astfel la Constantinopol pleca o persoană care putea întreţine conversaţii în limbile latină şi greacă, slavona veche şi rusă.

În scurt timp, Dimitrie Cantemir învăţa limbile turca, araba, persana, franceza, olandeza şi greaca nouă". (M. Nicolescu, volum omagial, Buc., 1974, p. 8).

– **Constantin Mavrocordat** era un om cult, învăţase în şcoli superioare, cunoştea limbile italiana, franceza, persana, turca,

greaca modernă și clasică, ținea corespondență cu personalități culturale de peste hotare. (C. C. Giurescu, Dinu Giurescu, Istoria românilor, Buc., 1971, p. 455).

– **Grigore Ghica al III-lea**, cărturar, știutor de limbi străine, întemeietor de școli, a domnit la Iași 1726-1733, 1735-1741, 1747-1748 și la București 1733-1735, 1748-1752). (R. Theodorescu, Civilizația românilor între medieval și modern, Buc., 1978, p. II).

– **Ampilohie Hotiniul**, episcop al Hotinului (1767-1780), cunoștea limbile greaca, latina, slavona, italiana și rusa.

– **Gheorghe Şincai** "cunoscătorul atâtor limbi: germana, latina, maghiara, franceza, italiana, româna, greaca, traducătorul în românește al atâtor opere istorice scrise de celebrități străine, nu avea pregătirea necesară pentru o banală slujbă de translator gubernial!" (Serafim Duicu, Pe urmele lui Gh. Şincai, Buc., 1983, p. 127).

– **Gavriil Bănulescu Bodoni**, mitropolit al Moldovei (1792-1808) și al Basarabiei (1812-1821), cunoștea limbile latina, slavona, greaca, rusa și franceza.

– **Gheorghe Asachi** cunoștea limba latină și șapte limbi moderne (polona, germana, italiana, franceza, rusa, ...).

– **Ienăchiță Văcărescu**, descendent al unei mari și vechi familii boierești, a îndeplinit înalte funcții în divanurile Munteniei... Înzestrat cu o bogată cultură (cunoștea limbile greaca, latina, turca, germana, italiana, franceza), a desfășurat o rodnică activitate cărturească. (I. Lăcusta, M. I. XXII, nr. 8, aug. 1988, p. 28).

– **Timotei Cipariu** - copilul minune, citea grecește ori în germană fără să înțeleagă, apoi când a început să învețe - dotat cu o memorie fabuloasă, cu care doar Iorga s-a mai putut mândri la noi - latina, greaca, ebraica, araba, siriana, persana, turca și bineînțeles franceza, italiana, engleza, germana, având și cunoștințe de spaniolă, porugheză, precum și de sanscrită. (V. Nițu, Tr. Verdinaș, Timotei Cipariu, Buc., 1988, p. 226).

– **Bogdan Petriceicu Hasdeu**, ajutat de cunoașterea a zece limbi străine, antice și moderne, a lărgit baza de documentare privind trecutul țării... (Șt. Ștefănescu, Enciclopedia istoriografiei românești, Buc., 1978).

– **Eudoxie Hurmuzachi**: "Tot de la Ștefanachi aflăm despre memoria sa remarcabilă care-l făcea să rețină mii de versuri, despre cele opt limbi pe care le cunoștea - între care latina, pe care o vorbea curent". (M. Berza, Pentru o istorie a valorii culturii românești, Buc., 1985, p. 215).

– **Nicolae Iorga** cunoștea foarte bine limbile clasice, de asemenea limbile moderne romanice și germanice. În amintirile sale povestește că, știind limba germană și engleza, a învățat cu ușurință limbile germanice: olandeza, daneza etc.

– **Constantin Racoviță**, poliglot, cunoscător a douăsprezece limbi, a fost asistent la Institutul de Istorie Națională (1942).

– **Aurel Decei** este și el un învățat singular în peisajul istoriografiei noastre, cel mai îndreptățit prin formație și informație să deschidă dosarul oriental al istorografiei românești... Stăpân pe un arsenal filologic - scria, vorbea sau utiliza 14 limbi - controla cu expertă siguranță aria imensă a izvoarelor răsăritene și apusene. (V. Ciocâltan, Cuvânt înainte la Istoria Imperiului Otoman de A. Decei, Buc., 1978, p. 8).

13. Tranziția și reconcilierea.

Revoluția din decembrie 1989 a fost, în fapt, o revoltă a maselor, care, după ce a reușit alungarea și arestarea dictatorului, s-a văzut în fața unui vid de conducere. Imediat s-au instalat la conducerea revoluției activiștii persecutați politic de capriciosul dictator.

Comitetul format ad-hoc a întocmit o listă a membrilor Frontului Salvării Naționale, listă de o componență eterogenă, cuprinzând diferite fragmente ale nedreptățiților și ale nemulțumiților.

Frontul Salvării Naţionale s-a transformat în partid politic.

Tranziţia de la comunism la democraţie înseamnă, în primul rând, multipartidismul şi economia de piaţă. În acest sens s-au refăcut partidele istorice, dar FSN nu a avut educaţia civică necesară pentru a le considera adversari politici şi nu duşmani.

Are loc o primă mineriadă, aceasta împotriva partidelor istorice.

Nu s-a promulgat nici legea lustraţiei ca în RDG, Cehoslovacia, Polonia, Ungaria. Foştii activişti şi securişti nu au fost şi nu sunt îndepărtaţi de la conducerea politică şi economică a ţării. Fosta nomenclatură se dovedeşte o pepinieră de cadre. Alături de ea apar veleitari dispuşi să-şi asume dezordinea momentului.

În urma alegerilor din 1990, s-a organizat Parlamentul bicameral; Ion Iliescu a fost ales Preşedinte al României, în primul mandat de 2 ani; Ion Iliescu l-a numit pe Petre Roman Prim ministru.

Guvernul Roman a pus bazele începutului reformei, prin liberalizarea preţurilor, prin dezcentralizarea întreprinderilor, acestea devenind autogestionate - toată acţiunea fiind însă sursa unor mari fraude, prin înfiinţarea unor întreprinderi căpuşe, conduse de apropiaţi ai directorilor.

Apare o spectaculoasă redistribuire a ocupaţiilor. O parte din intelectuali devin gazetari, analişti politici, politicieni. Însă politicienii de bază sunt foştii activişti şi, mai ales, fiii acestora. Ingineri, medici, scriitori se transformă în diplomaţi, militanţi de partid, editori.

Ţărănimea şi muncitorimea se implică minimal în treburile ţării, din cauza sărăciei. Liderii sindicali ajung în rândul păturii foarte bogate, ocupându-se minim de problemele stricte şi imediate ale celor în numele cărora acumulează averi personale.

Respectul pentru intelectualitatea de vârf, pentru elite, se erodează.

Revenim la Guvernul Roman. În septembrie 1991, are loc o nouă mineriadă având ca scop, de data aceasta, debarcarea lui Roman. Ca urmare și Frontul Salvării Naționale se scindează: Partidul Democrației Sociale-PDSR cu Ion Iliescu și Partidul Democrat - PD cu Petre Roman. În locul lui Petre Roman este numit ca Prim ministru un tehnocrat, Teodor Stolojan, care a guvernat până la alegerile din septembrie 1992.

În noiembrie1992, se aprobă, prin referendum, Constituția României. Urmează imediat alegerile parlamentare și prezidențiale. Campania electorală s-a desfășurat relativ calm, Puterea fiind sigură de reușită. În parlamentul ales glasul opoziției era slab.

La alegerile din 1996, la care a participat și Ion Iliescu pentru postul de președinte (al treilea mandat), campania electorală a fost destul de calmă, Puterea fiind sigură de reușită. Rezultatul alegerilor a fost un duș rece atât pentru PDSR, cât și pentru Ion Iliescu. Schimbarea nonviolentă, rotirea partidelor la guvernare a fost privită pozitiv de observatorii străini, ca o dovadă a maturizării votanților și a acceptării jocului democratic de către partide.

Un aspect de primă importanță, în perioada tranziției, din România, este fenomenul de corupție. În această perioadă o importantă proporție a economiei fiind în proprietatea statului (peste 50%), practic nesupravegheată, întreține corupția, corupția mare, adică înfruptarea din averea statului.

Privatizarea este deasemenea acuzată de acte de corupție. Corupția este atribuită automat întreprinderilor la care, după privatizare, au urmat convulsii sociale, indiferent de logica economică. Iertarea de datorii a întreprinderilor, amânarea plăților cuvenite statului constituie prilej de corupție. Un aspect important al corupției îl constituie devalizarea băncilor, de stat sau private, fie cu știința bancherului, fie din cauza utilizatorilor de credite, care nu le restituie și folosesc diferite subterfugii pentru a eluda returnarea.

Cineva spunea că atunci când nu va mai fi nimic de furat se va

termina şi corupţia. Dar întreprinderile de stat, birocraţia, legislaţia cu unele aspecte confuze sunt, în continuare, surse de corupţie.

· Societatea noastră cu caracteristicile ei diferă de societatea occidentală, care este impersonală, care se bazează pe litera legii, în care conducătorul este privit ca un servitor public de rang înalt. Acolo se respectă cuvântul legii şi nu al unui naş. Max Weber scrie că societăţile de tranziţie sunt dominate de grupurile de status, în care convenţia este mult mai importantă decât legea. Grupurile de status sunt grupuri care au reuşit o recunoaştere specială a statusului lor sau pe baza unor monopoluri. Aceste societăţi admit practica informală, care bate regula formală. În urma alegerilor din 1999, Parlamentul rezultat este majoritar şi PDSR poate impune legile fără să fie deranjat de voturile Opoziţiei. În ţară, însă, consiliile locale erau mult mai dispersate ca proporţie a partidelor politice. Puterea a luat o serie de măsuri (schimbări de denumire şi considerarea unităţilor ca noi, comasări, scindări etc) pentru a-şi putea plasa clientela. S-a constatat şi o migraţie masivă de primari şi de consilieri de la alte partide spre PDSR. Aceste manevre au accentuat şi mai mult scindarea societăţii civile; în acelaşi timp o parte a societăţii este cuprinsă de o nepăsare şi indiferenţă faţă de lumea politică, pe care o consideră incapabilă să redreseze situaţia din ţară.

Primul Ministru, Adrian Năstase, a lansat o chemare la reconciliere, la unitatea societăţii româneşti. Această reconciliere este absolut necesară, în special în rândul intelectualilor, scindaţi în două tabere, care se ignorează total.

Clivajul nu este numai în rândul intelectualilor, ci şi în economie.

Societatea s-a scindat în două: cei care s-au descurcat pe cont propriu şi cei care au rămas dependenţi de stat. În urma unui sondaj s-a constatat că primii formează 36% şi secunzii 57%. În general românii sunt "capitalişti rezervaţi": Sunt de acord că între-

prinderile private sunt mai bine administrate decât cele de stat, dar personal aleg să lucreze la stat. Cu cât însă sunt mai dependenți de stat, cu atât devin mai neâncrezători în forțele proprii, cu atât devin mai dependenți de stat. Sporește frustarea socială a indivizilor săraci, dependenți de stat, se instalează scepticismul și neâncrederea în reformă. Societatea devine tot mai conflictuală: conflicte între lucrători și patroni, între români și rromi, între bogați și săraci, între clasa politică și restul populației, tensiuni între români și maghiari etc.

Punctul de vedere al Primului Ministru este să lăsăm de o parte trecutul și scindarea actuală și să trăim în prezentul încărcat de probleme de natură majoră.

Considerăm că dacă actualul guvern va reuși intrarea României în NATO, reconcilierea va fi mai posibilă și mai ușoară. Reconcilierea este singura cale a României pentru ieșirea din marasm. Guvernul trebuie să considere Opoziția partener, chiar incomod, dar nu dușman. Opoziția, la rândul său, trebuie să prezinte probleme ce îmbunătățesc situația și nu obstucționări, chiar dacă au avut parte de acestea, de la actuala Putere.

Câteva hotărâri importante luate de Putere, cum este aceea a participării active la măsurile NATO împotriva terorismului vor aduce primele legături sincere între Putere și Opoziție.

Problema problemelor rămâne situația economico-financiară a țării. Trebuie realizat la nivel apropiat de cel al țărilor din UE. În fapt, țara se confruntă cu urgențe, în care nu se mai pot stabili prioritățile. Totul este prioritar și acest fapt constituie cea mai mare piedică în recuperarea normalității.

O atitudine hotărâtă în desființarea întreprinderilor de stat mamut va limpezi situația financiară a țării, poate cu prețul unor convulsii sociale. Puterea actuală chiar dacă se va eroda în urma acestor convulsii, va rămâne în istoria politică și economică a țării, ca forța politică și socială care a realizat reforma și tranziția.

III. Evocarea unor personalităţi.

1. Personalităţi născute în sudul Basarabiei, care au trăit sau trăiesc în afara graniţelor Republicii Moldova sau cele ale CSI şi care sunt mai puţin cunoscute.

Un număr important de personalităţi, născute în sudul Basarabiei (în Codrii Tigheciului şi în Bugeacul Basarabean), care au trăit sau trăiesc în afara graniţelor Republicii Moldova sau ale CSI, sunt larg cunoscute publicului românesc.

Enumerăm: Mareşalul Alexandru AVERESCU, erou naţional, Prim Ministru, născut în com. Babele, jud. Ismail; Elena ALISTAR, medic, personalitate eminentă în cultura românească, s-a născut, în anul 1873, în com. Vaisal, jud. Ismail; şcoala primară în com. Congaz, jud. Cahul, Şcoala Eparhială la Chişinău, Facultatea de Medicină la Iaşi; Gavril MUSICESCU, dirijor de cor, profesor şi compozitor, născut la Ismail în 1847, decedat în 1903. Profesor de Armonie, apoi Director al Conservatorului din Iaşi, membru al Ateneului Român din Bucureşti; Alexandru BÂRLĂDEANU, născut în anul 1911, în oraşul Comrat, academiician, vicepreşedintele guvernului român (1956-1965), preşedintele Senatului României (1990-1992). Mihail GUBOGLU, năsut în 1911 în oraşul Ceadâr

Lunga, profesor uniiversitar de istorie la Universitatea din București, visiting profesor la Sorbona, reputat turcolog. Dumitru TOPCIU, născut în com. Tomai, - Cahul, deputat în Parlamentul României, în mai multe legislaturi, în perioada 1918-1940. Ioan POPAZOGLU, pictor, născut în 1904, în orașul Comrat. A avut, în perioada 1933-1986, în București, 17 expoziții personale, foarte apreciate de public. Vladimir TOPCIU, născut în com. Tomai-Cahul, membru al Academiei de Științe Medicale din România, profesor la Facultatea de Medicină din Timișoara, director al Institutului de Igienă din Timișoara. Gleb DRĂGAN, născut în com. Tatar Copceac-Cahul, în anul 1920, dr. ing., profesor universitar, membru corespondent al Academiei Române. Vasile ȚEPORDEI, preot, profesor, scriitor, născut în Cărpești-Cahul, în anul 1908. A scris "Amintiri din Gulag", "Dor de Basarabia"; Alexandru ȘIPERCO, născut în anul 1920, în com. Tatar Bunar, a fost reprezentantul României în Comitetul Olimpic Internațional; a scris volume de reportaje. Elena CIORNEI, mezzo soprană de talie internațională, născută în anul 1924, în com. Bairamcea, jud. Cetatea Albă. Leonid DIMOV, născut în anul 1926, în orașul Ismail, poet imporatnt în literatura română, făcând parte din grupul oniricilor. Eugen CARAGHIAUR, născut în Comrat, în anul 1923, scriitor de limba română în Canada, bussinesman, luptător pentru apropiarea găgăuzilor de cultura și viața românească. Nicolae CIACHIR, născut în com. Vaisal, jud. Ismail, în anul 1928, doctor în istorie, profesor la Universitatea din București, cunoscut balcalonog. Andrei CIURUNGA (Robert CAHULEANU), născut în anul 1920 în Cahul, remarcabil poet, trăiește în București. Sergiu SARCHIZOV, născut în com. Tarutina, jud. Cetatea Albă, în anul 1924; liceul l-a urmat la Ismail, iar Conservatorul de Muzică în București. Dirijor și compozitor de ode, imnuri, operă. Membru al Uniunii Muzicienilor români. Elena SIUPIUR, născută în anul 1940, în com. Caracurt, jud. Ismail, filolog, doctor la Institutul de Litere al Academiei Bulgare de Științe, cercetătoare la Institutul de studii sud-est europene, scri-

itoare. Vladimir CAVARNALI, născut în Bolgrad, în anul 1910, editează două volume de poezii; după 1944, în Bucureşti este redactor. la mai multe periodice. Anatol MĂCRIŞ, născut în comuna Beşalma, jud. Cahul, în anul 1924, inginer, doctor în management, fost profesor universitar asociat, autor de tratate, decorat cu Ordinul Meritului Ştiinţific cu ocazia Centenarului Academiei Române; în prezent Secretar general al Asociaţiei de Istorie Comparativă a Instituţiilor şi Dreptului (AICID), scriitor. Petre TERZI, inginer energetician, născut în com. Bulgarica- Bolgrad, adjunct al ministrului Apelor, Pădurii şi Mediului în perioada 1990-1992. Rodica SEGAL, născută în 1930, la Satu Nou, jud. Ismail, profesor universitar în Galaţi, membru al Academiei de Ştinţe Agricole şi Silvice. Sofia UZUM, născută în 1911, la Cetatea Albă, graficiană, membră a Uniunii Artelor Plastice din România. Veaceslav HARNAJ, născut în 1917, în comuna Baimaclia, judeţul Tighina, profesor universitar, fost rector, membru al Comisiei Guvernamentale de Hidroameliorații. Fondator al Asociaţiei Crescătorilor de Albine din România, afiliată la APIMONDIA, al cărei preşedinte a fost timp de 25 de ani, făcând cunoscut numele României în toată lumea. A fost fondatorul Institutului de Cercetări Apicole şi al Editurii şi Tipografiei Asociaţiei.

Enumerarea nu este exhaustivă. În cele ce urmează vom prezenta portretele unor personalităţi din aceeaşi categorie, dar mai puţin cunoscute; ceea ce nu înseamnă că nu sunt de valoare. Nici numărul acestor portrete nu este exhaustiv. Mai sunt destui alţii, dar am schiţat acele portrete la care am găsit surse de informaţii, începând cu cei pe care îi cunosc mai bine sau mai puţin.

Sorana Gurian - scriitoare bilingvă română şi franceză.

Sorana Gurian (Sara Gurfinkel) s-a născut în oraşul Comrat, jud. Tighina, în anul 1911. Este fiica doctorului Gurfinkel, directorul Spitalului orăşănesc Comrat; a locuit în casa directorului Spitalului,

în incinta spitalului. Mama mea, care a absolvit Liceul de Fete din Comrat în anul 1921, a cunoscut-o pe Sorana; minionă, brunetă și activă.

Școala primară și două clase de liceu le-a făcut la Comrat. În anul 1923, familia Gurfinket s-a mutat la Tighina, unde Sorana Gurian a urmat restul claselor de liceu. În 1930, face o călătorie la Paris. La întoarcere, se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din București. Scrie în revistele culturale ale vremii. În anul 1945 editează romanul "Zilele nu se întorc niciodată", un mare succes de librărie. În articolele de critică și istorie literară Sorana Gurian este menționată alături de Pavel Chihaia, Dinu Pillat, Mihail Vilara, Oscar Lemnaru și Petre Dimitriu. Cenaclul "Sburătorul", închis după moartea lui Eugen Lovinescu se redeschide la 2 mai 1946. La ședința preliminară din 21 februarie 1946 participă și Sorana Gurian. Monica Lovinescu notează: "Duminica, ședință de constituire. Bună surpriză cu Sorana Gurian, un om cu care te poți înțelege". Sorana Gurian, împreună cu Pavel Chihaia, Ion Caraion, Geo Dumitrescu participă la cercuri literare din București (la facultatea de medicină).

În 1946, publică "Întâmplări dintre amurg și noapte".

În 1948, pleacă în exil la Paris. Aici continuă să se întâlnească cu Monica Lovinescu. În 1950, face o călătorie în Israel. La întoarcere publică "Les mailles du filet, Journal de Roumanie", editura Calman Levy, 1950. În 1956, apar primele semne ale maladiei canceroase. În cartea sa "Récit d'un combat" (Paris 1950) descrie lupta sa cu cancerul. Monica Lovinescu, în cartea "La apa Vavilonului" (Editura Humanitas, Buc. 1990) evocă aspecte din viața Soranei. Era foarte ospitalieră "în cămăruța sa de la hotel se regăseau soții Eliade, Eugène Ionesco cu soția, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca. Sorana știa să-i hrănească pe toți și inspira multă încredere".

Moare în 1956, înmormântată în rit catolic, condusă de prietenii mai sus amintiți și de Clara Malraux.

Ion Fazlî - un muzician şi compozitor important

Ion Fazlî, găgăuz născut în Cazaclia (în anul 1907), a absolvit în 1930, Academia Regală de Muzică şi Artă Dramatică din Bucureşti. Muzician şi compozitor de talent a fost membru al Societăţii Compozitorilor din România, în perioada 1930-1940. Cartea de Membru al Societăţii compozitorilor din România nr. 366 din 19 oct. 1936, este semnată de preşedintele Societăţii, maestrul Alfred Alessandrescu.

În perioada 1930-1940, a fost violonist la Opera română şi totodată a organizat, în Bucureşti, o orchestră de mandoline, care se bucura de mult succes.

În perioada 1941-1944, a fost profesor de muzică la seminarul Teologic Chişinău.

În 1944, a revenit în Bucureşti. A fost membru al Uniunii muzicienilor din România şi bun prieten cu preşedintele Uniunii-Mihail Jora, în casa căruia era deseori prezent. A compus melodiile:

– Greierul şi furnica;
– Cu steaguri şi flamuri;
– Numeroase lied-uri.

În 1950, s-a mutat la Bacău, unde a fost profesor de muzică la Institutul Universitar Pedagogic.

La Bacău, o perioadă de timp a dirijat Filarmonica din Bacău.

A decedat, la Bacău, în urma unai boli necruţătoare, în vârstă de 73 ani.

Numele lui se înscrie în galeria de vază ai Găgăuzilor.

Victor Macarevici - un talentat epigramist

Victor Macarevici s-a născut în comuna Chirutnea (Corten) din judeţul Cahul, la 29 noiembrie 1924. A urmat Seminarul Teologic la Ismail, Chişinău şi Bucureşti. Are studii universitare în Teologie, Istorie şi Conservatorul de Muzică, toate în Bucureşti. A fost profesor de Muzică la Şcoala Centrală de Fete, una dintre cele mai pres-

tigioase şcoli secundare din Bucureşti. A organizat coruri şi orchestre de mandoline în Bucureşti.

A colaborat în numeroase reviste literare şi este cuprins în 12 culegeri şi antologii de epigrame.

A publicat:

– Epigrame cu cântec, Bucureşti, 1983;

– Prefer surâsul, epigrame, madrigaluri, rondeluri, sonete, Buc, 1999;

– Arc peste timp, Bucureşti, 2001. În acest volum descrie plecarea precipitată din Chişinău, în martie 1944; subliniază organizarea exemplară a refugiului de către autorităţile româneşti, părinţi, copii şi prieteni găsindu-se cu ajutorul evidenţelor oficialităţilor; urmează un grupaj de instantanee, denumite “poze la minut“, în special din epoca studenţiei, fiecare instantaneu având “clou-ul“ său. Urmează un număr de 15 epigrame, genul literar preferat al autorului.

– În monografia “Şcolii centrale de fete“, Victor Macarevici prezintă compoziţii dedicate şcolii de mari compozitori: Dumitru G. Kiriak, Ioan D. Chirescu şi A. Flechtenmacher.

Victor Macarevicu este membru al Societăţii de Istorie Comparativă a Instituţiilor şi Dreptului. În cadrul lucrărilor Asociaţiei participă la luările de cuvânt, manifestând o gândire clară, originală, străbătută de dorul de Basarabia şi de nedreptatea istorică abătută asupra acestui vechi pământ românesc.

Victor Macarevici mai este membru al cenaclului de epigramişti “Cincinat Pavelescu“. Criticul literar Gheorghe Penciu, referindu-se la epigramele şi rondelurile sale scrie: “ele atestă prin vocaţie şi fineţe preocupările eruditului profesor de muzică Victor Macarevici“. În prezentarea volumului “Arc peste timp“ scrie: “tineretul cititor va descoperi în paginile cărţii toate lacrimile Basarabiei încă neplânse. Autorul dovedeşte prin cartea sa că din adâncul lacurilor fără fund cresc nuferi“.

Boris Tucan - un gagauzolog

Boris Tucan s-a născut la 1 august 1923, în oraşul Comrat, jud. Tighina. A urmat Liceul "Dimitrie Cantemir" din Comrat şi Liceul din Bârlad. Studiile superioare şi le-a făcut la Universitatea din Bălţi, Facultatea de Filologie. În perioada 1954-1959, a fost profesor la şcolile din Corneşti şi Ungheni. În anul 1959, este angajat cercetător la secţia - nou înfiinţată - de găgăuzologie şi bulgarologie a Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova. S-a specializat în studierea graiului din Vulcăneşti al limbii găgăuze. A scris articole ştiinţifice în acest domeniu. În anul 1965 îşi susţine teza de doctorat în filologia găgăuză la Academia de Ştiinţe a Academiei Republicii Moldova cu subiectul "Particularităţile graiului găgăuz din Vulcăneşti faţă de cel din Comrat şi Ceadâr Lunga".

A participat în Colectivul care a elaborat Dicţionarul găgăuzo-ruso-moldovenesc, alături de G. Gaidargi, Elena Colţa şi L. Pokrovskaia, editat la Moscova în 1973.

În anul 1974, a emigrat în Israel şi în prezent trăieşte la Ierusalim. Aici s-a angajat cercetător la Universitatea din Ierusalim şi şi-a continuat studiile şi preocupările de găgăuzologie, dar tema nefiind de actualitate, la Ierusalim, a renunţa la post şi s-a transferat la Institutul Ben Zwi, unde se ocupă de limba caraimă (o limbă turcică a unor comunităţi din Crimeea şi Lituania, de religie mozaică).

La Ierusalim a tradus Vechiul Testament şi o parte a Noului Testament, în limba găgăuză.

Boris Tucan vine des în România, unde are surori şi la Comrat unde locuieşte fratele său. Dorinţa sa este să participe la elaborarea unui dicţionar academic Găgăuzo- român şi viceversa, considerând că pentru poporul găgăuz această lucrare este de cea mai mare actualitate şi utilitate.

Igor Bodeanski - general medic

Dr. Igor Bodeaski s-a născut în anul 1919 în oraşul Comrat. A urmat liceul "Dimitrie Cantemir" din Comrat, pe care l-a absolvit cu

rezultate excepționale. Apoi a urmat facultatea de Medicină, Secția Militară din cadrul Universității București, pe care a absolvit-o în anul 1943. A fost numit medic la Spitalul Militar din București și s-a specializat în Dermatologie, ajungând unul din marii specialiști în domeniu, cu contribuții în revistele de specialitate. Personalitate de marcă a Spitalului Militar din București, a avansat până la gradul de General. După pensionare a profesat în specialitate, la Policlinica cu plată nr. 1 din București.

A decedat în anul 2000 la București.

Dr. Ștefan Caraghenov - Deleanu
Director al Spitalului din orașul Horezu.

Dr. Caraghenov-Deleanu s-a născut, în anul 1901, în com. Deleni, jud. Cetatea-Albă. A urmat liceul "Dimitrie Cantemir" din orașul Comrat, fiind coleg cu pictorul Ioan Popazoglu, cu profesorul Vasile Vlah (Chișinău - director adjunct al liceului B.P. Hasdeu), cu ing. N. Antoci din conducerea căilor ferate Române, ș.a. A urmat Facultatea de Medicină din Iași pe care a absolvit-o în 1930. Profesiunea de medic a exercitat-o în orașele Leova și Briceni din Basarabia, până în anul 1944, când a fost mobilizat pe frontul de Vest, ca medic militar în grad de Căpitan. Este decorat cu "Bărbăție și Credință" și "Meritul Sanitar". La întoarcerea de pe front, a fost numit director al Spitalului orășenesc din Horezu, unde a rămas până la pensionare, bucurându-se de o mare faimă în zona Horezu a jud. Vâlcea. A fost bun prieten cu familia profesorului de Sociologie rurală a Universității din Cluj, I. Marica, care avea o farmacie în Horezu. A decedat la Horezu, în anul 1985.

Valeriu Măcriș - un teoretician al petrochimiei

S-a născut în com. Beșalma - Cahul la 1 iulie 1928. Școala primară și primele patru clase de liceu le-a făcut în or. Comrat; următoarele la Chișinău și Corabia. A urmat Universitatea de Petrol și

Gaze din Bucureşti, pe care a absolvit-o în anul 1953. În perioada 1953-1956 a funcţionat la Institutul de Proectări Rafinării, iar în anul 1956 s-a transferat la Institutul de Proiectare pentru Petrochimie, unde a coordonat proiectele pentru realizarea Combinatelor petrochimice din Brazi, Teleajen, Piteşti şi Midia. Pentru activitatea depusă în dezvoltarea petrochimiei din România a fost decorat cu ordinul Muncii, iar în 1982 a primit premiul "Nicolae Teclu" al Academiei Române. În perioada 1975-1985 a fost expert al United Nations Industrial Development din Viena. A publicat un număr de 5 volume de probleme fundamenale în domeniul petrochimiei, a colaborat la editura Enciclopediei de Chimie a României (în 7 volume). În prezent este director general al firmei Micro credit Romania şi senior consultant a lui Ludan Engineering şi la Romconsult.

Gheorghe Caicâ
un intelectual al Turciei cu studiile de bază în România

Gheorghe Caicâ s-a născut în or. Comrat, în anul 1920. În perioada 1932-1933, tatăl său a fost primarul oraşului Comrat. Gheorghe Caicâ a urmat şcoala primară şi şase clase de liceu la Comrat. În 1937, la propaganda făcută de Ambasada Turciei în România în rândul populaţiei găgăuze din România (ambasadorul Tanriöver), o serie de elevi, de origine găgăuză ai Liceului "Dimitrie Cantemir" au plecat la studii în Turcia. Printre aceştia şi Gheorghe Caicâ. A terminat liceul şi a urmat Universitatea din Turcia.

A fost profesor universitar de limba franceză. În paralel a fost reprezentantul Turciei la diferite foruri internaţionale din SUA, New York. Vine des în România să-şi viziteze prietenii (foşti colegi).

Iurie Câsa - un nostalgic al Comratului

Iurie Câsa s-a născut în anul 1921, în oraşul Comrat, jud. Tighina. Părinţii săi erau învăţători la Şcoala de la Biserica "Adormirea

Maicii Domnului (biserica mică)". A făcut şcoala primară şi şase clase de liceu (liceul Dimitrie Cantemir) în Comrat. În 1939 a plecat în Turcia, unde a terminat liceul, iar în 1944 a plecat în Viena. Aici a studiat filologia germană şi în paralel a terminat şi Facultatea tehnică a Universităţii, luându-şi şi titlul de Diplom-Inginer. În Austria, s-a căsătorit cu o austriacă şi, în anul 1945, cu soţia şi copiii au plecat în Canada, la Ottawa, Ontario.

A înfiinţat firmă proprie şi a devenit bussinesman. Nu a venit niciodată în Basarabia, dar este în permanenţă stăpânit de dor de Basarabia, de Comrat. Ca să menţină într-un fel legătura cu Basarabia a instituit o bursă permanentă la Universitatea din Comrat.

Este poliglot, cunoaşte 7 limbi (româna, franceza, germana, engleza, rusa, turca şi găgăuza). Îşi scrie memoriile.

Iulia Cristea-Scutaru - o evocatoare a plaiurilor natale

Iulia Cristea-Scutaru s-a născut la 20 februarie 1930, în com. Albota de Sus, jud. Cahul. Albota era reşedinţa plasei cu acelaş nume, iar tatăl Iuliei, Ioan Scutaru era medicul şef al plasei. Iulia urmează şcoala primară în Albota, studiile secunadare la liceul ortodox din Galaţi şi Facultatea de Filologie la Universitatea din Bucureşti, luându-şi licenţa în 1952.

A fost redactor la revista "Veac Nou", apoi la publicaţiile româneşti pentru străinătate până la pensionare în 1985. A făcut multe reportaje. Primul său reporaj a fost "Iarna la Băileşti". Iulia Cristea Scutaru este nepoata poetului Al. Mateevici pe linia mamei poetului. Poeziile poetului Al. Mateevici reprezintă o preocupare permanentă şi are un cult pentru ODA "Limba Noastră".

Din 1980 colaborează permenent la revista Studioului de Istorie "N. Iorga" intitulată "Caietele Studioului de Istorie N. Iorga".

O activitate intensă o are la Asociaţia Culturală Pro Basarabia şi Bucovina înfiinţată la 12 ian. 1990. Este secretar de redacţie al revistei "Pro Basarabia şi Bucovina".

A scris postfaţa "Basarabia dragostea mea" la cartea lui G. N. Viforeanu "Satul cu scriitori" (Buc., Abeona, 1999). A scris pagini de istorie literară (un român la New York, 1997), reportaje (se întoarce acasă Dumnezeu) şi multe altele pline de nostalgie în urma călătoriilor în Basarabia (la Albota, Cahul, Chişinău, Rezeni, ş.a)

Participă la Sărbătoarea "pentru limba noastră cea română", anual la 31 aug. la Chişinău.

Articolele sale atestă o deosebită pregătire literară, filologică, istorică şi de cultură generală.

Iulia Scutaru are un stil literar deosebit, concis, clar, precis şi elegant. În scrierile sale este lirică în evocări şi nostalgică atunci când este vorba de satul natal sau de provincia năpăstuită, Basarabia.

Constantin Petrovici - un remarcabil dirijor

Constantin Petrovici este fiul lui Petre Petrovici, profesor de muzică la Liceul "Dimitrie Cantemir" din oraşul Comrat şi al Zenoviei Câlcic (sora primarului avocat N. Câlcic) din or. Comrat. S-a născut în anul 1927. Şcoala primară şi studiile secundare le-a făcut în Chişinău, tatăl său fiind numit profesor de muzică la Seminarul Teologic din Chişinău.

A urmat Conservatorul de Muzică din Bucureşti, cu profesori de primă mână, în perioada 1947-1952.

După absolvire a fost dirijor al Orchestrei de Studio al Radiodifuziunii Române (1952- 1959), apoi începând cu 1959, a fost dirijor la Opera Naţională din Bucureşti şi la Opereta din Bucureşti.

S-a perfecţionat la Roma şi la Milano. A colaborat cu toţi marii muzicieni din România şi cu unii din străinătate.

Este unul dintre reprezentanţii de frunte ai muzicii româneşti. Îşi iubeşte ţinutul copilăriei sale, Comratul.

Tamara Cernea - o poetă discretă

Tamara Cernea s-a născut în anul 1925 în orașul Ceadâr Lunga. Tatăl ei era Preşedintele Judecătoriei Ceadâr Lunga. A terminat Facultatea de Medicină din Bucureşti şi a profesat medicina la Constanța. A scris poezii încă din perioada liceului. A publicat poezii în diferite reviste.

Valentin Popovici - un cercetător recunoscut

Valentin Popovici s-a născut la 14 feb. 1930, la Chişinău, părinții fiind din sudul Basarabiei. Mama, Elena Dulgheru, este din com. Devlet-Agaci, jud. Cetatea Albă.

Valentin Popovici a urmat liceul în Bucureşti şi Facultatea de Medicină Veterinară la Sankt Petersburg. A absolvit-o în anul 1953. A urmat o specializare la Universitatea din Edinborough, Scoția (Marea Britanie).

În anul 1967, şi-a luat doctoratul în Medicină Veterinară la Facultatea de Medicină Veterinară din Bucureşti.

A funcționat la Institutul Național de Medicină Veterinară "Pasteur" din Bucureşti, începând cu 1956; între anii 1972 şi 1984 este directorul acestui Institut, iar în prezent, este consilier, fiind pensionar.

A avut activitate didactică universitară ca profesor acociat în perioada 1985-1990 şi ca profesor titular începând cu 1990.

A publicat numeroase studii şi articole în literatura de specialitate. Este membru al Academiei de Ştiințe Agricole "Gh. Ionescu-Şişeşti" şi vicepreşedinte al acestei Academii în perioada 1991-1994.

Este Membru al Asociației Medicilor Veterinari din România şi a fost preşedintele acestei Asociații în perioada 1977- 1990.

Vlad Dumbravă
publicist, susţinător neobosit al cauzei Basarabiei

Deşi nu este născut în sudul Basarabiei, ci chiar în inima ei, la Ghidighici, lângă Chişinău (în anul 1923), îl evocăm în galeria fiilor sudului, fiind prieten cu o serie de basarabeni din sud ca scriitorul preot Vasile Ţepordei, profesorul Victor Macarevici, scriitoarea Iulia Scutaru ş.a.

Vlad Dumbravă a urmat Seminarul Teologic din Chişinău, apoi Facultatea de Agronomie din Iaşi şi Conservatorul de Muzică din Bucureşti. A fost profesor de muzică la Şcoala Generală nr. 111 "George Enescu", de unde a ieşit la pensie, în 1983. În volumul "Amintiri din Gulag" scriitorul Vasile Ţepordei, fost profesor la Seminarul teologic din Chişinău face cunoscut faptul că prof. Vlad Dumbravă elaborează o monografie corespunzătoare a Seminarului Teologic din Chişinău, prima şcoală secundară din Chişinău, din 1813.

În Bucureşti, Vlad Dumbravă face parte din corul "Limba noastră", format din foşti seminarişti şi foste eleve ale Şcolii Eparhiale din Chişinău.

Din anul 1980, devine membru al Studioului de Istorie "Nicolae Iorga" al Casei de Cultură "Mihai Eminescu".

După 1989, a intrat în Asociaţia Culturală "Pro Basarabia şi Bucovina", unde lucrează şi în prezent, fiind un neobosit susţinător al cauzei Basarabiei şi Bucovinei. A publicat numeroase articole în revista Asociaţiei , în Magazinul Istoric şi în Revista de Istorie Militară, în Alfa şi Omega, în Telegraful Român, în revisata Literatura şi Arta (din Chişinău), în Revista Studioului de Istorie "N. Iorga", în Destine şi articole în Curierul Naţional referitoare la aniversarea a 180 ani de existenţă a Seminarului Teologic din Chişinău.

În prezent finisează monografia Seminarului Teologic din Chişinău.

Maria Zlatov

Maria Zlatov, născută în 1884, în orașul Comrat, jud. Tighina, a fost cântăreață de Operă, soprană și profesoară la Conservatoarele UNIRII, MUNICIPAL și la Conservatorul de Stat din Chișinău în perioada 1928-1946. Ulterior, s-a mutat în București, unde a și decedat în anul 1966.

IV. Resumé

"Écrits" contient trois châpitres:

Le premier est dedié aux notes de voyage: de l'archipel égéen, de la Suéde et de Camargue.

Le deuxiéme contient des fragments de l'histoire roumaine et un essai sur la vie politique actuelle de Roumanie - la transition et la reconciliation.

Le troisiéme châpitre est dedié a l'évocation des personalités nées dans le Sud de Bassarabie, qui vivent ou ont vécu au dehors de Bassarabie (spécialment en Roumanie).

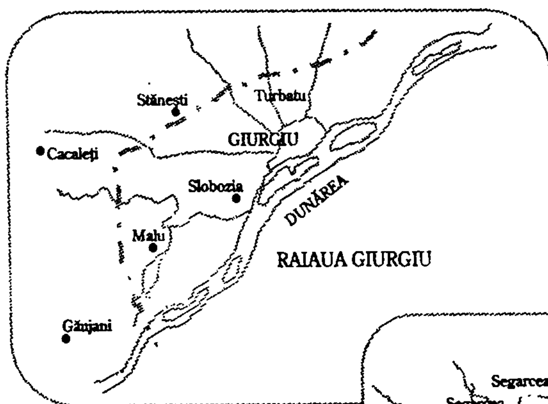
Cuprinsul

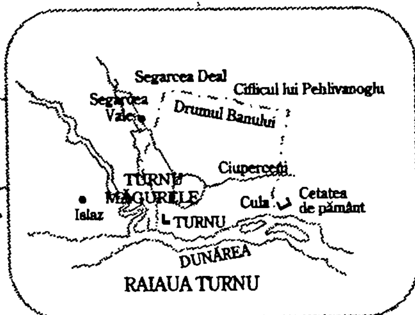
De acelaşi autor:

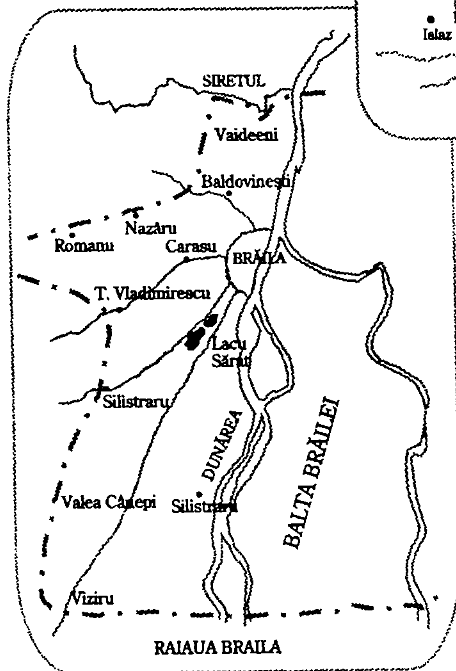
1. **Tradition et continuité. L'enseigment supérieur en Roumanie**, în volumul "Recherches sur l'histoire des Institutions et du Droit", XVI, Bucarest, 1996, pag. 147- 175.
2. **Găgăuzii**, ediţie biligvă română şi franceză. Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 1997, pag. 97.
3. **Găgăuzii şi românii. Însemnări**, Editura Agerpress Typo, 2000, Bucureşti, 48 pag.
4. **Segmente şi fragmente de istorie**, Editura Agerpress Typo, 2000, Bucureşti, pag. 168.
5. **O cale sigură de progres. Învăţământul superior românesc**, Editura Agerpress Typo, 2001, Bucureşti, 60 pag.
6. **Fragmente de istorie şi nu numai**, Editura Agerpress Typo, 2001, Bucureşti, 90 pag.
7. **Găgăuzii. Opinii şi însemnări**, Editura Agerpress Typo, 2001, Bucureşti, 54 pag.
8. **Note de călătorie şi alte însemnări**, Editura Agerpress Typo 2001, Bucureşti, 150 pag.
9. **Găgăuzii. Note despre limba găgăuză şi alte însemnări**. Editura Agerpress Typo, 2001, Bucureşti, 60 pag.
10. **Colaboraţiunea româno-cumană**, Editura AgerpressTypo, 2002, Bucureşti, 50 pag.

Va apare:

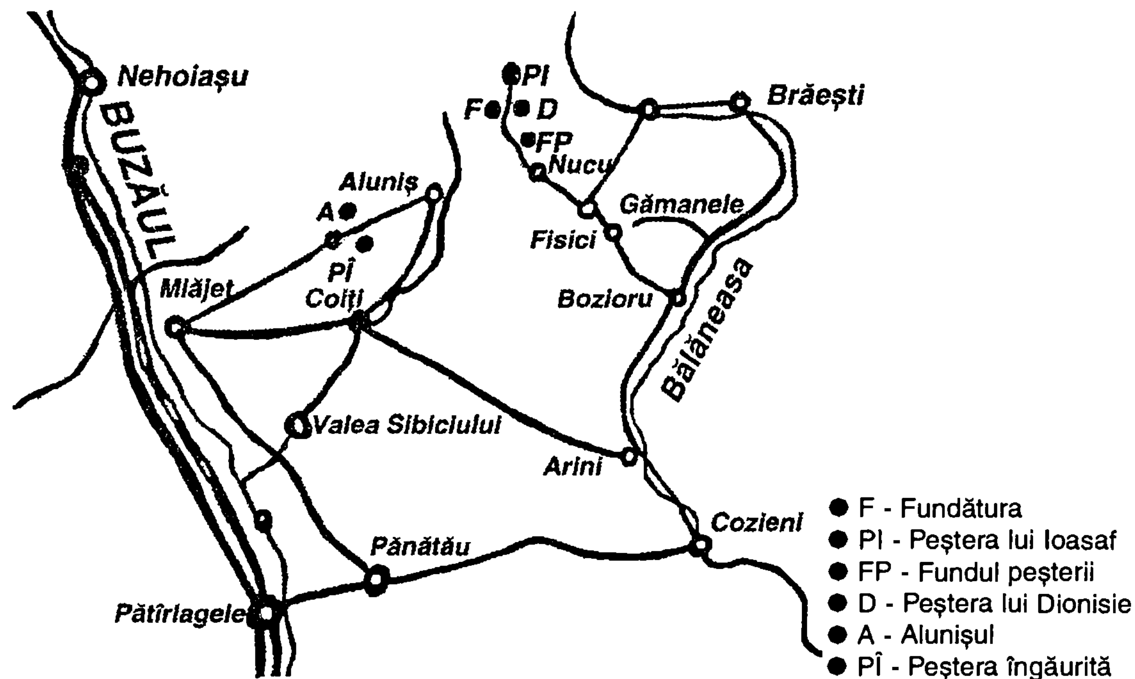
1. **Basarabia, din antichitate până la 1940 şi minoritatea găgăuză din Basarabia.**

Stănești
Turbatu
GIURGIU
Cacaleți
Slobozia
DUNĂREA
Malu
RAIAUA GIURGIU
Gănjani

Segarcea Deal
Cifficul lui Pehlivanoglu
Segarcea
Vale
Drumul Banului
Ciuperceni
TURNU
MĂGURELE
Islaz
Cula
Cetatea
de pământ
TURNU
DUNĂREA
RAIAUA TURNU

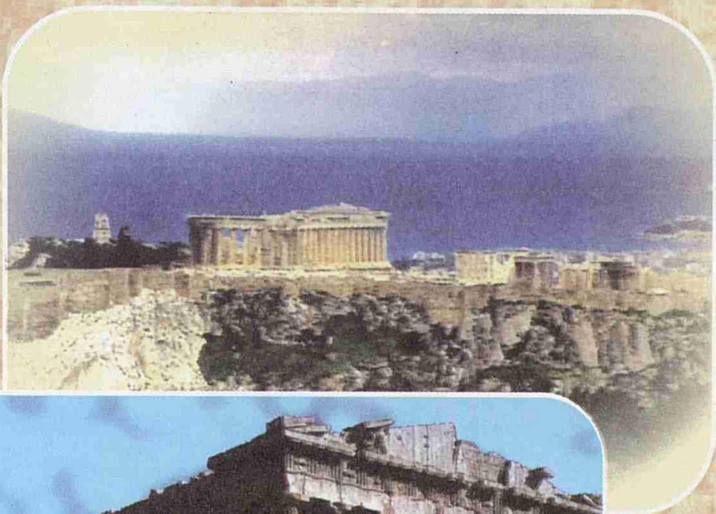

SIRETUL
Vaideeni
Baldovinești
Nazâru
Romanu
Carasu
BRĂILA
T. Vladimirescu
Lacu
Sărat
Silistraru
DUNĂREA
BALTA BRĂILEI
Valea Cânepi
Silistraru
Viziru
RAIAUA BRAILA

Harta Nr. 1 - Zona bisericuţelor rupestre Nucu-Aluniş

ATENA

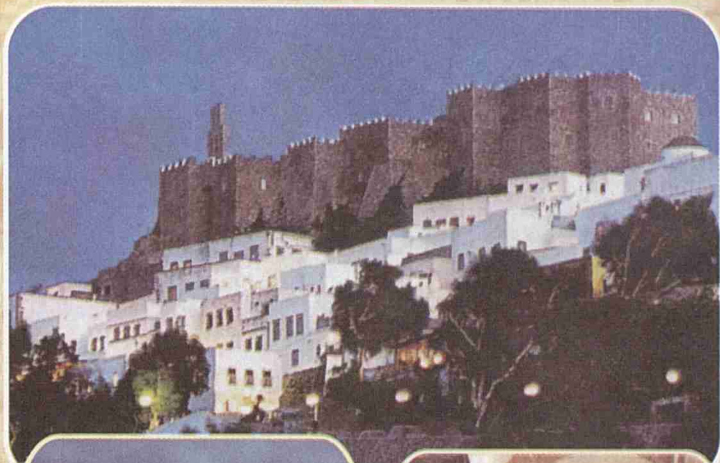
RHODOS

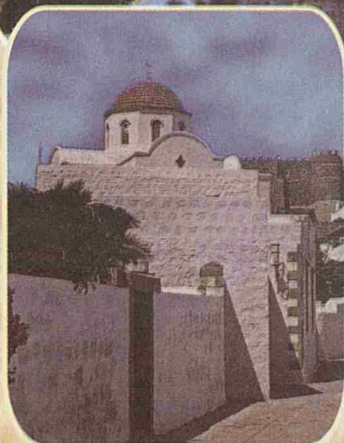

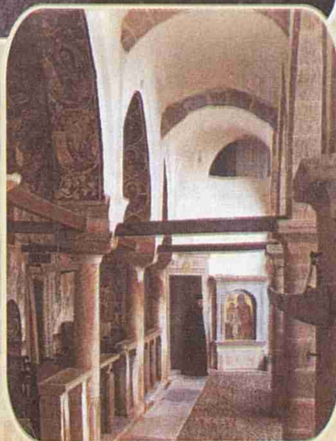

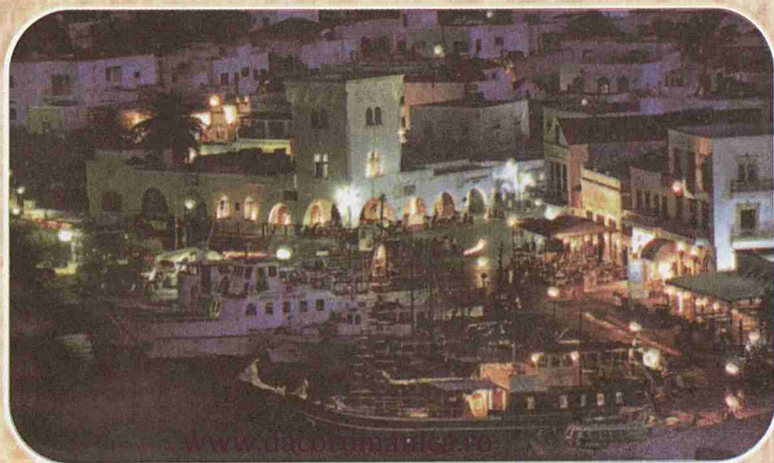

PATMOS

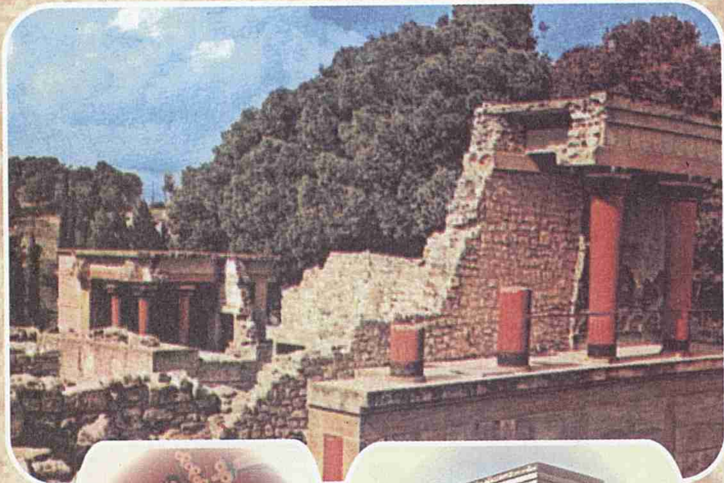

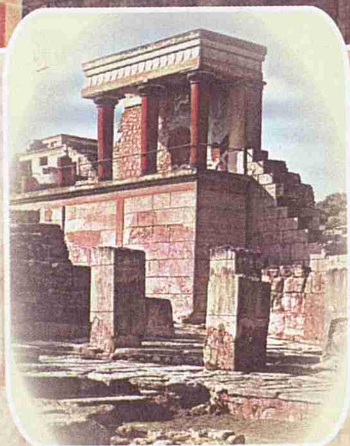

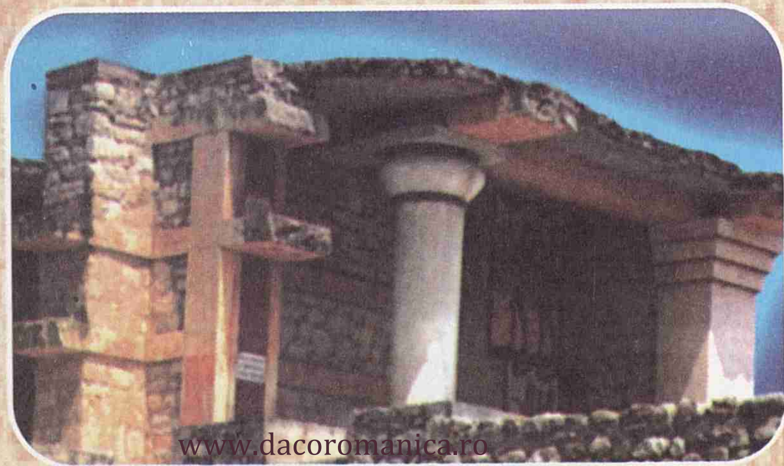

KNOSOS

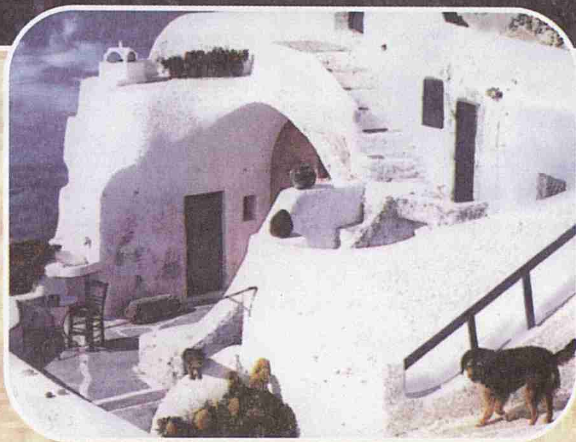

SANTORINI

Autorul cu soţia Gertruda-Cristina, fiica Anca, nepoata Laura şi ginerele Costel Labonţu

ISBN 973-8429-02-1